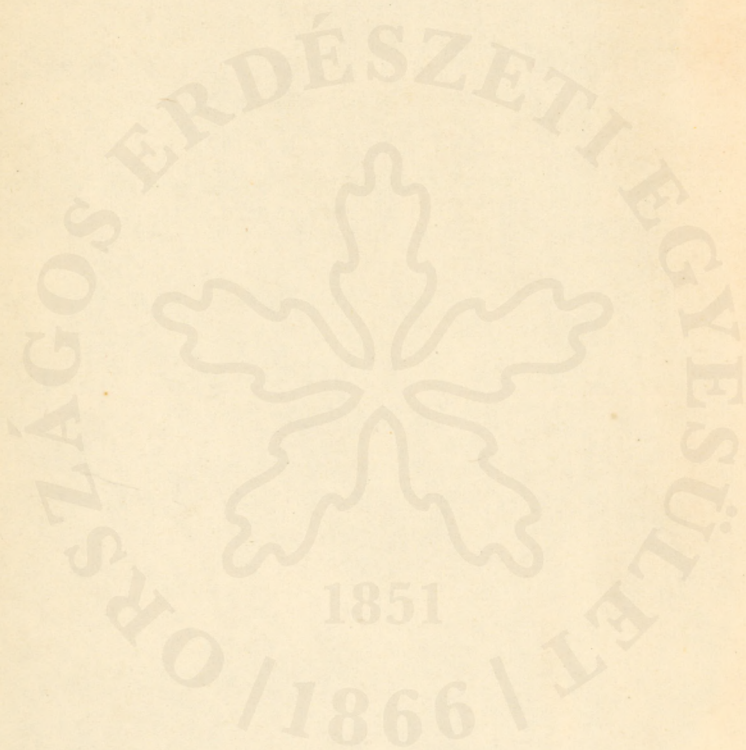

LAKATOS

—
Természeti
és
Vadászképek

8

Lakatos Károly

TERMÉSZETI

ÉS

VADÁSZKÉPEK

OEE Könyvtár
Áll. EII. 2020

Országos Erdészeti Egyesület
Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtár

Leltári szám: 277/608.

Csoport szám: I.

Raktári jelzet: S. III. II.

SZEGED

ENDRÉNYI IMRE

1897

Nyomatott Endrényi Imre könyvnyomdájában Szegeden.

Tartalom.

	Oldal
Szerző előszava	V—XI
A hol a délibáb csillan	1
Egy alföldi oázis	11
Mese a Tiszáról	27
Nyári zimankó	47
A szörényi havasokon	59
November	67
Elfogyott a madárnóta	81
Ébredés	97
Párbaj a légben	113
A székely havasokon	131
Magyar prairie	173
Nádakközt	207

Szerző előszava.

Az igazi vadásznak, ha már a vén resigátorok sorsára jutott, oly jól esik néha ábrándjai világába elmerülve, bele tekinteni abba a fénylő ködbe, melyben multjának szép emlékei tarka képsorozatokként lengenek tova, elmerengni nyitott, elkáprázott szemmel, a pipafüst fantomokkal tele kék fátyolán, ha megkapja lelkét a visszaemlékezés érzetének fájó és mégis oly édes zsibongása a felidézett mult sorakozó, integető árnyaival, rég látott tájak, vidékek mozaikképeivel, napsugár ragyogásával s min-

den szép emlékével a vissza-vissza sóhajtott mulandóságnak, mely lelkünkbe löveli a viszfény ragyogó, újra éltető sugárait egy-egy kifejezhetlenül édes pillanatra, andalító tündéralom varázslatába, ibolyaködébe ringatva el egész valónkat boldogan.

Egymásután merülnek fel a kedves vísiók vadászéletünk kalanddús multjából — s látjuk, újra látjuk gyönyörtelt szívvvel, az erdők vadonának páratlan díszű fejedelmét agancserdő koronájával büszke homlokán s hallani véljük fegyverünk dörejét, a morajt, mely üdvözletül zeng felénk a bérczóriások viszhangos ormiról. Látjuk a „keresztes“ őzbakot könnyharmatos szemével — mint egykor — fájdalmasan ránk tekinteni, a mint végigterül halálos sebével a pázsit bársonyán; — látjuk ismét az eget czikázó sasmadarat, a mint haldokolva, mint az ember, lábainknál leheli ki százados életét — a föld porán ő, az égen járó légkirály, *ki* csak a magasba vágyott. Látjuk azt a csodás

világot is, — révedező szemeinkbe beleszáll az ezüstös vizek káprázata, mint hajdan — a hol annyi élet nyüzsgése, érdes muzsikája reppent szerte a fényes, párás levegőben; látjuk a halvány fehér vonalakat az ég lilaságába lassan elmerülni, miket a húzó kócsagok rajzoltak bele a fénylő ürességbe; látjuk az ezernyi s ezernyi szárnyas halvány ponthullámzatát is a lilás ködbe tűnő vízcsillámok felett, megkáprázik a rezgésük, a cikázásuk a szemünk előtt kedves visióként, mint a rég elmúlt idők boldog napjaiban — s felmerülnek egyben képzeletünk láthatárán azok az égre rajzolt misztikus jelek hieroglifjai is, melyekkel a búcsúzó évszak letűnt költészetének, a virághalál korszakának utolsó symbolumai semmisülnek meg. Egyben hallani véljük az alácsendülő madárszózatokat, fájdalmas búcsúzkodását a váló, idegenbe térő szárnyas népnek, a mint átlengik a nagy kékmező jeltelen útjait . . .

De lassanként aztán eltűnnek az árnyak,

a káprázat tarka, színes képei rendre s a tova-
reppenő igézzel felszakad a fájdalmas sóhaj is
keblünkéből: miért hogy mindez csak álom,
miért hogy eltűntek vadászéletem szebb napjai
örökre !

— — — — —
Hanem az igaz vadászszív nemcsak meg-
őrzi a nyert benyomásokat, de ha kell, *számot*
is tud adni róluk az élet alkonyáig minden-
koron ! A természet gyermekének edzett por-
hüvelye nem rejthet fogékonytalan, sivár lelket,
elzüllt kedélyt magában, nem találhat érzéktelen
fülekre nála a zsongó élet megnyilatkozásának
millió kifejezése, mozzanata, a legfelsőbb *Erő*
csodás jelenségei látásában, melyek fűből-fából,
az egész mindenségéből kisugározva hirdetik
dicsőségét. Mert hisz, ha csukott szemmel, zár-
kózott füllel-szívvvel bolyongna szerteszét, a
természet nyitott könyve csak holt hieroglyfeket
tartalmazna számára — érthetetlen ákom-bákok
rejtelveiként egy elpazarolt élet, elpazarolt érzel-

mek s elzüllyt ihletések talán meg sem is értett
üres sírirtaként.

S mily jól esik a „beszámolás“, ha túl-
áradt a kedély, ha megilleti a lelket a lelkesed-
és s nemes ihlet búvös érintése, mely imát
fakaszt! Mert hisz, ha a természet magasztos-
ságának csodálatába elmerül a lélek, nem imád-
kozunk-e akkor?! Nem-e a magasztos *Eszmény*
búverejének illetését érezzük ilyenkor egész
valónkop — mi leborulásra késztet, késztetí az
ajkat a föld porából nőtt kis virág hímes díszére
hinteni csókjait. Mert hisz a virág maga is egy
megszentelt eszményi ima, mely az Isten szivé-
ből véve keletkezését, bizalommal, hálatelten
mosolyog ég felé édes szépségében.

A nagy és fenséges természet imádata
immár meggyűlt az én szivemben is s hódoló
zsolozsmaként szerteszállni készül . . .

Mikor járom az erdők vadonát, bérczek
fenséges tájait s a náderdős lópvilág madaras
birodalmát; -- vagy ha zöld, avagy letarolt

mezők illatárt lehelő viránya közé visz vándor-
útam: gondolataim, érzeményeim, benyomásaim
támadnak, melyek eláztatják a lelkemet, eláraszt-
ják a szívemet édes érzeménynyel, mely ajkai-
mon imává egyesül, majd a tollamra fut, hogy
fehér lapon ákom-bákomok képződjenek belőle,
melyek megfejtése ám önként kínálkozik — a
rokonlelkek vonzódása, egyesülésének titkos
sugalmában, mi lerontja a titkok szirtjeit. Hisz
a delej is magához vonzza a csillogó nemes
aczélt, mely a rozsdától idegen — hogy átruházza
rá az áramot, mely az *ő lelke* . . .

És a beirt lapok immár halomra gyűltenek.
A nagy és fenséges természet imádata meggyűlt
szívemben s hódoló zsolozsmaként szerteszállni
készül.

Minden igaz vadász, minden természet-
imádó meg fogja érteni, a mit e fehér lapok
mesélni fognak — melyek egy kiszakított részét
képezik annak az imakönyvnek, az én ima-
könyvemnek, melyből a természet szeretete virá-

gokból, lepkecsapongásból, ködből és napsugár-
ból, madarak szólásából, erdő zúgásából, a
lápok, nádak s fenyvesek örökzöld világából
egyaránt fakad — de mindenből, a mely hal-
gatagon vagy fenségében, szólásában, színében
vagy illatában a szent *Eszmény* magasztosságát
hirdeti.

Szegeden, 1897. évi május havában.

Fakatos Károly.

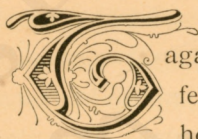
Á hol a délibáb csillan.*)

1851

1866

*) Visszhang egy felföldi vadászbarátom Alföldócsárló cikkére.

agadhatatlan, valami megdöbbenően fenséges kép az, melyet a bérczek hona élénk tár.

Mennyi bűbájt, mily magasztosságot és költészetet lehel e vadregényes, misztikus világ, e titokzatos tömkeleg, melyben, úgy tetszik, egy nagy s fenséges tragédia rejtelmes szövevényének széthányt díszletei halmozódnak, torlódnak egymásra néma életelenséggel, mely meghat, mint a halotti szertartás pompája — bár idegenszerű.

És mégis — bár a bérczek világában a természet magasztos fensége megigéz, leborúltni késztet, míg költészetének bűbájával a magasba ragadja a lelket, — a káprázat daczára is nyomasztólag hat a kedélyre, vígasztalanul a lélek sajgó fájdmára, mely megnyugvást és derüt keres.

Mily más a mosolygó, káprázatos róna korlátlan világa, a szabad tér végtelenje, melyen vágató lován szágúldva kitombolhatja magát a felhevült szenvedély. Itt, csak itt van a lélek- s kedélymegnyugvás igazi hona, a mosolygó élet viránya a maga szolid poetikájával.

Egy nyitott könyv ez aprólékos, tarka képeinek megannyi kedvességeivel, melyeken szívesen elméláz a szem, elring a kedély és — szenderbe merülnek a lélek csapongó álmai rendre, hogy egy szelídebb érzeménnyel fakadt, biztatóbb remény fénylő meteorába egyesüljenek, mint a félig nyílt, szendergő virág remegő harmatcsepp-könyüiben, egy feslő élet boldogságának aranyalma.

A felföld komor kedélyű szülőtte csak a sötét, titkos suttogású fenyvesek honában érzi jól magát. Az örökzöld lombok költészete betölti egész lelkét, mindenségét. Mást nem kíván ; de nem is igen hat rá semmi, a mi a zöld hegyek fogalmán túl esik. Nem elég fogékony a kedélye arra, hiányzik lelkéből a hévség is tán hozzá, hogy a róna aprólékos szépségeit, kedvességeit érzékíthetné szívében. Nem érti azt meg !

Nem érti meg a róna kedves, szelíd poetikáját, az illatárt lehelő mezők egyszerű virányát — csapongó lepkéivel, madár-dalos, bogár-zúgásos muzsikájával. — Nem érti meg a hullámzó nádas suttogó beszédét, az esti fuvalom lágy sóhaját, melynek síró modulációjára meging a nádas, megberzen a tolla a nádok-sások rejt-

jei közt lappangó madárság ezreinek, hogy a jövő pillanatban megkívánják a légfürdő gyönyörűségét. — Nem érti meg a délibábos puszták búbáját, az eget köszöntő pacsirta dalvirágait. Nem fogékony az ő lelke a nádasok zsongó élete iránt se. Nem érti meg a búcsúzó darvak kurrogó beszédét, a pásztorfurulya csapongó danáját. Nem lát ő költészetet abban, ha a leboruló éj milliárd csillagszemeivel alátekint a végtelen róna báriosonyos síkjaira, míg a messze távolban, a pászortüzek szentjánosbogarai mellől: felsír a tilinkó édes szava, majd busongó melódiában reppen szerte s hűny el a pusztá sejtelmes homályában a „cserebogár, sárga cserebogár“ epedő danája!

Nem érti meg.

Hiányzik lelkének — hogy úgy mondjam — intelligenciájából az a mélység, az az eszményibb régiókban mozgó fogékonyága az érzelmeknek, mely erre képessé tehetné, valamint hogy valami magasabb, a lelkifinomság összes nűánuszait egyesítő lelki intelligencia szükséges ahhoz például, hogy egy szép hölgy drága csipkezebkendőjében költészetet találjunk.

Pedig — én Istenem — az örök virulat daczára is oly élettelen, szomorúan kihalt az a fenyves, olyan riasztó, valóságos halotti pompában díszlő, hideg fényű, melengető sugár nélkül való az a táj: a havasok dermedt világa, melyhez a felföld fiát a szeretet melege vonzza!

Igaz, van valami fenséges az erdő suttogásában; kedves a lágú fuvalom zengése is, a mint ágról-ágra, lombról-lombra reppenve kedélyeskedik. Igen-igen, meg van az erdőnek is a maga sajátos bája, megvannak virágai, megvan a maga költészete, mely ragyogóvá, bámulttá teszi; csak hogy üres csillogás mindez, mely a szívbe is csak csalóka fényt áraszt, mely nem melegít, nem melegíthet, bár sejtelmeket ébreszt: valami kimagyarázhatatlan vágyat valami ismeretlen, név nélküli után a kebelben, mely örök titok.

De mindez káprázat csak: kifejezés nélkül való élet-álom, öncsalás az egész, melyben az igaz szeretet melege kifejezésre nem juthat soha.

Hiába, azok a sötét, komoly fenyesek, égbe nyúló bérczek, a csendes régiók egész összességének bűvös világa: szeretetet nem ébreszthet, mert összes, tagadhatatlan szépségei daczára is: inkább az észre, mint a szívre hat. Van benne valami különleges, valami ünnepi, valami oly szokatlan, mely éppen szokatlanságánál fogva hat — ám rövid időre, mint az ünnepi pompa, mely végre únottá válik.

De hát a róna, a délibábos végtelenség?! . . . Ah, Istenem, az egészen más! Valami oly természetes, mint az Istenadta kenyér, melyet megünni nem lehet soha.

Ha Isten ezt az édes kis földet, ezt a szép magyar hazát a földgolyó díszéül alkotá, — úgy a kócsagfor-

gós, „medályos“ büszke kalpagot bizonyára a felföld magasztos, erdőkoronás bérczei jelképezik ; míg a mente arany-pitykés, zsinóros, sújtásos bársonysikja, az Alföld rónájára utal.

A kalpaga a gőg, a büszkeség koronája magasan áll, — míg a mente közelebb van a szívhez ; lehet-e hát csodálni, ha melege visszasúgárzik a szívből?!

Lehet-e a tarka, kedves rónát nem szeretni, mikor a nap is oly mohón hinti rá égető csókHzáporát, hogy millárdnyi bájos virágéletet fakasztva, virányos édenre varázsolja át minden talpalattnyi földecskéjét, a hol csak élet van rajta ! Lehet-e, kivált a vadásznak, a szeretet igaz érzelmeivel nem ragaszkodni ehhez az isteni, ehhez a minden széppel, jóval megáldott, „tejjel mézzel folyó kánaánhoz“, mikor változatos, gyönyörű térein, nádasokban a vadászat gyönyöreinek oly kiapadhatatlan forrását kínálja számára?!

Igaz, megdobbantja a vadász szívét a vadon rejtelmes sötétjéből előtörő fejedelmi *agancsár* csodaszép látványa, az *ősvadkan* ádáz törtetése, a szökelő *őz* dobogó zaja . . . azután a *nagy kakas!* — a sziklás régiók nemes *zergéje!* . . . mind szép ez, nemes hévre izgató az Alföld fiánál is ; ámde a róna, kivált a nádasok világának vadászkedvességei *páratlanok!*

Hiányzik ugyan az agancserdős nemes szarvasvad, de van helyette a rónák, puszták, nádasok világának sok más épp oly érdekes és nemes vadja, mely

a nemes szenvedélyt éleszteni, s annak hasonlóan méltó tárgyául szolgálni van hivatva.

Kinn a puszták tengersík végtelenjén, a rezgő párázat aranyfényétől ragyogón: ott sétál az impozáns, nemes *túzok*, a ritka *reznek*, sőt néha a meszsze idegenből idetévedt *tatártyúk* (*Syrhaptis paradoxus*) látása is megdobbantja a szívet. Hát a krúgató *darvak* beszédes népe, a mint átszállanak a fényes ég azurján ismeretlen tájak felé. Aztán a tengersók *vadlúd*, a zsi-bongó *kacsák* felhőrajai, a szépszavú *gojzerek*, *sneffek* muzsikális népségeinek rengeteg mennyisége és — tudná is a jó Isten mi más fajtái még a vizek danolászó, csicsergő, trillázó, jodlirozó, trécselő, füttyögető — a madárnyelvelés és legcsodálatosabb, legczifrább és legkülönfélébb modulációinak, változatainak zenéjével gyönyörködtető cifra tollú, legkülönösebb alakú szárnyas népségeinek!

Megtalálod itt a nemesség, a szeplőtelen szűz tisztaság és egyéni báj legfenségesebb, legeszményibb képviselőjét: a királyi *kócsagot* is fejedelmi díszével, szépen lengő híres, drága, fénylő csillagsugárként hullámzó pompás tollékével.

Kell valami ékszaktabb talán, valami egészen különös? Úgy itt a *batla*, a szent ibis mythosi alakjának éjfékete és mégis vörös fényt sugárzó utódja; aztán a hófehér *kanalas* kócsagmentében, csodálatos csőrrel, egészen idegenszerű kinézéssel. Megtalálod még nem

egyét a ritkaságoknak, csodás alakú különösségeknek, ha kíváncsi vagy rájuk.

Tán a bérczek *sasa* jut eszedbe? Nézd meg csak a puszták szűnyoglábú kútágását s megtalálod a csupjában merengő tollas méltóságodat, a mint messze-messze eltekintve a semmiségbe bámul, mereven, „mintha gondolkoznék a mulandóságról“ a századokat élt légkirály.

Vagy tán elbájoló dalba öntött vígaszt óhajt a lelked szárnyas dalnok ajakáról? Heverj csak le a csalit árnyának selymes pázsitjára s csordullig megtelik a szíved a nemes, igazi költészet s a benne rejlő idvezüles édes nektárjával, melyet a *fülemile*, a tudós világ által „*specziális magyar szárnyas dalnoknak*“ elismert művész madárka bájdalának misztikuma magába rejt.

Mit óhajtasz még bérczek fia — nyüzsgő életet talán? Eredj a tóra, hatolj be a lápok senkiországának titkaiba. Látsz ott millió, csodás, mesés életet és ha láttad és ha láttál mindent, kérdezd meg szívedet a feleletért, kérdezd meg, ha vadász vagy, ha a természet millió szépségekkel telerajzolt nagy könyvéből olvasni tudsz! Óh, tudom én azt, az Alföld, a kanyargó Tisza tájának nyüzsgő életű lápjai, ezüstös füzekkel, nyárfákkal koszorúzott, vízi liliommal ékesített, a tollasok ezer hangú lármas zsvijával betöltött, mozgalmas vízországja még a legsívárabb kedélyre sem téveszti el lebilincselő hatását! — Az a kedves, máshol sehol fel

nem tűnő tarkaság, élet, a természet behizelgő édes költészete megragadja a lelket, igézete áthat a közöny legvastagabb pánczélán keresztül is a szívbe.

Lehet-e hát meg nem szeretni s főleg és kivált a vadászszívnek nem lelkesedni a lápok csodás világa iránt !

A kedves benyomás, melyet látásakor nyerünk, kitörülhetlen marad lelkünkben s az élet alkonyáig elkísér.

A vén vadász, ki a lápok világában tölté el életének szebb napjait, mindig gyönyörrel emlékezik vissza a letűnt szép napokra. Elmereng a multak emlékein s a boldogság derűjének varázsfátyla ráborult ilyenkor egy-egy pillanatra hamvadó érzelem világára, fellelkesítve vén szívét, mint egykor, lángolón ama szép emlékek révén, melyek a lápokhoz fűzik, melyekben él s melyekkel sírjába tér.

Egy alföldi oázis.

1851

1866

Kamarás erdő — egy percz! . . . rövidet sippantva áll meg, a gőz és szén századának füstöt és parazsat okádó vas táltosa, egy zöld díszben pompázó, rigó fütytől hangos liget sudaras fái közt, mely éppen a Bácskaság grániczán üti ki magát az Alföld homoktengerének sívány buczkái közül.

Csak amolyan amerikai „farm“-szerű állomásocská ez különben — egy jó kurjantásnyira attól a híres csongrádmegyei községtől, melyet görbe képű rucza-taváról „Horgos“-nak nevezett el valamikor régen, valami ötletes geografus találékony-sága. Egyébként fő nevezetességét abban találja, hogy a falu szélén, a ma már jó részt elhagyatott, elárvult parkban gubbasztó ósdi kis *kastély* volt a csa-

ládi fészke, a kiváló hazafiasságukról s nagy műveltségükről nevezetes *kishorgosi Kárászok* híres nemzetiségének, míg a mulandóság szele el nem dudorászta itt is szomorú melódiáit.

Mindjárt a vasúti „megálló“ üde környezete gyakorolja ránk azt a kellemes hatást, mely egy színdús tájfestmény szemléletkor szokta megérinteni érzékünket.

Mindenfelől szépséges akáczligetek koronái emelik ég felé üde lombjukat a verőfényes, etherikus levegőbe, szapora élénkséggel lebegtetve, mint egy üdvözlötül, apró kis leveleiket felénk a fuvalom gyengéd leheben, mit az álmatag erdő sóhajtoz ki magából. A távolban a „*kamarás-liget*“ daliás fenyvei nyújtóznak felfelé ékbe-futó üstökükkel, s mint egy impozáns ezüst csík, fogja el a láthatár egy részét káprázatos fényben ragyogva, a kacsáiról, czifrán füttyögető sneffjeiről és sok más mindenféle szárnyas vadjóságáról híres horgosi „kender-tó“ tükrös vize, mely majd aláereszkedett ezüst felhőként, majd mint fénytelen derengésbe burkolódzott homályos jégsziget, világít felénk az allyak összefolyó lilás pigmentjéből. Felette apró fekete pontokat vesz észre a szem, melyek rohannak, keringenek ides-tova, mintha kiégett apró meteorok volnának.

A tóság szárnyas népségei ezek, a mint a lét-küzdelem ösztönzete folytonos, perczre se szűnő tevékenységben tartja őket.

Az éles vadászszem a távolság daczára is felismeri szeplős tarkaságok mozgásáról a tóság jellemzőbb szárnyas alakjait. Mert valóságos élő írásjegyek azok a tűnő fantomokhoz hasonló apró idomok, melyek tele rajzolják homályos ákom-bákjaikkal a vizek rónája felett terjengő szürke borongást. És elolvasásuk mily könnyű a hozzáértőknek. A tétován alá s felhullámzó pont-jegyek például, azonnal elárulják az örökösen a víz felett lengő apró *cerkók* (Hydrochelidon) jelenlétét; az ide-oda lengő, majd hirtelen le-lehanyatló homályos pontok mozgástünetei a *sirályokat* (Larus); a határozott irányokba tartó, sebes mozgású szeplő-csoportok, vagy vonalak pedig a húzó *kacsákat*; míg viszont a gyenge ívben hajlított sorvonalakat, félhold idomokat (pont pont mellé sorakozva) a fekete *ibisek* vagy *batlák* írják, rajzolják bele a levegő ég lilás térképébe, melyen imitt-amott nagyobb, lassan úszó pettyek is merülnek fel olykor, a hosszú lábú madártekintélyek: a *gémekről* küldve jelképes üzenetüket a türelmes betűzgetőnek — és így tovább. A variációk szinte kifogyhatatlanok a fauna gazdagsága mellett s a fajra, vagy legalább is a nemekre nézve *mindig* jellemzők, sőt még az úszó pontozatoknak csoportos mozgásai és mozgalmi is.

Minél közelebb visz utunk a szépséges liget felé, annál kivehetőbbé, hangosabbá válik *életének* külső megnyilatkozása. Fülemlé „csattogása“, kakuk kiáltása, rigó kedélyes füttye és kék s vörös vércsék tilinkós

víjjogásai teszik hangossá, a madár szerelem e bájos fészkeinek minden zeg-zugát; míg a fenyvek suttogó zenéje, mint ellanyhult orgonahang, terjeng szerte-szét.

Valódi gyönyörrel legel a szem a természet ezen üde, egész összességéből csupa poézist lehelő édenén. A gyönyörű fenyőgruppok kanyargós vizektől övedzve, daliás tölgyek, modern platánusok s egyéb csoda szép fák, a zizegő finom füvek, a liget-erdő egy részét élő zöld szalagként körül koszoruzó nádak örök suttogásukkal; az ezüstös füzek bolintató lombjai, lepkék csapongása, bogarak muzsikája, kedélyes légitáncza a fénypárás levegőben, — mind-mind hozzájárul azon lelki kéj előidézéséhez, mely varázslatos hatásával itt úgy elandalít.

Valahányszor szertebolyongok e helyen, mindannyiszor megtelik a lelkem a természetimádás fel-emelő és magasztos érzetével. És elfelejtek én ilyenkor minden prózát, minden földi dolgot, csak az illatárt érzem, mely felém leng a tarka virághad nyiló, édes szirmairól. Megérintenek a lelki benyomások boldogító illetesei s csak ilyenkor érzem igazán, hogy van, hogy mégis van néha az életnek a nehéz valón kívül, egy-egy önfeledt boldog pillanata is!

Kéjesen lehunyom szememet a pázsit hűvösére dőlten. Elmém zszibong, érzékeim csak hallásomban összpontosulnak s szívem erős dobbanásaiban kifejezésre jutnak mindama lelki kontrásztok ádáz vívódásai, melyek

lelkem egyensúlyának győzelméért vívják nehéz csatáikat.

A természet valami ismeretlen túlvilági zsongással buzog, nyüzsög körülöttem s én látok tündéri álmokat behunyt szemmel ébren, hallok hangokat a távolból, a közelből, melyeket jól ismerek. Hallom, mint czippan fel a fiók madár a sötét árnyú bokrosok titkaiban. Hallok ezer féle neszt, mely az erdő misztériumában születik s huny el megint; aztán mintha sóhajtana az erdő, a mint minduntalan végig rezdül felette a kósza légjárás fuvalma. Végig fut rajtam is a hűvös szél borzongatása — ám jólesőn, kéjesen, mintha arczomat erdei Nymfák legyezetnék hímes lepkeszárnyaikkal. Majd mintha suttogás támadna körülöttem az ingó füvek között, láthatatlan ajkakon édes titokról csevegve . . . és emlékezetem egy pillanatra a múltba téved el, melynek gyönyörűségeit oly jól esik még egyszer átélni s hévvel, boldogan viszonzom a rám hajló lomb nedves levélsókjait . . .

. . . Lenyüggözi lelkemet a mámor s álmodom tovább a boldog álmokat. Hallgatom behunyt szemmel tovább az erdő jól ismert, sok szavu beszédét, mely lappangó élet titkairól mesél nekem, mesél madár, bogár, a tavalyi falomb zizegve, ha közéje búvnak a földön járó szellők fürtető gnomjai. Az ég fényes kékje, a nap ömletleg bibora, megrezegetik a szemem pilláját. Átszűrődnek — érzem jól az illeté-

süket — és lassankint ibolyaköd ereszkedik alá bibor felhők közül, behunyt szemeim káprázatos láthatárára.

Hallom a „*tilinkó-madár*“*) szapora vijjogását, a mint magasan az erdő fáin felett fürdőzik az aranyos napfényben. Szinte látom behunyt szemmel is, mint áll meg, mint csüng-lóg a levegőben, verdesve gyors ütemű szárnyait, mintha valami odavarázsolt miniatűr önmozgó gépecske volna. — Jól hallom az ékes *kék vércse* vontatott nyivását is, hallom a szárnyak finom kandesiját, a mint zurbolja a levegőt, mikor lecsap játszadozva s ismét az erdő koronája fölé löki fel testét a színpompás madár félig összekapott szárnyain... Aztán érdekesebb hangok hatnak el hozzám, gémek rekedt krákogásai, bakcsó vakkantása, midőn kiriasztja valami járókelő a fűzlomb hűvöséből. Hallom a „*dáré*“**) messze ható, mindent felülmúló nyerítését, jól tudom, hogy „*bagolyszemű*“***) közelít most valamerről a családi otthon felé... Megszólal a holdasfejű *szárca*

*) Pallavicini őrgróf juhászától hallottam, hogy a nyárfásban vijjogó vércse „*tilinkózik*“, miért is juhász-nyelven *tilinkó-madár* a neve. Azt is mondják, hogy a vércse „nyivik« meg hogy „verceg“, ha nótázó kedvében van.

**) „*Dáré*“, *dáré-vöcsök* = *bubos vöcsök*, vagy *bujár* (*Podiceps cristatus*). A szegedi halászok *dáré-vöcsöknek* hívják ezt a nagy fajt.

***) „*Bagolyszemű*“ = vörös réti-héja (*Circus aeruginosus*). A nép néha ezen a néven említi.

is, előbb egy, aztán több, végre egész hada az örökösen pörlekedő kofa-seregnek. A kurrogások mintha csak mellettem hangzanának el, oly intensívek. Jól kivehetem azt is, hogy egy-kettő folyvást a kulacs *kotyogását* utánozza, mintha megkívánta volna a nedűt, a nagy forróságban, mi úgy kiszárítja a torkát a szárcsának is, meg a vadásznak is, csak a kakuknak nem. Egyre hallom a nótázását, mely oly unalmas. Nincs benne semmi „tarkalom“, csupa „*kukuk*“ az egész, a komikumig. El is nevetem rá magamat . . . eszembe jut az én „*szabályozott*“ kakukkos óráim, mely következetesen mindig 86-ot kakukkol! . . .

Minden legcsekélyebb czippanás, nesz, hang elhat ilyenkor hozzám, melyek lassanként szintelen, discret zsongássá folynak össze altató méhraj zümmögéséhez hasonlóan, haluczináló füleimben. Csak a fülemülék bájos csattogása válik ki olykor, a zavartalan összhang e bájos chorusából, eltörpülven mellette minden hang, ének, mely madárajakról reppen szerte az álmatag liget kis köztársaságában. A *gébics* csettent rája s olyat fújni maga is próbálgat — bár idétlenül; a *gerle* is bele búgatja a maga epedő szerelmi sóhajait. A lomb is bólíngat, fenyves is felsóhajt rája s valami titokzatos, elhaló zengés morajlik végig a túske-lombok felett, mintha tündérújjak akkordokat vernének ki valami túlvilági hangszer pengő érczhurjain.

A zsongás egyre tart.

É közben rám hajlik a lomb csiklandón, költögetve, majd kedvesen enyeleg velem, arczomat csókdosva nedves leveleivel, mely édes, mint a női ajk méze. — Közel hozzám menták sóhajtják ki pompás illatukat, füvek szórják reám a harmat kristálygyöngyeit . . . és én oly boldog vagyok az áltatások ezen édes perceiben . . .

Előszedem ábrándjaim régi fényes képeit rendre, felidézem a mult kedves tarkaságát, de felmerülnek az árnyak, a felhők is itten mindannyiszor, *kivált egy*, mely egy szomorú tragédia fénymaradékát löveli szét sötét fátyolából . . .

. . . És egy atom mindannyiszor a szívembe patan belőle . . . és én megőrzöm azt, meg, egy megmagyarázhatatlan lelki rokonszenv talizmánjaként.

De hogy is volt csak.

Volt egyszer egy nagy úr, a nagy magyar metropolisnak hajdan első embere, első a születés és vagyon révén. Fényes neve glóriájához nagy külső és benső intelligencia járult — azt mondják: a „genik összes extravaganciáival“ együtt.

Tagadhatatlanul, bizonyos tekintetben különcz vala ő, már a mennyiben az ideálok túlaradt kedélyű Prometheusai mindig megaikotják „saját külön“ ábrándvilágukat, hogy annak szivárványos, örökké ragyogó szféráiból merítsék életképességükhöz ama különleges, számukra egyedül üdvözítő atomok csírjait, miket a

„közönséges légkör“ — úgy hiszik ők — nem nyújthat számukra.

Neki is megvolt a maga benső menyországa tehát — a melyben élt, a melyben rajongó lelke ibolyaköd hullámaiba merült el: a hol ideáljai, eszményképei valának elhelyezve — mint India oázisaiban Siva-isten bálványszobrai, — melyeknek áldozta s vakbuzgó fakirja vala. A káprázatok fényhullámaiba elmerülve aztán, a prózai, sívár élet tarlott mezejének szegényes földi viránya-illata, idegen lett a lelkétől s csak a tövis jutott ki osztályrészeül idelenn neki — ám úgy hitte Ő. És

»Elzárkózott az utált emberektől.«

— — — — —
»Elátkozott, bús, társtalan magányban
Tündérvilágot alkotott magának,
Melynek mesés, csodás, szent rejtekében
Majd önfeledt mámor ködén lebegve,
Majd végzetén csüggedten tépelődve
Élt meg nem értett szívvel egyedül.«

(Rudnyánszky.)

Ám ideáljai mindig nemesek valának, mert csak a szépet szerette s mivel azt kereste mindenben s mindenütt — mivelhogy romantikával, poézissel volt tele a lelke: annak „szeszélyes“ röptét nem birván követni: ráfogták a profánok, hogy „bolond“ volna ő?!

De a kaján gúny, a rágalom el nem érhető . . . megvetette a mi sár, a mi piszok idelent! Megundoro-

dott lelke szárnyakat öltve, elmenekült ideáljainak önalkotta fényes világába, ha érte az illetés. És a fakólelkűek örömkönnyei sárga tajtékká váltanak, hogy meg nem tépheték durva kezekkel lelkének himes virágait.

Életének nem voltak „fejezetei.“ A sors nem osztá fel apró mozaikokra dús tarkasággal tele. Hiányzott belőle minden színcsere, a változásoknak az a sorozata, mely a csendes folyók utjain a csajkás szemei elé tárulni szokott.

És a folyó nem is vala az ő eleme. Csakis a tengert szerette, a mélységes végtelenséget, melyben a „nehéz buvárruha terhét czipelve“, egyre halászta-kutatta a drága gyöngyöket.

De történt egyszer, hogy vitorlát megnyugasztva, a pihenés csöndes révpartjai közé vágyakoza a lelki remete — tán hogy a lelki daemonokkal a „harczot csüggedezve abba hagyva, kifosztott szívvel, koldus betegen lerázza az élet porát magáról?“

Ám kereste a földi oázist.

És hogy idelent nem találhatá fel azt az édent megtestesülve, melyet egy költői álom varázsképei közül választta ki nyugovó tanyája mintaképeül :

»A földre hozta minden álmait.«

Maga teremtette meg földi paradicsomát az alföld saharáján,

Elhozák ide kelet illatdús virágait, el, az örökzöld lombokat a hó és jég csillogó világából, hogy suttogjanak a fülbe szent zsolozsmákat a természet örök magasztosságáról; és elhozták a cziprus lombdísztét is, mely mulandóságról beszél-mesél a márványobeliszkek csendes, szomorú világában — ott, hol a muezin imára szólító szava rezdül a tájak felett. — A szentföld olajplántáit is égi illatával, itt helyezték el a méh-serény kezek; — ám de mindhiába, az óhajtott megnyugvás csak távol maradt!

A lelki szenvedések, csalódásokban elbetegült kedély ismét szilaj ménére kapva, el, kivágyott innét, ki a korlátlan végtelen szabadjába egy ismeretlen, névtelen boldogság olthatatlan vágyával kebelében, tévetegeten, mint a hogy a megtévesztett vándor a lidércfényt kergeti.

És a megtagadott éden útjait gyom verte fel, kelet szín pompás virágai kóróvá váltanak a pusztulás sorvasztó lehében; csak az olajfa-ligetek illata állt meg feloszlott sóhajként a zülő táj felett.

Fenyvek zúgása, levelek zörgése szomorúsággal volt tele. A csalit sötétjébe elvonultan, a „bájdalú“ zengte gyászdalait egy lélek tragédiája felett . . . És a nagy lomha pókok, az erdő párkái előjövének titkos rejtekükből szőni, fonní ama fénylő szálakat, melyek alatt csak penész terem a korhadó emlékek csonthalmazain . . .

Mintha valami szertezült nehéz álom tompító, nyugós varázsa ült volna meg lomhán a táj felett és mintha megbénult volna minden mozzanat, megállt volna még a lehelet, a sóhajtás is a nehéz párázatban. — — Ám e nagy silentium, a közelgő vihar szikráival volt tele . . . a próza oly közel vala.

Kárörvendő lelkek gúnykaczaja vegyült szelek sírásába, fenyvek zengésébe, mely a finalet sírta el . . .

A fekete sötétben fel-fel villanának ama régi ház : a családi kastély ablak szemei rémesen, a távol bálványfák között s örvongó kuvikok verdesék selymes szárnyaikkal a kegyúri templom harangszíveit, hogy elsírjon a tájak felett egy-egy kondulás. — — Tán, hogy meghallják lent, a pihenő kolcsagos leventék márványtömb alatt? . . . És valóban, mintha nehéz sóhajok kelnének lomha szárnyon, mintha zokogás rázná meg a csendes boltokat tompán rezegve . . . Avagy talán a szél zúgása ez, beszélve érthetetlen nyelven fájó titkokat? . . .

Igen, abban az égi „medály“-ban, az Ó balcsilágában : már benne volt a titkos izenet hyeroglife :

„Nincs hazád már itten. Bolyongj tovább ködbe, felhők között, mint a légűr „örök vándora“, mert megnyugvást — ám keresd, — de szinte nem találsz soha“ !

*

Találgatom-találgatom résztvevő szívve!, vajjon
„mi van még megírva a csillagokban“ az Ő számára?!
Vajjon vonza-e még a csalfa fény, avagy a szenvedé-
sek szirtjeihez lánczolva siratja, elperzselt szárnyú
ideáljait ma már?

1851

/1866/

Mese a Tiszáról.

1851

1866

a odaállok a Tisza partjára, a mellé a széles ezüst szállag mellé, mely az Alföld délibábos térségeit összekígyózva, csak magyar földre hinti hullámcsókjait; ha hallgatom a habok moraját, szelek zúgását, sírását; ha látom a napsugár bíboros csillámát a vibráló vizek játékán, hullám fodrain s az úszó vándorfelhőket az elsímult habokon visszatükröződve a visszatekintő égbolt kék

stafázsával; ha látom a folyékony aranyként csillámló levegőben a meg-megvillanó fénybogarak szikrázó tarkaságát, az imbolygó szita-
kötőket, halászmadár tétova röptét;

ha kiválik szemeim előtt a láthatár szürkeségébe vesző füzesek hajlongó ezüst-lombja,

nyárfák remegő levéldíszje a partok párhuzamos szalagján; ha a kósza szellő kedveskedése lekaszált füvek, rétek virányának kábító illatárját lengeti felém, — csak elfogja valami kimagyarázhatlan érzés, valami jól eső, kedves ígézet a lelkemet, a boldogság tündérálmába ringatva el érzelmem világának egész mindenségét, minden borújával, bánatával együtt.

Úgy érzem ilyenkor, mintha röppenő és suhogó folyásából az öreg, kedves Tiszának baráti hangok szólnának felém s a magány és csend ez emelkedettségében nőni érzem a lelkemet. Képzeletem láthatára óriási kiterjedéseket ölt s nincs érzékeny szívemnek panasza, melyet a hullámok halk loccsanása vissza ne hangoztatna és — én Istenem! lassankint csak kezdem érteni a túlvilági hangokat, melyek oly néma ékesszó-lással illetik elmémet; kezdem érteni azt a titkos beszédet, melynek misztikumában délibábok aranyképe leng, erdő hullámozik, a lápok világának élete szól felém s a gyönyörű, isteni természet csodaképeinek ismeretére tanítanak.

Bizonyos, valami ellenállhatlan vonzalmat, határtalan rokonszenvet érzek a jó Tisza iránt és csak akkor érzem igazán, de igazán: mennyire szeretem, ha távol, messze-messze vagyok tőle . . . és hogy fáj ez nekem akkor! Megremeg a szívem, lecsukódnak szemeim s emlékezetem csapongva száll az ismert és szeretett tájakra, mint a hogy a virág-kehely édes mézétől megittasult

méh döngicsél virágról-virágra. Látom újra a bárányfelhős eget, melyen oly jól esett elmerengennem, látom a girbe-gurba vonalakat, el-feltűnő röpke pontokat a magas, fényes kék mezőn, melyek a vándor darvak, húzó kócsagok és sok más ezernyi szárnyas vándorútját jelölik, a mint mennek messze, idegen tájak felé. Látom a füzesek szürkés díszét is és szinte hallani vélem, az egybehajló lombok homályából kicsendülő rigófütty kedélyes hangicsálását, kakuk beszédjét, az ékes kék vércse csikorgó nyivását, mely hangok egybevéve, oly megkapó muzsikáját képezik a füzek élet-szegény világának. Látom, látom a lassan elvonuló tarka képeket tovább . . . a nádasok, vadvizek életdús világát, melyeknek tükröző mélyébe vérveresen bukik bele a lenyugvó nap izzó golyója. És akkor meg-megborzadok a környező szürke falaktól — talán egy nagy város kőhalmaza közt, vagy a bérczek hideg szikláitól, ha oda vitt útam, mely felett oly szánón tekint le rám a napsugár, mely nem melenget, csak hideg fényt szűr alá, mintha helyettem neki fájna szomorú sorsom : a honvágy sajtó sebe ; gyűlölet támad keblemben minden iránt, mi környezetemül szolgál s az esztelen gyűlölség tehetetlensége néma könnycseppé olvad lesütött szempilláimon.

— — — — —
Hogyha aztán felébredek merengésemből s eloszlanak gondolatimnak a képzelet tündérvilágában csa-

pingó álomképei, ismét csak szeretetteljesen siklik tekintetem végig a kedves Tiszán, mely szelíd mormolással folydogál tova lábaimnál, hozzám futó habjaival köszöntve, fris fuvalmával símogatva meg arczomat.

Megértem, visszhangzik lelkemben minden sóhaja, ha süketül nyög, ha olvadóan morajlik vagy ha a vihar zúgásával önti ki panaszát.

Óh! nem szól ismeretlen nyelven füleimhez. Megértjük egymást; ismerem már a panaszt... az átkot, mely ránehezül a jó Tiszára!

Sokat mondanak, mindent beszélnek azok a hosszú-hosszú sírhalmok ott, az ezüstszalagja mentén a végtelenségbe futva.

Ez fáj neki, erről susog habja, ezt illetik sóhajai.

Megölték a szabadságát, meg a romantikáját. Fejbe vágta háromszögelőjével a poezisát is a pogány indzsellér, aztán hogy aludjék csendesen, talán vére fogytáig, örökre?!

Büszke e munkájára az ember, a balga ember — kis tudásával, mely pedig oly semmis! Mennyi átok, mennyi keserű könyhullatás, a vészharangok sirató kongása kíséri átkos működésében, melyet ő „tudásnak“ nevez!... Hisz az eredmény csak látszólagos.

Igaz, eltűnőbe a régi kép. Kiszárad a rét vére a halász és vadász nagy szomorúságára. Folyvást tűnik, tündezik a nádasok ingó, hullámzó zöld tengere, csík, hal, vadmadár senki országa. Sárga virág: halálvirág

üt tanyát a sorvadó göröngyön, kililázik a gyep körül a mérges kikirics . . . Zörgő nádvázak, csenevész füzek kúszált lombját rázza ott a szellő, a hol ezelőtt élet forrongott, füvek illata szállt s a színpompás lápi virághad piczinke kelyhei hullatták a harmat fényzáporos gyöngyjátékát alá a locsogó vizekre.

Pusztul, pusztul a régi, őseredeti kép színben, pompában egyaránt! Napról-napra egy jellemző, a természet nagy művészetének egy-egy fenséges ecsetvonását törli le róla az enyészet, a pusztulás átka és már ráismerni is alig lehet, annyira megváltozott!

A szárnyas vándorok átsuhannak felette közönyösen; de a vénebbje sejtí: tudja, hogy itt hajdan szebb élet volt . . . A suhogó szárnyak kandéziájába belevegyül panaszos szavuk, köszöntő beszédjük, de választ nem nyerhetnek. Alól csak a sorvadó nád zörög, hajlong, integet nekik fel a magasba búcsúzóul, mintha mondaná: Isten veletek, nincs már hazátok itten!

Nagyon, de nagyon meglátszik a háromszögelő munkája azokon a hajdan vaddús vidékeken, melyeken a kedves Tisza ezüstszalagja hömpölygeti locsogó hullámaid. És ez a szalag is mind keskenyebb lesz! Mind szűkebb mederbe szorítja össze a vízrontó indzsellér túlkapása a türelmes elemet, mely nyög, panaszkodik s tiltakoz félelmes zúgással, évről-évre mind fékezhetlenebb indulattal a beláthatlan balkövetkezményű mérnylet ellen.

És ám az elbizakodottság fennen hirdeti „diadalát” (mely pedig oly kétes !): „ime, megfékezve, rabbá téve ő a tudomány hatalmával! . . .“

Hanem ez a nagy „tudomány” egyszer csak (tudja Isten hányadikszor!) csütörtököt mond ám: bebizonyítja, mit ér . . .

A jó Tisza, a szelíd, a türelmes Tisza egyszer csak kezdi megsokalni a liliputi népség egérharczát, aztán egyet gondol és meszsze, meszsze fel a „fekete” hegyek alá, a mármarosi bérczek havas világába röppen a zúgó habok titka. Röpke szelek szárnyán siet a titkos izenet a mi „szőke” folyónk „fekete” testvérjéhez, oda a közös bölcső mellé, hol összesűg habok-szelek moraja . . . Hegy helyesli, a sötét fenyvek rábólintanak. Éles rivalás, bántó zúgás támad a hullámtaréjok és futó habok felett . . .

Valami érthetetlen, túlvilági hang morajlása ez, valami titkos rianás láthatatlan daemonok ajkán zengve, mely terjed, terjed hegytől völgyig és onnan meszsze meszsze, ki az Alföld nyílt téerein ringó vizekre.

Hajó, lajka meging a sivalkodó elem goromba lökésétől. A sok tavaszt ért öreg halász fejcsóválva mondogatja: „*Milyen korán dudál a Tisza. Nem jó lesz ebből kikeletnek idején! . . .*“

Igen, mert a Tisza *hadizenete* ez.

Az elszabadult fagyos szelek a harci riadó melódiáját sírják, üvöltik. Daczczal, ádáz indulattal meg-

terhelve zúgnak, csatadalt búgnak. Odafent a magas bérczek honában nyugodt minden, alszik minden, megfekszi a fehér lepel vastag, hideg takarója az egész természet szunnyadó, dermedt testét.

Hanem messze délről suhanva, a röpke szelek ide is megtérnek. Kedveskedve, meleg öleléssel lengik körül a komor, zúzmós ormokat, főtörészve barangolnak hegyen-völgyön át, erdők fái közt. Beszólnak minden-hová szép énekszóval, suttogó titkos beszéddel, mintha csak titkos küldetésben volnának.

Ennyi kedveskedésnek, meleg ölelésnek, udvarlásnak elmentálni nem lehet . . . még a jeget is olvadásra bírják . . .

Hegy megrázkódik s dörögve hull hideg lavina-takarója a mélybe le; fenyő is lerázza szűz fehér pártáját magas homlokáról. A nap vörös palástot ölt a hegyormok felett: ünnepi díszül a kikelet ünnepségére, mind forróbb csókjaival illetve kaczerán a vetkező hegyóriásokat.

Leng, leng édesen, a tavasz élenytelt, éltető lehe.

A hó és jég uralmát veszítve, lappangva bujdokol, mint trónját vesztett despota. De ám, a jégkirályt eléri a nap tűznyila s a deres agg haldokolva dől a titkon nyílt ibolya piczinyke lábaihoz. Oszladozó testének milliónyi felszakadt erén át enyésznek el sietve minden parányai . . .

Zúg, dörög alá duzzadt patakokban, futó ereken habzó hideg vére az öreg Tiszába, mely móhon nyeli,

nyeli kéjesen minden cseppjét, hogy belepuffad tőle fényes teste és nyeli tovább, nyeli a végtelenségig!

Hegy helyesli s a sötét fenyvek rábólintanak. Éles rivalás, bántó zúgás rohan tova a mérges hullámtaréjok, futó habok fölött láthatatlan daemonok ajkán zengve, mely terjed, terjed hegytől völgyig s onnan messze, ki az Alföld nyílt térein ringó vizekre . . . Hajó, lajka meging a sivalkodó elem goromba lökésétől . . . nagyon dudál, korán dudál a Tisza. Hej, nem jó lesz ebből kikeletnek idején!

És az ember, im a balga ember nevet, kaczag: „Kutyabaj, hajahaj! erős a tudomány: a háromszögelő hatalma!”

Ám a Tisza tovább dudál, dudál mind erősebben, félelmes bődulással, hogy megborzong bele a leveletlen füzek kúszált vesszőüstöke. Síró szelek belemodulálnak, sirály madár belejajgat a nótájába.

Kristálytisza vize csak elsötétül forrongó tajtékot vetve, mint a felforrt epe kiömlő áradata. Hánykódó hullámain nyiszogó jégtáblák zajlanak, ágaskodnak egymásnak marakodó vadállatok módjára, míg ismétlen örült versenyfutásra készíti őket a hullámverés ádáz ostroma . . . Gomolygó lomha ködök áthatlan szürke takarója száll alá a roppant fényesség elborult képére, melyen fényvesztetten törnek meg a nap kíváncsi sugarai. Már-már meg se lehet ismerni a határát, annyira elnyult végtében-hosszában az óriási, a végtelen nagy

víz zavaros rónája! És még mindig nő, nő és terpeszkedik mesebeli szörnyhöz hasonlóan, mintha roppant bendőjébe készülné temetni az egész világot.

Azok a hosszú, magas sírhalmok ott a partja mentén egyre fogynak, rövidülnek, mintha tűnő árnyalakok lennének. Elkeskenyült, homályos vonaluk látképe egészen feloszlik a színtelen borongás enyészítő szürkeségébe. Csak a csalóka árnyék kiszélesítő feketesége, mit a vízre vetnek, sejteti meg a szemmel kígyózó szalagjuk bizonytalan körvonalait.

És a dudálás, a rejtelmes rianó félelmes zsvivaja mégis hangzik, egyre hangzik! A forgatagok boszorkány tánczának tomboló zúgása, szelek üvöltése, a háborgó hullámok majd szilaj, majd hangvesztett tompa mormolásával egyesül, hajmeresztő muzsikát képezve.

Úgy tetszik olykor, mintha valami elhaló vészkiáltás, majd a durva dacz boszúüvöltése törne fel a zajgó hullámok közül.

Így tart ez hosszú, hosszú ideig; a láthatár szürke ködbe vész. Egyszer aztán — mintegy parancsszóra — hirtelen elül minden nesz, minden zaj a végtelen vizeken. A jóllakott elem csendes mozdulatlansággal nyújtja el ellomhult testét roppant ágyában kéjes szunnyadásra, míg fényes arczatján kedveskedve, káprázatos ezüst fényáradatban játszadoznak a nap enyhe sugarai.

A levegő mintha meggyúlladt volna, vörös fényben hullámzik. Az ég apró bárányszerű felhőkkel van kirakva,

melyek a lazúros kékségből ezüst foltokként csillannak elő; majd megkapják ezek is a bíboros zománczot.

Minden oly csendes, oly hallgatag lesz alatt.

Hangok nem festik a levegő-eket, még a nagy libányi sirály is némán teszi séta-útját a fényjátékos vizek felett.

Csak úgy terjeng a hangtalan némaság, mintha szenderbe ringana az egész nagy természet összesége. A kurta, színtelen nesz is, mely olykor pillanatra hallható, a sirálytól ered, a mint lebuhtában megcsapja a vizet nagy szárnyaival. Azután hosszú ideig nem zavarja ismét a néma csendet semmi nesz, semmi zaj. Mintha kihalt volna az élet minden mozgalmával, olyan álmos vagy ünnepélyes lesz minden idelent!

De im, mozgó árnyak siklanak a vízen tova — életet jelezve.

Hanem megdöbbenő a látvány első pillanatra, mely a vízre int alá: Fent a világos kékségben fekete kereszték vonulnak egyenes sorokban, nagy sietéssel tova . . . Elmereng rajtuk a szem s csak később sejtí meg, hogy a kereszték karjai voltaképpen mozgó *szárnyak*, melyek madártestet továbbítanak.

A halász, vadász megismeri a szálló keresztéket,*) ám rég volt az, mikor nálunk látta: *a vízi hollókat*, az

*) A magasban repülő kára-katonák (Graculus) hosszú, keskeny testük, hosszú nyakuk és szárnyaik folytán, valóban *úszó fekete kereszték* benyomását teszik a szemlélőre.

egykor közönséges *kara-katonák* fekete seregét, mint a hogy dicső Mátyás királyunk idejében elnevezte őket a török *) setét tollukról, trombitaszavukról a fekete-sereg gúnyjára.**)

Hanem ma már ritkán kerülnek elő. Hogy a lápok sorvadásnak indultak, nem volt maradásuk nálunk többé.

A mint a sáska a döghalált, a seprős csillag a háborúság veszedelmét; azonképpen a szálló kereszték feltűnése mindig a *vizek harcát* jelenti meg a benne hívőknek.

Mikor megharsan a levegőben a fekete madarak recsegő trombitája, olyankor mindig duzzogó, haragos mormolással „beszél“ a mi jó Tiszánk régi, megunt aggságáról, mely ránehezül s melyet lerázni készül magáról.

Megérti ezt sok rég eltűnt, rég elfeledett szárnyas s csak előzőnli a vizeket, mint hajdan, a ma már ritkaság számba menő tollasoknak az ősi szép hazát újra megkereső népe.

*) A „*kara*“ törököül feketét jelent. Tudtommal egyedüli még fennmaradt *törökös* madárnév nálunk; mely azonban a használatban „*kára*“-ra magyarosítódott, mely néven egyébként még ma is egyedül nevezetesek e madarak a *Tisza-vidéken*.

***) A szájhagyomány szerint. Különbösen a hatvanas évek végén a nagy sárréten öreg pákászoktól is hallottam említeni; de egy solymász-ősöm is említést tesz róla napló-jegyzetei között.

A sok tavaszt ért öreg halász merengve nézi a ritka vendégek érkezését, édes gyönyör száll szívébe az eltűnt szép napokra emlékeztető rég hallott, ezerszavú madár-muzsika újra felhangzó zsvijára; de arcza elborul lassan, mert ám látnoki szeme a jövőbe tekintve, feltáruul előtte az ítélet képe, a mikor madárszó zsvijával, vészharangok sirató kongása egy harmóniában hullámoz . . .

És az aggasztó jelek egyre szaporodnak.

A már egyoldalról csak alig kilátszó sárhalmok lábánál a kusza, törődött nádak közt, valami *fényes terjengés* üti ki magát, mely egyre terpeszkedik, mindenféle szeszélyes alakú ákom-bákokkal rajzolva tele a rétalj csontkemény lapályát, míg végre sík tükörlappá símul el csillogó áradata.

A furakadó „fakadó víz“ ez, mely titkon, alattomos aknamunkával teszi tönkre a sárhalom erejét, hogy aztán fellökhesse mindenestől.

És csodálatos! „mintha lába kelne valamennyi rögnek“, különösen kis liliputi népség kezd előgöroggni a gátak kis kerek lyukaiból, melyekből aztán itt is, ott is csak *kiszökken a fénylő vizsugar*, a fakadó vizek szökőkútjaként.

Ott siklik a karcsú *menyét*, az apró fúrge rágcsálók egész kis raja, aztán *ürgék*, *hörcsögök* s egyéb ritkán látható különösségek, a melyek a gátak üregeiben tanyázó lények köztársaságát alkotják.

A terjengő, tolakodó elem kizavarja őket nyugalmas otthonukból, de ám az ösztön is menekülésre int a süllyedő hajóról . . .

A közel vidék képe is nagyot változik hirtelen. Ereik, patakok támadnak mindenfelé. Tavacsok fénylő szeme kacsint ki a marhagázolta rétek kúszált, sorvadt sásai közül. Víz üti fel magát a szántóföldek csigahéjas göröngy hullámzatán is, barázdák léniáin s a feketélő rétaljak régi kiszáradt fenekeiben mindenütt.

Hanem azért még mindig : kutyabaj, hajahaj! . . . Hisz ott a szipákoló masina. Kiágaskodik a hosszú, vékony egyenesség a láthatár lehajló íve alatt : a kéménye, a mint pipál, pipál vígan, ontva ám vékonyka füstjét a nagy munkában.

Hanem hát hiú erőlködés a tengert marokra szedni !

Ha körültekint a szem azokról az úgyszólván már csak libegő sárhalmokról, egy végnélküli csillogó tükör impozáns, gyűretlen lapját látja elterülni, terjengeni roppant arányokban, a láthatár zavaros szürkésébe mindenfelé, nyugodt fenséggel.

Csillámló ezüst lapján el-feltűnve a nagy meszesességben, olykor könnyű felhőcske üti fel magát valami siető gőzös kéményéből ; majd meg elvétve apró vízi járművek tovasikló detail képein akad meg a kutató tekintet.

Itt-ott homályos feketeségek terjengő foltjai látsza-

nak; másfelől messze kígyózó vonalak futják be czikkzakkosan a ringó vizek tükröző rónáját, mintha tele-rajzolt térkép volna.

Füzes erdők, varjúfészkes nyárfások ezek, melyek koronáig elmerülve fogadják a hozzájuk futó habok hideg csókjait.

Másfelől, a Tisza tulsó partján,
Mogyoró- (?) s rekettye-bokrok tarkán,
Köztük egy csak a nyílás, azon át
Látni távol kis falucska tornyát.

Semmi zaj. Az ünnepélyes csendbe
Egy madár csak néha füttyent be,
Nagy távolban a malom zúgása
Csak olyan, mint szúnyog dongása

(Petőfi.)

Esteledik.

Tilinkózva rebben fel a töltés oldalából a sebes szállású „*kubik-sneff*“ *) (Totanus ochropus). A magasból lúdágogás s a húzó vadkacsák szapora krekegése hallik le. Bent, az árterek mosakodó füzesei felett, erős sápolással csatangol néhány *zöldfejű*, míg lassan mindenik rátalál a maga odvára a százados füzek hasadozott, redves tőkéin.**) Elülésre érkeznek innen-onnan,

*) Szeged vidékén még »molnár-sneffnek«, »fecske-sneffnek« és »czigány-sneffnek« is nevezik.

***) A „zöldfejű“ vagy „tőkés kacsa“ (Anas boschas) a Tisza mentén gyakran *fűzodvakban* és *szarkafészkekben* is költ.

ideges röpködéssel a beszédes *szarkák*, egymást rövid, rekedt káromgással hívogató *tarka varjúk*, egy-egy *rétisas*, *gém*, mely nagyot rugva, ijedten tér ki a neki repülő pajzán *vércse* előtt.

A nap mind alább száll, hogy nemsokára vörösen bukják alá a bíboros vizekbe, mely felett megmegvillannak még az erős rebbenéssel tovasiető sneffek zavargós falkái, egy-egy csapat apró *kacsa*, a mint zsvajgó lármával nyílként surran bele az ereszkedő alkony szürke homályába.

Túl a réten néma méltóságban
Magas erdő ; benne már homály van.
De az alkony üszköt vet fejére
S olyan, mintha égne s folya vére.

(Petöfi.)

A visszatekintő nap végbúcsút int játszó sugárral ; nemsokára azután csak egy égő fényesség jelöli helyét az ég szegélyén, az is a terjeszkedő alkonyi pir bíborába olvasztja lassan elhaló ragyogását, míg lehull az est szürke fátyola.

A csend tökéletes. Hallgat minden, csak a száraz füvek közt zörög, moszatol egy kicsit valami kis szellő-játék még, azután az is elül.

A távolban pislogó pásztortüzek fénye, mint megannyi szent János-bogár, villan ki a sűrű feketeségből, mintha kilyukadt volna a sötétség.

Álomba ring az egész természet.

Hanem a süket csendbe egyszerre csak belezendül valami zúgó nesz, valami síró feljajdulás, mely rezgő akkordban oszlik el, mintha megütött húrok panaszos pendülése lenne.

A feltámadt szelek játéka ez, mely mind erősebb hangon beszél, süvít, nyargal a vizeken.

A sóhajok ismét hallatszanak, a nyögések ismét előtörnek a megnyilatkozó elem szívéből.

Feltámad a zúgás. Dudál a Tisza teljes erejéből ismét.

Habok jönnek, habok futnak tova titkos beszéddel; majd taréjos hullámrajok rohannak elő szakadó tajtékot túrva, mintha megannyi megvadult csatamének lennének.

Zúg a rianás szakadatlanul. Az elfeketült régiókban járó gojizer-madár egyre jövendöli messzeható hangján a morozus időt: szél lesz, szél lesz . . . És lesz valóságos és rettenetes turbulencia!

A szélzúgás lassankint ijesztő bőduléssé változik át, mintha pokolbeli rémek fájdalomordítása lenne.

Hajó, lajka meging a rakonczátlan elem goromba lökésétől . . . Az öreg halász vihartépte arcán már ott ül a rettenetes jóslat fájdalmas kifejezése: „*hej, nem jó lesz ebből éjszakának évadán!* . . .“

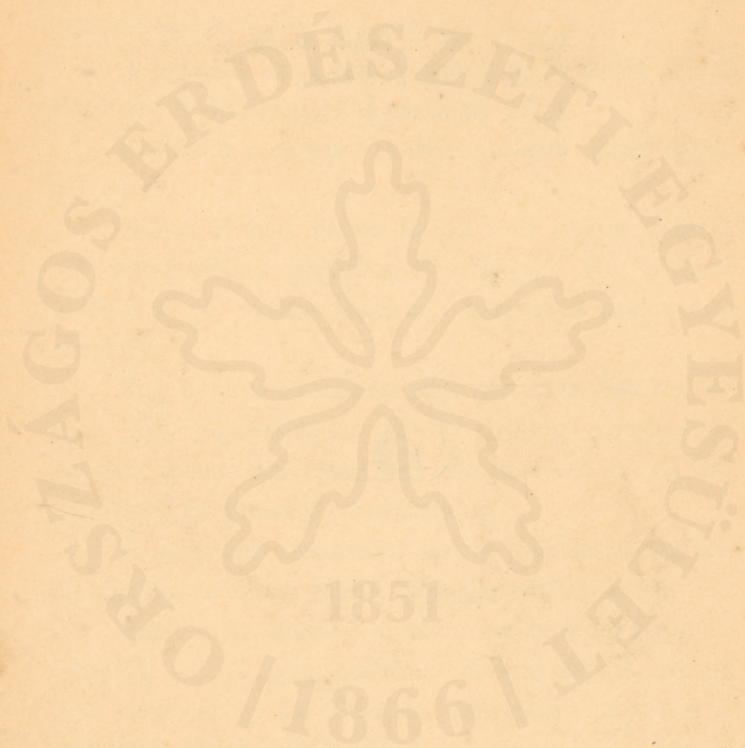
Száraz nádak összezőrdülnek, fák suhognak tiltakozva: „ne, ne . . .“ Menekülő madarak siránkozása hallik az éjszakában, mely oly fekete, oly titokzatos . . .

De nincs kegyelem !

Az elvadult, megbolondult elem elszabadult daemónai boszút üvöltve repkednek szerteszét . . . Az éj behunyja csillagszemeit . . . elközelgett a végkifejlődés rettenetes fináléja :

Mint az őrült, ki letépte lánczát,
Vágtat a Tisza a rónán át,
Zúgva, bögve töri át a gátot,
El akarja nyelni a világot.

Nyári zimankó.*)

1851

1866

*) Egy francia irodalmi zsuzsu hatása alatt.

Ah! mily jólesik a tündöklő nyári verőfényben leheveredni az árnyék pázsitjára s felnézni az ég kékjébe hosszan, merengőn, édes ábrándokba merülten; hallgatni a rigófütty vidor hangicsálását, a lóp ezerszavú madárzenéjét, melynek elhaló morajlása mint bölcsődal, ringatja el édes álmodozásba a fáradt vadászt.

Távolból a kis falucska ércznyelveinek kedves csilingelésével fut hozzánk a szellő; furulyaszó reppen szerte a lápszéli legelők aranyos párázatban úszó, egyenes síkjáról, hol felfordított gulyák képét rengeti a délibáb szeszélyes játéka. Közben édes-kedves dalt zeng valahol a csókra vágyó ajk epedése ... Fent, a hűvös

lombok között vadgalamb nyögi szíve panaszát, kakukk csúfolkodik, czinege czinczog kedélyesen, gondtalanul . . . s mi csak álmodunk, álmodozunk édesen.

Eljönnek a zümmögő méhek megrabolni a virágek hely titkát, csapongó lepkék csókot hinteni az árnyékok rejtekén nyílt kis szerény virágok szerelemittas ajkára. Rajokban tánczol, zümmög édesen a fénybogarak sokasága, aranylegyek virgoncza serege; majd a rabló „dongó” zúgva koppan neki a fatörzs érdes pánczéjének, pillanatra goromba reczegést, érdes zajt támasztva, mintha elpattant czimbalomhúr zörejét hallanók . . . s mi csak álmodunk, álmodozunk édesen.

Szelíd fuvalom lebben, virágitillatot, lekaszált rétek balzsamos lehelet hozva üdvözléssel; édes suttogással kedveskedve sűg altató dalokat, símogatva lágyan fűbe-merült fejünk; míg a füvek zöld ernyője védőleg borúl rá kipirult arcunkra . . . s mi csak álmodunk, álmodozunk tovább édesen.

Fülemiledal csendül a csalit vad bogán, édes szerelemről, sorvasztó fájdalomról zengve dalt . . . megáll a szellő lengése, mint elfojtott lehelet; a virágok fel-emelik fejcskékjüket . . . Úgy tetszik, egy halk sóhaj küzdi fel magát az egész természetből, lágyan, elhalón, melyből a tört remények haldoklása szól . . . kihull a ne-felejes kék szeméből harmatcsepp könnye; elpihen bágyadtan minden alatt, csak a könnyelmű tücsök hegedűl, vígad tovább . . . s mi csak álmodozunk tovább is édesen.

A hangok ezerfélesége, a morajlás majd elhaló, majd ismét éledező, mégis homályos zaja : lassankint egy harmóniába olvadó, túlvilági édes zene benyomásával hat zsibongó elménkre. Ám, a külbenyomások hatása alatt megváltozik lassan, lelki világunk hangulata is az álom káprázatában s majd meg a pokol rettentő riadalmát tárja elénk daemoni zenéjével, a hangok ezerféle, rettentő változataival.

Halljuk, látjuk a pokol szülöttjét zajló hangszerénél, a mint aczél ujjaival belekap rettentő erővel, a billentyűk rengetegébe s összeolvasztja a nyüzsgő, tomboló hangokat.

Pokoli ordítás tör elő a vigyorgó billentyűk alól ; majd a fájdalom elhaló zokogása küzdi fel magát dermesztő hatással, megfagyasztva az élő ér lüktető erejét.

. . . És e közben álmunk tovább tart . . . Tikkasztó hőség keletkezik ; a nap mind égetőbbben süt alá. Az ég elveszti kristálytisztá, szinte vakító áttetszőségét s gyönyörű lilája szürkés kékbe vész. A nádas mozduatlan koronája csak elsápad ; a rozsok hulláma barnasárga színt vált . . . mintha valami titkos borzadály ütné ki magát lassan, a növényzet élénk pigmentjén ; csak az itt-ott látszó pipacs tüzel, lángol még élénkebben, mintha kigyulladt volna.

Egy fűszál se mozdul ; csendesen elfüled a füvek közt motoszkáló szellőjáték bűvócskája is. Aggasztó

ésend, mozdulatlanság uralg a természetben. A láthatár íves borulatán valami setét fátyol kezdi kibontani sűrű, rohamosan növekvő leplét, éles ellentétet képezve az égetőn alá nyilaló sűgárkévék fényözönével.

A czinkék könnyelmű czinczogása csak elhallgat hirtelen, a tücsök is megvonja magát biztos sánczai közt, csak a pinty beszél izgatottan s a távolból a küllő ideges visongását, kopogását a fa odván — kapkodja át a feltámadt elem árulkodó ekhója.

A varjak károgó, jajgató fekete serege czikázva, rajozva valódi boszorkánytánczot lejtene az elkomorult régiókban; míg alant erős harsolással bolyong a lusta haris, hol itt, hol ott fújva meg recsegő trombitáját, mintha incselkedő manók üznék tréfájukat.

A sűrűsödő párák, a légkörben meggyülemlett villamosság megmagyarázhatlan hatása megfekszi agyunkat, erőnket, szívünk verését s rettentő álmok varázslatát tárja fel . . . A vízió ott lebeg: látjuk, halljuk, a pokoli művész daemoni zenéjét . . . halljuk, mint száll mélyebben s mélyebben alá a hangok moraja . . . a basszusban riasztó nyugtalanság támad . . . Igen, a próféta újra keresztelői jönnek nehézkes robajjal, — a „Damnation de Faust“ egy lovagja, kétségbeesett, sánitító, pokoli galopban igyekezik felfelé a mélység legmélyéből.

Mind erősebb a zaj odalent. Folytonosan mélyebbre vezet, mindig lejobb és lejobb a hangok kráterébe, hol

elnyomottan, tompán zúg, forrong, mint távoli jajgatás, panasz és fenyegetődzés.

. . . És a felhők egyre tornyosulnak, durván felül-
festve az ég még itt-ott kimosolygó liláját. Az elsza-
badult szelek sivitva járnak a galyak között, rázva a
lombot, hajlítva, hullámoztatva a nádak ingó ko-
ronáját.

Hirtelen siető madáralakokkal lesz tele a levegő.
Visítva csapódik a *czerkó*; krekegve rebbenek fel, majd
meg leereszkednek ismét az apró *ruczák* sűrű csapatai.
Ideges hápogás, kacsafeleselés mindenfelől. Egyre hal-
latszik a *sneffek* aggályos fütytyentése, ideges trillái s
csak elsurrannak — mint a kilőtt nyíl, czikázva a
nádasok felett nyughatatlanul, új és új leszálló helyeket
keresve magoknak. Ám méltóságosan evez a *gólya*
hazafelé a zimankó elől; tőle maradhatnak most a
zöldnadrágosok . . . A *gémek* is nagyobbakat húznak
lomha szárnyaikkal. Egyik-másik a sásosba vágja le
magát a szélroham elől nagy ügyetlenül, nekivetve a
testét — megfogózva csőrrel-lábbal, ha nagyon ellene for-
dul a dudáló elem ereje. A *daré* harsány hahotával
kaczagja ki a pipogya legényt; a *bakcsó* gúnyosan
vakkant neki áthúztában, míg az apró *vizi-csirkék*
kíváncsi népsége vontatott mászkálással járja körül a
rugdalódzó csodát.

Élénk sürgés-forgás mindenfelé . . . és még most
sem ébredünk. A zibbasztó álom lenyüggözi egész valón-

kat, mintha pokoli igézet szállta volna meg benső életünk mindenségét, hogy rettenetességekbe fullasztva zsibbadó érzékeinket . . . És tovább zúg, forrong, bömböl a hangok mélysége, a pokoli koncert, mely sötét, kinzó félelemmel száll fel s nehezedik lelkünkre. A hangok egymásba vegyülnek, egymás felett, egymás mellett törtetnek el — felfelé igyekezve, mindig felfelé. A futamok kaczagása, mint csapkodó lángnyelvek, szaladnak fel s alá a diskantban, kavargva, küzdve, viaskodva örületes vágygyal a magasba jutásért. Átkozódás, könyörgés, a kétségbeesés fájdalomsikolya csúszik kínos nehezen felfelé rettentő disharmoniában, míg egyszerre csak lassan tűnve, oszlani kezd a rémitő zene s végre egy tompa, misztikus morajban hangzik el dāmoni chaosza — álmunk egész víziója mindenestől.

. . . Kellemetlen, hideg érzés fut végig tagjainkon s felriadunk az álom nyügéből hirtelen . . . az ég nagyot dördül fejünk felett. Hideg esőcseppek zörögnek az ingó lombokon . . . a szél jajgató nótát dudorász fülünkbe, majd nagyokat füttyent toványargaltában, mint az induló masina. Zúgás támad a lomb között, zajlik a hullámzó nádas szomorú zúgással, mintha vízi-syrének elhaló danája szállna fel ismeretlen titkaiból.

Homályos hangok festik a levegő-egyet: panaszos madárszózatok. Aztán megint a szélzúgás lép uralomra, elkapkodva a *szélkiáltó* zimankót jelentő dallamos *póliját*, mely oly mélabúsan, ezüst tisztán cseng le olykor

a magasból, mintha angyalok furulyáznának fent a csillag-nyáj körül.

Minden elbúj, megvonúl csendesen, csak az ideges „*lilimadár*“*) lidlirozik s kering, libeg — mintha fonál-szálon csüngene — nagy izgatottan tovább s e közben be nem áll a szája a nagy nyelveléstől. A mogorva *nádbika* is fújja a maga csodálatos riadóját, dobolva bent a mocsár mélyén fáradhatlanul, nagyokat bufogva. Fel-fel hangzik a kára-katonák pokoli hangversenye is olykor, mintha ezer ördög kedélyeskednék egymással. Közbe vegyül a *gémfaluk* zűrzavaros, lármás zajongása, mely mint homályos, bizonytalan moraj érinti a fület a távolból.

A sötét borulat közeledve, mind magasabbra tolja fel áthatlan fátyolát, míg elborítja az egész láthatárt. Az előbb távolról jövő tompa, titokzatos döbörgés mind közelebbről, mind erősebben hangzik. A nap eltűnt az ég kulisszái mögött, mintha kialudt volna milliárd fáklyája s a szürke félhomályon át fehérvilágú villámok vetnek perczre szokatlan fényt. És a szélzúgás mind erősebb lesz; a nagy, kövér „nyári áldás“ mind sűrűbb cseppjei zörögnek a sorvadt harasztton.

A sötét borulat mélyéből egymást éri, egymást

*) A szegedvidéki halászhosszú strófákban, szinte a kifoghatatlanságig hangoztatott »lililili . . .« jodlirozásáról: *lili-madár*-nak, de itt-ott *eső-snyeff*-nek is hívják, de *réli-snyeff* (Totanus calidris) néven is említik.

úzi az előszökő fényvillanás, mintha egymást üldöző, majd egymással összefonódó tűzkigyók volnának; utánuk egy czikkázó tűz és ezüsthényű sugár, egy rendítő csattanás s im, egy villám sújtott agg fűzfából — mely őrszemként emelkedik ki a nádas forrongó hullámai közül, — magasan csap fel a láng Zúgva dől alá e pillanatban a megeredt zápor zuhataga, vízpárák, vízgyöngy-zápor ködébe burkolva be az egész szemhatárt áthatlanul.

Milliárd és milliárd egyenes szálakon futamodik alá az üdítő nedv, mely mindent új életre kelt. Ám a fényczikkázás, az egék rázkódtató morajlása mind gyérebber, mind távolabbról jelenti magát, végre elhal.

Lassan élénk fényderengés küzdi át magát a borulat lomha leplén, aztán csak kiválik a rohanó felhők közül itt is, ott is az áttetsző lilás tarkaság. Ketté reped, majd ezernyi gomolygó, rohanó foltokban iramodik szerte a nehéz borulat tömege, csipkés arany-szegélylyel ékesítve fel a napfény előtörő sugarai által. Aztán egy nagy kapu támad az égen, átszöve a színek ezerféleségeivel, ragyogó, szinte sziporkázó fényben szórva színei záporát: a szivárvány.

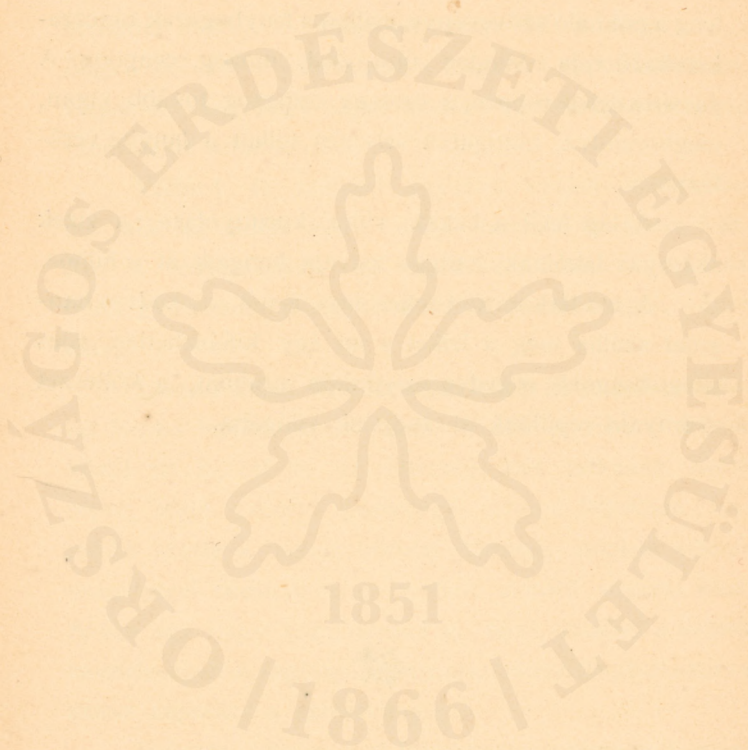
Fehéres, leheletszerű ködgomolyok támadnak alant s a szellő szárnyaira kelve, halkan inogni kezdenek, majd lassanként a talajtól elszakadva, tova úsznak, feloszlanak, mintha tűnő álmokképek volnának.

Az ég derüje ismét teljes pompájában mosolyog alá, fénytengerben fürösztve az egész természetet. A növényzeten megült vízgyöngyök millió cseppjei, a drágakövek szikrázó ragyogásában pompázva szórják a színek ezerféle variációit. Kifeszített aranyzálakként leng a pókháló szövevénye, csillan a fénybogarak tánczrakerekedő raja. Minden újra éled, mozog, csapong. A pacsirta égfelé röppen, a czinege czinczog tovább vígan, megborzintva, rázogatva selymes tollait a lanyha verőfényben.

A láp felől a békák vidor kuruttyolása, a vizek szárnyas lakóinak hangos zsvivaja hangzik át a fülhöz.

A madárkoncert teljes lesz ismét . . . kedves hangulat szállja meg a lelket s mi egy kifejezhetlen édes elfogultságnak engedve szívünkön uralmat, a költészet szárnyain repülünk ábrándjaink világába.

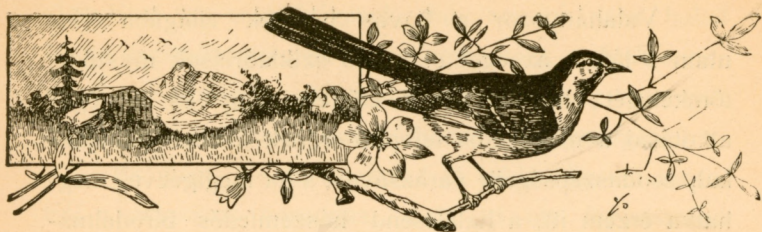

A szörényi havasokon.

1851

1866

Miként kígyószorítás:
 Ijeszt a kínos hangulat;
 Csak ég, csak eg felettem
 A mérhetetlen lángu nap.

.....

Nézem a távolság hogy összeringat
 Mozgó kalásztengert s habos mezőt,
 Ah, engedek hullámzó karjainak,
 Visznek, hogy érezzem a fényesőt . . .
 (Kisteleki Ede.)

elettem az ég kék mezeje úszó vándor-
 felhőivel, arany fényár-káprázatban tündö-
 kölve; körül síkság, melyen át egy kígyózó
 folyó hömpölygeti iszapos hullámain. Távolabb a zöld
 hegyek mosolygó képe int felém, míg a háttérből, a
 távol kékjébe tűnve: fenyvesekkel koszorúzott bércz-
 óriások, égbe nyúló havasok emelkednek ki, kísérteties
 fehér viszfényben tündöklő fény-glóriával övezett büszke
 homlokukkal.

Én Istenem, mily fenséges, mily káprázatos kép!
 Mennyi bűbáj, magasztosság és költészettel elárasz-
 tott isteni panorámája az örökszép természetnek, mely
 felemel és gondolatokat, ihletet ébreszt a legsivárabb
 kebelben is!

Valahányször a havas bércek világába visz
utam s látom az eget ostromló sziklaóriások mystikus
tömkelegét; ha feltárulnak előttem nagy és fenséges
alkotásai a magasztos teremtő-erőnek minden bűbájuk-
kal, csodaszépségeik varázsával; s ha megigézve, meg-
hatva érzem itt, a halálcsend hőszenfedős birodalmá-
ban parány létemet, féreg voltomat a megsemmisítő
magasztosság közepette, hol az ember idegen: mind-
annyiszor érzem, mélyen érzem a „fent és alatt“: a
fenség és semmiség éles ellentétét, mely oly törpévé
teszi a föld fiát.

Ha belenéz szemem a homályos kékségbe s látom
alant a lassan felmerülő vidékek tarka vegyülékének
megkáprázó detail-képeit, ha látom a lilás borongás
széles fátyolát, melyen túl a szép alföld virányos rét-
jeinek délibábos végtelensége a maga szolid szépségé-
ben terjeszti ki egyenes határait; ha látom mindeme
változatos képek összességének tarka szövevényét, az
egymásra hányt chaoszt, mely oly különös és meg-
ható érzés benyomását kelti a kebelben; s ha végre
felemelem tekintetemet a környező hóvilág csillogó
pompájára, — ajkamon önkénytelenül is elszakad a
sóhaj: én jó Istenem, mily rendszeresség nyilatkozik
meg előttem az összehányt képek daczára is és az
őseredetiségnek mily magasztos fensége tárul fel itt
fent s mily szerényen egyszerű s mégis kedves minden
ott alatt! A fejlődések skálájának, utólérhetlen művészi

alakulásai telj eredetiségének, mily hosszú sora halad fel az impozáns bércek havas homlokáig, melyek mindmind a fenséges „örök-titok“ megszentelt atomjait sugározzák a szférák megmérhetlen végtelenségébe!

És mégis — én Istenem! el, lefelé vágyom innen. Fáj a mystikus borongás, mely itt oly fagyasztóan dereng; fáj a halotti pompa, a fehér gyász hideg leple, mely beburkolja, rideg lehével megdermeszti a lélek lüktető erejét!

Alant a fülemüle szól édes dalról, szerelemről; a fecske, gólya szabadságról beszél . . . Itt fent nincs szerelem, nincs csapongás. Hideg fényű halálcsillogás vesz körül! Itt csak vezekelni s megtérni lehet. A merész alkotások fensége, a természet megszentelt oltára honol itt, melyet templommá növel a magasztosság bűvereje, az ihlet, mely az istenség szent atomjait szívja — szent ideák alkotására, a lélek üdveül.

Mily más minden ott alant, a hol a pacsirta szárnya libben, dala csendül; a hol a délibáb rengő káprázata, varázslatban ringat, furulyaszó vágja át a síkot és édes dal zeng a pásztortüzek libegő világa mellől!

Itt nincs magasztosság — igaz, de kitombolhatja magát a felhevült szenvedély . . .

Szálljunk le a völgy ölére. Lássuk a mezőt, a délibábot, a pacsirtát, a kelő nap égő arczát, melybe itt nem sasszemek tekintenek, de a mezők szárnyas dalnokának hálás tekintete üdvözl.

Kelet felől, a boltozatos kékség fesledező szegélyén ki ül a rózsaszínű pir halvány bibora; majd kirepül az egek öléből, a tűzkévék millió sugára az ürvégtelenébe.

Aranyló, intenzív fény terjed, lassan-lassan lángba borítva az egész láthatárt. A levegő — mintha meggyúladt volna, folyó aranyként csillámlik s a nap-sugár vakítón törik meg a Tisza vibráló hullámfodrain.

Szellő indul, szellő susog édes, ábrándos dalokat. Száll a himpor az Isten gondján s lehull a gyémánt-csepp, a remegő virágkehely szerelemittas szívéből . . .

Körös-körül az egész természetből egy nagy fohász látszik felszállani a magasba halk neszszel, mint a lehelet, mely mindent életre támaszt maga körül. Lenn a föld szívéből könnyű pára lebben . . . Az élet teljes erejében nyilatkozik.

Örül minden, ragyog minden.

Füzek lombja, nyárfák ezüst dísze kéjesen megremeg a nap tüzes csókjaitól. Zsong a méh, röppen a lepke a virágok kelyhén; a virágok bódítón illatoznak; harmatártól csillog a nádasok messzefutó szőnyege: egy ezüst tenger az egész . . . Az akácok fürge játszísággal lobogtatják a lágy fuvalomban apró leveleiket, míg a fák selymes pázsitalján a verőfény által odarajzolva, az ágak körvonalainak szeszélyes árnyalakjai inognak.

Mily szép a természet ébredése itt alant is! Míg ott fenn, templomi pompa ez is. A hirtelenül kigyuladó napfény intenzív világa csak fellobban, mint a tűzgolyó fénye, komor, sötét biborba öltöztetve a természet havas oltárköveit, az ünnepélyesen, mystikusan zengő fenyvek oszlopcsarnokát; míg a szakadozó, foszlányos ködök ezüst-csipkái felszállanak lassan, imbolgva, mint a tömjénfüst illatos párája, fel az ég felé, fel a havasok ormáig, mely a szivárvány ezernyi színeinek vakító káprázatát szórja szét hó- és jégkoronájának bűvös medályából.

Tagadhatatlanul fenséges, megható kép ez, de szomorúságot ébreszt a kebelben . . . és vidulást nem hoz itt semmi, de semmi.

Hiányzik a pacsirta dala, az élet nyüzsgése. Szomorú itt minden nagyon. Sír a fenyves, sír a szegény kecskepásztor furulyája. Síró dana a havasi fülemile hangicsálása is a ragyabura*) tövén, hol a mohba rejtegeti rideg kis otthonát.

Ám, ott lent minden oly derült, minden mosolyog, élni vágy. Az élet moraja, zsongó bogár-had lágy zümögése, a szerelemittas kebel méla danája: összeolvad a hangicsáló madarak vidor chorusával.

*) »Ragyabura« = havasi rózsa (Rhododendron.)

November.

1851

1866

Meghalt álmok, kiszenvedett képek
Mindenfelől kísértének.
A nyárfák és virágtalan dombok
Oly szomorún köszöntenek . . .

(Kisteleki Ede.)

Mikor az őszi fonnyadás tarkává teszi a leveles galyakat s az utolsó sárgarigó is elhallgat a nyárfasorban — útat véve magának valahová messze; mikor a mezők felett úszó lenge ezüstszálak: a csillanó őszi „bikanyál“ kezd megülni alant — halálpártát vonva a sorvatag növényzet csupasz vázaira; mikor a mezők utolsó kis virága is lehajtja fejcskáját elbágyadtan, halálos szenderbe merülve: akkor már-már átvált a csendes levélhullató évszak abba a komor, rideg hangulatú tengődésbe, melynek misztikumában a természet mementója leng.

Lassankint mindig jobban elcsupaszodik, elhagyottá válik a mező, a puszták világa. Az elsárgult kopár

téreken csak itt-ott tűnik fel egy-egy leveletlen virágú kikirics, mint az elhalt viruló élet feljáró kísértete. A törpe tölgyesek zörgősre száradt lombja vörös színt vált, a száraz fű, avar, nádas elfakulva zizeg, inog a színtelen levegőben.

Sehol egy kis élénkebb staffázs, melyen elpihenhetne egy kissé a fáradt tekintet!

A szemhatár zavaros kékségéből néma kísértetekként kiemelkedő, csupasz facsoportokon kigyúlt aszkóros pir hamis csillogása is beleolvad lassan, erőtlenül, vagy eltűnik hirtelen, mint fellobbanó meteorfény, az esti borulat feketeségébe, nyomtalanul.

A leszálló éj csillagtalan, tompa kietlenségébe néha panaszos hangok, síró madárszózatok rebbennek szerteszét — fájdalmasan, elhalóan, mint egy-egy halk sóhaj, halkan tűnve, mint a gondolat, mely az alanti szomorú kietlenségbe támad s megint a végtelen terek sejtelmes homályában enyészik el.

Elkésett, aggódó vándorok ezek, a mint mennek idegen világok napsugaras tájai felé, felcserélni az elridegült, kietlenné vált édes otthont — hamis csillogásért.

A nyugtalan szellő misztikus zúgása ilyenkor már a haldokló természet első halálsóhaját sírja el a fonyadt lomb között.

A nagykaszás küszöbön van.

Ám vannak még csendes, szép derült napok is olykor; de a lanyhán aláhulló napsugár már nem

melegít, csak bágyadt fényt küld alá. Elfogja az eget az a sajátságos őszi halványság, az a sápadt, szintelen derengés, mely annyira különbözik a nyári ég aranypírban égő napsugaras gyönyörűségétől. Most megtörik erőtlenül az alatt, lomhán úszó fénygolyó fénye s valami sárgás káprázat lágy ömletébe úsztatja csak, a fehéren alátekintgető felhőrajok lomhán mozgó tömegeit.

Akármerre jár körül a szem, megölt poezisnél egyebet nem fedezhetni fel a természet sorvatag testén. A le-lecsapódó csunya, gomolygó pára, a ködök piszkos rongyai, elfeledik lassan e kiélt, csupasz feketeséget is alatt s csak elnézzük merengve, mint szállnak, ereszkednek a szintelen fantomok alá kísérteties, csendes lengéssel, mintha valóban megannyi testet öltött fehér kísértetek volnának. Megbámuljuk, még gyönyörködünk is rajta, ha aztán az imbolygva mozgó, áttetsző gomolyok lassan az égre csúszva, mint igazi ködfátyolképek lengő tánczra kerekednek a légáramlat érintésétől, vagy midőn lassú, vontatott gomolygásuk közben — át meg átnyilalva a nap gyengén pirosító sugaraitól — szétoszlanak lassan a nagy szférában, erre-arra lökve, taszigálva a fel-feltámadó szellő játékos kedvtelése által.

Mily riasztó, szinte visszataszítóan rideg, szintelen képet tár elénk ilyenkor az erdő a maga élettelen, sívár meztelenségével!

Megfájul a lelkünk a pusztulás láttára s tünődve kérdezzük: hová lett innét az élet, a madárdal?! Hová lettek a virágok, színes lepkék, a csillogó patak szita-kötői; hová a zümmögő bogárhad altató muzsikája?! Hová lett az a kedves tarkaság, a napsugár csókjaiban fürdő lombok színpompája, mely oly elbájoló kedves költészettel nyilatkozott meg egykor — atomjait szerte-szórva az élő természet illatos levegőjébe, melyet kéjjel szívtunk s mely annyira fellelkesíté, édes mámorba ringatá el a lelkünket?!

Vágyakozva gondolunk vissza azokra az ezüstös ködben úszó, holdvilágban kékelő estekre is — a csapongó denevérré, titokzatos árnyakra, a fel-feltámadó rejtélyes neszre: mintha a virágok csengetyűi csilingeltek volna kedves, ezüsttiszta hangokon; aztán még sok egyébre — a kedves, boldog perczekre, midőn a szűnyadó, hallgatag természet költészetébe elmerülve, oly sokszor édes mámorba borult a lelkünk, oly mámorba, melyhez két szív összedobbanása alkotá a megszentelt ihlet isteni, édes atomjait s szem a szemben keresé az örökös rejtély nyitját, a mit boldogságnak neveznek; míg lábainknál elszórtan a szent János-bogár apró tűzcsillagai szórták kedves fényüket az illatos fű között s fejünk fölé egy szent titokkal telt bűvös éj boritá szét csillaghímes fátyolát, tündéri szépségtől ragyogón . . .

Hogy elmúltak-tűntek azok az élő költészettel tele hajnalok is, melyek a zengő madárdallal szárnyat

varázsoltak a lelkünkre, hogy szálljon egy tündéri világ bűvös honába el — üdvözölten. És — én Istenem! — mily csodás hangverseny is volt az: a fekete rigó fuvo-lája, a csalogány éneke . . . Oly korán, mikor a hajnal-pir rózsaszínű derengése még alig érinté ébresztő csók-jával az ég szegélyét és a keleti ég hajlásán ott rezegtek még a nagy kékségbe beolvadó csillagszemek fénytelenül, — a reggeli hűs szellőáram végig simo-gatva az erdőt, már felkelté szenderéből a szünnyadó életet, dalversenyre ösztönözve a bokrok szárnyas művészeit rendre . . . És este, mikor a fényes tűzgolyó elmerült csillgó pompával a láthatár leboruló íve alatt, virágillat szállt fel bódító lehével a megrezzent virágok harmatos kelyhéből; mikor útrakelt az ingó füvek között a pajkos esti szellő lágy fuvalma, vadrózsa-levéllel, harmatos virággal, majd a sötétzöldű levélkék remegő lombozatával úzve enyelgő játékát; mikor a kígyózó ér halkán zúgva, csendes nyugalomról cseve-gett édesen s a kihamvadó alkony kiülteté első csillagát ragyogón az egek homlokára, — akkor a madarak kardala még igézöbben, még bájolóbban zengett az erdő vadbogán, minden szavuk visszhangra találva szívünk-ben s új érzelmeket ébresztve!

Ám, eltűntek a szép napok — „hullatja levelét az idő vén fája . . .“ elszállt az erdő költészete a rep-penő lombbal. A hulló levelek talán ezt siratják?! Hisz a lombhullás a fák könnyhullatása . . .

Az aransárga levelek egymásra borulnak a fák alatt, puha, vastag szőnyeggé sűrűsödve ottan, melyet legfeljebb ha a nemes hosszúcsőrű vendég kutató czirkalma bolygat fel itt-ott egy kissé.

A meztelen favázak s az alattuk egy szebb kor tünő emlékeiként heverő sárga falevelek vállvetve ébresztik lelkünkben a mulandóság s az enyészet lehangoló gondolatát.

Sívárság, az elmulás képe az valóban, mit felmutathat egyedül az erdő vedlett, szürke kietlensége, csak az örökzöld fenyők csüggeteg ágaikkal nyújtanak vigaszt, édes reményt költve fel lelkünkbe, hogy a gondtelt napok után jobb idők is jönnek még: lesz még madárdal, virágillat, tavaszi napsugár . . . És a gyenge fuvalom szavára mintha megmozdulna minden fa, minden ág méla suhogással; mintha integetnék, bólíngatnák a száraz lombbal a biztató *igent* . . . Egy rigó rikkant most hirtelen s úgy tetszik, mintha messziről a *fakopáncs* létérti küzdelmének zaja terjedne erre-felé . . .

A tölgyekről itt-ott lehull még zörögve egy-egy elmaradt sárga falevél s aztán elmerül az erdei táj a halálcsend némaságába ismét; de valami különös, megkapó búbájjal van tele még a hallgatás is itten.

De ni! ismét egy felvert rigó. Sivítva vágja be magát a vágásszél sűrűjébe, hol ideges izgatottsággal szökdel, villong az ág között, egyre hallatva különös,

tak-takkoló beszélgetését; majd ismét megriadva, nagyot sikkant hirtelen, mintha valami rémlátás hallucinálna szemei előtt.

Hanem megvan ennek a maga oka.

A szomszédos hegyoldal felől gyanús robajt, élesen visító, majd mély, tompa rőfögő hangokat kapkod át a szellő, melyek mind közelebb és közelebb hangzanak.

Megzördül a száraz falevél eközben s néhány karcsú őz riadva siklik át a közeli váltón; majd egy buszma füles baktat elő nagy ügyetlenül, látszólag teljes apathiába merülten, míg egy lehulló makk koppánása fel nem ébreszti angolos flegmájából s aztán csak egy villanás és volt — nincs.

Ám a fekete kis manó ismét beszélni kezd, ismét és egyre járja előttünk ideges madártánczát a leveletlen galyakon, hogy gyönyörűség nézni . . . Egy mérges rőffenés hangzik fel most váratlanul a sűrűs rejt közül s csörtető robajjal kezd közelíteni valami lappangó mumus.

Ijedten riad fel erre a nyughatatlan szárnyas s nagyot sikkantva, ideges, tétova rohanással vágódik el a bokrok felett, mintha kergetné valami. Az éles vadászfül hallja, a mint jó távol valahol tak-takkolja el nagy ijedelmét a sűrűben. Hanem nem egykönnyen szabadulhat tőle a vadász. Alig egypár pillanat s im, a kis villi ismét csak ott terem a szemünk előtt, szép

menuette-szerű hajladozások közben tekintgetve le ránk élénk szemével, a hintázó galyról.

Faggatódzó tekintete elárulja, hogy valami nagyon fontos mondanivalója volna. El nem tudjuk képzelni, hogy mit akarhat.

Hanem a magyarázat önként kínálkozik . . . Az élesen fel-felvisítő, majd mély röffenésekkel váltakozó hangok riasztó lármája most egészen a közelből üti meg a fület, a gyönyör kéjes érzelmével dobogtatva meg a vadász szívét . . . Előtűnik egyszerre a Landseer ecsetére méltó gyönyörű kép: a turkálva, fel-felröffenve, majd olykor „neszelve“ meg-megálló „kapuczinusok“ szurtos serege.

„Tak-tak“ — hangzik a figyelmeztető madár-szózat, mit egy kétségbeesett éles visongás követ, — és a másik pillanatban — mintha villámszikra érintené — feltartott orral nesztfogva áll meg a derék *agyaras*, aztán egy rekedt röffenés és riadva kotródik tova a fekete sereg. Pillanat alatt elnyeli őket a hallgatag erdő sűrűje. A távolban egy-egy rigó rikkantás meg a szemes *mátyás* árulkodó harsolása jelzi útjuk irányát, mely a vadon titkaiba vezet.

Mély, tompa hallgatagságába merül az erdő ismét. Egy ág, egy galy se mozdul, mintha megdermedt volna az egész szürke, bágyadt környezet; csak néha-néha küzdi fel magát valami elhaló nesz a fák között, mintha az erdő fájdalmas, elnyomott sóhajtása lenne.

Megzördülnek rá a csüngő, aszott levélvázak szomó-
rúan; suhog, inog az ág a bujdokló szellő érintésétől,
azután lassankint elalszik ismét minden mozzanat.

Feljárhatjuk kedvünkre minden irányban az erdőt,
de alig fedezhetünk fel valami kis állati elevenséget
most, a hajdan madárdaltól zengő e gyönyörűségében
a szabad természetnek.

Itt-ott egy-egy *húros* vagy *fenyvesmadár* kerreg,
csacsog színtelen hangján, vagy *léprigó* rebben fel a fák
koronáján tengődő fagyöngy zöldelő bokrétájáról; egyéb-
ként pedig alig tűnik fel valami érdekesebb, üdítőbb
mozzanat.

Pedig majd kinézzük a szemünket valami kis látni-
valóért a fák között, melyek most mindenfelé oly sok
világosságot eresztenek át tépett sátrukon.

Egy-egy buczkót, valami kis fészket már mesz-
sziről meglát a kutató szem, gubbasztó madárnak
tartva, de csakhamar csalódva fordul el tőlük a tekin-
tet. Szinte jól esik aztán felfedezni az ágról-ágra pat-
togó *czinkéké* örökvidor kis raját, hallani kedélyes cser-
regésüket, czinczogásukat, látni, mint szorgoskodnak
holmi rosszul elrejtőzött kis bogárka után a fagyal-
bokrokon, faodvak körül, míg egy kiriadt *erdei bagoly*
látása ijedező menekülésre nem készíti őket.

Az erdő szívetája felé is ritkán akadni valami
érdekesebb, meglepőbb oly mozzanatra, mely lekötné
egy kissé a figyelmet.

Itt-ott elvétve egy-egy elkésett *hosszúcsőrű* robban ki nagy sebtibe a túskebozót közül, az égnek tartva egyenesen, hogy aztán irányt véve, limbáló, tétova repüléssel tova lódítsa magát a fák felett. Az egészből alig egy villanást látunk csak és szinte szép vízióknak volnánk hajlandók tartani az egész mozzanatot, ha a megütött száraz cserlevelek hullása az ellenkezőről nem tanúskodnék.

A vizsla belebámul szigorú figyelemmel a sűrűs aljba tovább is; hanem nincs már ottan egyéb, egy pillénél is alig nagyobb kis *ökörszemnél*, mely csettegve szökdel, bujkál, villong a fonnyadt szederinda galy között.

A nap ki-kitekint még a gomolygó ködök fehér kulisszái mögül, melyeket lassankint szétkerget örök ellenségünk: a szél egy-egy futamodása. Imitt-amott némi lilaság is kiüti magát a nagy szürkeségből, mintha kék foszlányokkal volna teli aggatva, kifoltozva, az ég kilyukadt, fehéren-szürkén hullámzó takarója.

A sápadtan, sárgán világító nagy fényglóbusz megpróbálja még egyszer fényár káprázattal előnteni kedvencét: az alatt, hidegen, fáradtan ásító föld- és sármindenséget; de a lanyha sugárkévék pillanatra felrobbanó görögtűz hideg, színes ragyogványaként hatnak már. Hiányzik belőlük a hévség, hiányzik a természet színpompája, mely elfogadná a pazar dísz aranyát.

A mind felebb és felebb szívódó tompa sugár-

nyilak itt-ott beleakadnak a bokrok, fák ingó, száraz lombozatába egy pillanatra.

Egy maroknyi sugárcsóva odareppen a hegyoldal villámsújtott fájának csonka ágesúcsára s ragyog, csillámlik ottan egy ponton, repdeső fénynyel, mintha feltűzött óriási gyémántkő szórná szikrázó fényzaporát.

Az őszi verőfény utolsó kaczerkodása ez . . . ám, alig egy kis napsugár s mégis mily felvillanyozó hatása van! Az *erdei pacsirta* felröppenve száraz ágáról, háladalban önti ki kis, melegen érző szívének túláradt érzelmeit, az *erdei pinty* ezüst csengetyűként zeng az ágon, még a szép *sármáuy* is elcsicssergi egyhangú, szegényes háladalát üdvözletül.

Az őrtálló *parlagi ölyv* felrugva magát a fatetejébe kötözött mérnök-póznáról, — kiröppen a nagy üresség korlátlan szabadjába, alig-alig rebbentve most ütemes szárnyát karikás fordulatai közben, mintha a torlódó levegő emelné felebb és mindig felebb a magasba.

Csak úgy zeng az erdő elnyújtott, sikoltó szavától, melylyel mértföldnyire belármázza az erdő csendjét. És nemsokára túlhan, távolabbról is megszólal egy-egy hasonló nyávogó hang, mely oly riasztóan hat az elhagyott erdei táj különben süket némaságának közepette. Mintha valami pokolból szabadult szárnyas macskahad tartaná hangversenyét a magas régiókban — úgy tetszik!

Hanem egyszerre csak, mintha valami varázslat ereje fogamzanék meg a nehéz, páratelt levegőben: fekete átok testesüléseként fogják el az eget a tornyosodó sötét fellegek.

A felszálló ködök, párák egyesülve, hadat izennek a satnya földnek és nemsokára jéghidegen hull alá a nagyszemű eső, szállong, kavarog a hópelyhek özöne, elfogva a látás szabadját, megtevesztve a húzó varjakat, melyek károgva hirdetik a végét a pütkösi királyság rövid napjainak — és a mint sirják a búcsúztatót, bennünk is feltámad az érzés szava: mily kár az utolsó őszi tündöklésért, mily kár, mily kár!

1851

Elfogyott a madár-nóta...

1851

/1866/

Mikor úgy szeptember végefelé leszóll
a magas menyországból az első szár-
nyas vándor hivogató szózata, —
akkor még teljes pompájában díszlik a mezők viránya,
erdők lombja, a tóság fekete vizének összes ékessége
az integető náddal, nympfeák kibontott hótiszta virágai-
val. Napsugár játszik a verőfényes levegőben s a déli-
báb ezüst-tengere veszi körül a tájat, ingatag vizeinek
átlátszó árjába ringatva csendesen, felfordított
varázs képeit.

Hanem az őszifény pünkösdi király-
ságának végnapjai ezek már s elkö-
vetkezik lassankint a halványság,
az őszi fonynyadás szomorú
korszaka. Hulló virágszirmok,
a föld nagy zöld aszta-
lának züllő, váltakozó
színei, levelek halványo-

dása, tájak, növények sajátságos tónusa a színek változásaiban és a búcsúzó madárseregek — mind-mind csalhatatlan jövendőloői a természet haldoklása szomorú korszakának.

Elfogja a lelket valami fájdalmas borongás s csak szétfoszlik lassan a kedély derűje a szürke hangulatban, mint a züllő aranyálmok varázslata a csalódás hideg fuvalmában, melytől oly távol érezzük a vigasz napsugaras gyönyörűségét.

Az érzelmek tomboló világa vezekelni tér egy pillanatra tán? Ám, a természet az életalom ifjító ölére hullatja elhervadt virágait, hogy élet keljen a virág-szívekben az örök-törvény ébresztő erején-hatalmán, hogy megnyilatkozzék ismét a fenséges természet szűz költészete, édes ideálok szálljanak a szívbe, hála-sóhajok az égre fel, boldogság fakadása a fák lomb-rügyén, virágok illatában, madár énekében. Hogy bera-gyogja ismét minden bűbájával az újuló életet az éltető napsugár glóriája!

Ám, a megújulás — fésző bimbóival, virágillatával, a csillanó fénybogarak zúgó muzsikája — a színes ábrándképek összességével: egy szép álm ibolyaködébe tűnnek most tova . . . nekünk a szürke *jelen* jutott. A levélhullató korszak van napirenden, mely oly szomorú.

Az égen egyre terjed a hangulatnélküli, szintelen derengés, az a beteges, bágyadt lilasága az ősznek, mely oly lehangoló. A sápadt tündöklés, mely elfogja

olykor az ég mezejét, csak szemérmes pirulása immár, a napsugár vágyakozva érintő csókjainak, mely rég eltékozlá bíborát, aranyát és fogékonyságot nem ébreszthet hévtelen érintésével. Csak a fehéren-szürkén tova-gomolygó felhőrajok fürdőznek kéjelegve a sárgás káprázat hideg fényében, egy kis dísz szedve magukra, mely ám oly szegényes.

Az élőzöld kedves reményszíne lassanként átvált a vigasztalan sárga és szürke halványságába. „Bikanyál“ leng lassan az illattalan táj felett tova és úgy látja a szem, mintha csupa ezüsthuzalokkal volna teli aggatva a sorvatag növényzet, mely itt-ott kiágaskodik a zizegő sárga mezők egyenes síkjaiból, — vagy mintha csillogó ezüst-párta lenge fátyola burkolná be a meredező növényvázakat, melyet az elfáradt ősziszálak kegyelete tűz fel nekik utolsó pompául.

Egyre tűnik, haloványodik a tájak képeinek tarkasága, mely a szemnek oly kedves vala. Tűnőben a vörös és sárga harmóniája is. A hervadásban oly színgazdag lombzat egyre hullik, egyre szórja enyészetre elszakadt díszzeit alá.

Lassanként elmúlik az évszak minden pompája, elvesznek apró díszei is rendre s lesz belőle egy kiélt rué. Megzokogja az őszi szél, meggyászolja a barna fellegek s elsiratja a pacsirta utolsó, kaczer csillámát.

Lassanként elhallgat minden madár erdőn-mezőn, csak az éj sötétjében hangzik le a magasból a húzó

vándorok siralmas panaszszava : sneffek füttyölése, gémekek érdes rikkantásai és sok más csodazagyva hang, mely mind hivogat, mind a takarodót fújja : gyerünk, gyerünk !

De ez sem sokáig tart már. A nagy takarodásnak végső mozzanatai ezek. Meg vannak már számlálva a napjai a nagy cigányvásárnak.

Nappalonta legfeljebb még egy-két elmaradt pacsirta álmatag éneke zendül meg olykor-olykor az avas tarlóknak felett, de az is olyan szomorú hangzású már, mintha csupa panaszos zokszóval volna tele a csicsergésök. De hisz, a végbúcsú érzelmes hangjai ezek. Nincs már a pacsirtára szükség : nincs kinek, nincs minek dalolnia. Hiába mondaná a költő :

Felébred a mező keltő énekedre,
Álmos kis virágok nyújtózva kibúnak ;
Úgy elpanaszkodnak a ringató szélnek :
Hol van, ki letépjen minket koszorúnak ?

Móra.

Nincs már a mezőnek virága, költészete, a pusztának „szép tündérleánya“, hogy megérthetnék a szárnyas dalnok nótáit.

És el is megy meszsze, távol idegenbe — a gólya után, a daruk után, a fűrj szomszédjának adni visitet a billegető komájával, mely most korántsem integet a kis legyezőjével olyan víg taktusokat, mint akkor még, mikor a szöcskéekkel mulathatott az aranyos napfény-

ben, futó berek partján, a hol olyan nagy lomha békák leselkedtek rája ádáz indulattal.

A sneffek, az a temérdek muzsikusnépség, mely oly czifrákat füttyögetett, ha felverte valami a szikes tócsából, — meg a halszemű csupa nyak, csupa láb hal-falánk tekintélyek, melyek naphosszat ott lebzseltek a nádas szélén halászati tanulmányokba mélyedve: már szintén megcserélték a kopott szürkeséget a nap-sugaras gyönyörűséggel.

Az éjjeli lump *bakcsómadár* is elvitte fekete ködmenét s ott valahol a Nilus körül ijesztgeti már a szundikáló krokodilusokat hangzatos kvak-jával. Ám, „vígán dudál a portugál“: a nagy vörös „nádi bika“ erős bumberdóján valami távoli világrész rejtelmes nádasában, talán a hol a taréjos, meg a lábas kígyók teremnek és czvikkert hordanak, mint a tetszelgő ficsúr.

Bizony, nagyon megfogyott már a madárság mindenfelé. Ki erre, ki arra nekivágott a magas egek jel-telen madárútjainak. A tűnő, feketepontok, hosszvonalak, a hosszú, barna ék hullámozása a nagy lilaság magasan, nap-nap mellett mind ritkábban lesz látható. Se éjjel, sem nappal nem igen hallani már azt a különös légi zenét, azt a siralmas hangversenyét a légvándorainak, mely még csak nem régen is annyira megélénkíté a szép holdvilágos éjszakák méla csendjét. Ám, „elfogyott a nóta!“ Csak a kampósorrú *gojsermadár* búsongó fuvolája jövendőlgeti az időt állhatosan:

szél lesz! szél lesz! — Nyughatatlanul kószálja be a vidéket, átvágja a puszta fekete sötétjét — folyvást nyivákolva, nagyokat fütytyentve, ha megcsillan alatta a széktavak egy-egy tükörfoltja a pásztortüzek ingatag fényében: póli! pó — li! . . . li! . . .

Valahonnan meszsziről síró furulyaszó felel a póli madárnak:

Cserebogár, sárga cserebogár,

Nem kérdem én tőled, mikor lesz nyár . . .

Hanem erre nem is igen kíváncsi a fuvolázás nagymestere. Neki körülbelül mindegy: lesz-e nyár, vagy sem; de az az egy bizonyos, hogy addig ugyan el nem megy, míg be nem fagy a víz az orra előtt, akkor is mindig marad hátra néhány füttyös ficzko a bandából — írmagnak, a finálét fújni.

Körülbelül a lármás kacsanépség is hasonló elvnek hódol nagy állhatatosan. Jár-kél éjjel-nappal — hápogva, csihogva, trécselve, sivítva tóról-tóra, víztől-vízhez, hangoz örömjajjal zúgva tele a levegőt, mintha csupádon csupán csak nekik állana a világ.

Hanem hűvösödni kezdenek az éjszakák, korán reggel a megsűrűsödött vízgőzök párázatokként lenge- nek a táj felett . . . nagyon is érezhetővé kezd válni a meleg csökkenése, ami aztán megriasztja egy kissé a vékony gúnyájú frekvenciát.

Hurczolkodik is erősen apraja-nagyja, hogy csak úgy sivít a levegő a nyomunkban; rövid időn aztán

hírmondójuk is alig-alig akad nekik, valami távolról jött vigéczek legfeljebb, meg egy-kettő az öregebb fajtájából, afféle kemény, öreg legények, a kiknek nem egy hamar árt meg egy kis zimankó.

Kint, a puszták szabadjában, kiszáradt szikek körül, legelőkön: már csak elvétve tűnik fel egy-két elkésett bibicz-csapat. Megesik az ember szíve rajtuk, hogy el vannak kényszeredve szegény állatok! Szaladgálnak, keresgélnek, bogárféle azonban nem igen akad már a hideg föld felett. — Felreppennek, egy darabbal odébszállnak nagy jajgatva, síránkozva: búvik! búvik!

Ám, mindig hűvösebb széláramok rohannak végig a táj felett, bedudálnak a nádasba, bokrok sűrűjébe, erdők titkaiba, nem-e találnának valami kiszekírozni valót ottan; de nem igen akad már élet „búvosdi rejteken.“ A bibicz is addig jajgatott, még el nem hordta a zimankó a többi után. Hanem még mindig vannak szárnyas hűségesek, kis ragaszkodók a jó hazához. Még nem mind távoztak el az utócsapat tartalékosai a bizonytalanság útjaira.

Egy darabig még bíznak, remélnék valami jobbat, szebbet a jövőtől; de hát hiába: „a minnek jönni kell, az jönni fog“ . . .

Szinte fájdalmasan esik látni, milyen lehangoltak, mily kedélytelenek a szegény kis nyomorgók. A hangjuk is olyan panaszos, kurtaszólású, mintha elfelejtették volna a víg madárbeszédet. De honnan is vennék a

jókedvet étlen, szomjan abban a szellős tollkabátkában, mely oly lazán takarja a kis testüket. Pedig metsző ám már a zimankó fuvalma és egyre fúj, fúj fáradhatlanul.

Megvadúlva nyargal erdők fái felett, sikokon keresztül. Felkap minden megmozdíthatót fáról, földről s viszi, ragadja magával nagy sivalkodással felsepert prédáját.

Száraz levélvázak repkednek fent, örült kergétánczot járva a levegőben, mintha megannyi boszorkány-pillék volnának. A felriadt katáng nagy sietéssel hemperog tova, majd nagyokat ugorva, bukfenchezve menekül a fékvesztett elem vad rohamai elől, mely kisépri végtől-végig a puszták világát.

De lassankét elfülel minden növényi törmelék, a mit megmozdíthatna, megkeverhetne szilaj boszorkánytáncz-czal a föld felett. Leverték az őszi esők, rothasztják minden ízét-szálát a mező korhatag növényvilágának.

Itt-ott egy-egy „ökörfark-kóró“ vagy legfeljebb szármár-tővis nyújtózik nagy árván, de nagyon megtépásztá ezeket is a sorvasztó hideg fuvalom kíméletlensége, leszedve róluk minden díszet, csak a zörgős vázaikat hagyva meg nekik az eltűnt élet szomorú, tűnő emlékei gyanánt, melyeken a tépett őszi szálak pókhálói lengenek lenyüggözve, csüggetegen, meglibbenve a legparányibb légáram érintésétől is.

Lassanként gyülekezni kezdenek apró téli madárvendégeink, egy-két csapat sármány, kenderike, holmi

stiglinczek — egy kis szegényes alamizsnát koldulandó tőlünk.

Szinte ellepik a bogáncskórót és úgy szorgoskodnak nagy igyekezettel, valami csekély eleséget kikopácsolni belőle. — Egy részük ott szaladgál az avas tarlók szálkái között, szedegetve Isten mörzsácskáit. Néha-néha felriadnak, keringenek egyet, ha vesznek észre valamit. Az az ökölnyi kis ragadozó madár: a vérszomjas sólyom, meg a karvaly, sok agságos perczet okoz szegény fejüknek.

Eközben múlik-halad az idő s csak elbámúl az ember, hogy szinte észrevétlenül mekkora változáson ment keresztül az egész természet. Révedezve jár körül tekintetük s tűnődve kérdezzük a költővel:

Hová lett e nádas, tele hangos néppel?

Hol van az ingó láp szűz liliomával?

Hol van a Kakukfű, hol az árvalányhaj?

Merre ment a kövér túzok a fiával?

(Móra).

Csoda-e, ha elfogja a lelket a fájdalomérzete a pusztulás láttára? És vajjon miért tesz a természet őszi képe oly komor és fájdalmas benyomást érzékeinkre még a növényzet enyészete előtt? Mert kihalt belőle a szellem, elmúlt az öröm, eltávozott a madár! . . .

Igen, a madár . . . Vajjon hova mennek? Miért hagynak el s mi vonzza őket ismét vissza hozzánk?

Vajjon fogjuk-e látni a megtérőket, vagy eltűnünk-e addig mi is örökre? Ábrándokba merülünk, költői nimbussal veszszük körül az oly költői teremtmények mesés útjait s gondolataink szárnyakat nyerve, ismeretlen világokba repítenek . . .

Szinte felvidulunk egy pillanatra, ha egy-egy elmaradt madáralakon akadhat meg fürkésződő tekintetünk — ha látjuk például a nagy, lomha sirályt, amint végiglebben lassú mozgással a Tisza ködbe burkolt, mormoló vize felett, sétaútját téve alá s fel szüntelen.

De ebben se sokáig gyönyörködhetik a szem. Ez is elmegy a cserepesedni kezdő vizek tájáról.

Megfekszi a mozdulatlanság a természetet. Süket csend tompaságába merül az egész külső világ, mintha a legparányibb élet is kihalt volna a riasztó kietlenségben. Néha-néha lövés döreje hallik s a távolban nyúl iramodik neki eszeveszetten a nagy egyenességnek; majd varjú károgja el magát a nehéz levegőben — más semmi nesz, semmi hang.

Amoda messze, valami hosszú, keskeny fehérség látszik. Valami széktó fehér vize az: egy kis holttenger most. Nincs rajta semmi élet, nincsen a partjain egyetlen gazszál se, a mely mellett talán megbújhatna valami. Pedig mily nyüzsgő élet elevensége verte ott fel a vidék csendjét napkeltétől éjszakának évadáig! Mennyi csihogó, hápogó kacsá, sneff füttyögő lármája szállt itt szerte a csendes pusztaságba. Most üres; még esten-

den is csak nagy ritkaságképpen suhan át felette egy-egy elkésett szárnyas, tudná is a jó isten, mifajta. — Az is siet, hogy minél hamarabb túl legyen rajta, mintha valami elátkozott hely volna ez. Vagy talán az egyedüliség riasztja meg? — Csak a szélkiáltó, meg a vadlúd keresi fel egy kis itatásra, vagy talán hogy jól esik a természetüknek egy kis vizet látni a nagy aszályos sorvadás közepette?! Hát nem tudhatni . . .

Ott feljebb, a buczkaság aljában terülnek el a zöld vetéstáblák, gyenge, mint a saláta, sűrű, mint a kender; szereti is a vadjószág. Nagyon le van dibolva itt-ott, látszik, hogy nagy a vendégtáras itten; az apró névjegyek, az elhullatott barna pelyhek is rávállanak a sűrű látogatásra. Ám, jó itt a vadlúdnak, liliknek toalettet csinálni — legegészni, nem ér ide el a lesipuskás hatalma. Jönnek is mindenfelől nagy zajongással, zavaros lármával. Egyik csapat a másikat éri és még mindig hallani a közelítők gágá, giágá beszédét. Hanem egyszer csak egy veszekedett nagy brumm rázkódtatja meg a levegőt . . . könnyű füstfelhő ül amoda a kukoriczakúp felett. Valami ravasz puskás gazdálkodik ottan . . .

Hát persze, ez az incidens megriasztja a csipkedő sokadalmat. Szörnyű lármával felkerekednek s megzavarodva kavarodnak egy darabig össze-vissza a szürke levegőben, aztán erre is egy csapat, arra is egy csapat — utat vesznek maguknak nagy lármával, zajongással :

gágá, giágá! és csapat-csapat után tűnik el az églehajlás fehér csíkja alatt.

Hát nem sokáig élvezhetik ezek is a terített asztal gyönyörűségét, már is havat ígérő, szürke fellegek hirdetik a „memento“ uralomraléptét. Metsző szél sírja, üvölti hegyen-völgyön át, síkokon keresztül a rideg despota hatalmát, mely feltenni készül jégkoronáját komor homlokára — csillogó pompával, hideg fényben ülve ünnepet.

Beállnak az üvegfényű deres reggelek. Dérvirágok ezüst-díszje, csillogó halálpártája vonja be a sorvadt növénytesteket, mintha az elpusztult virágélet utolsó lehelete fagyott volna meg egy mulandó, hiú pompa satirájául. Memento, memento! . . . megcsörren a száraz nád, cseret szomorúan, halk neszszel, mint az elszakadt sóhaj elhaló nesze; megzizzennek a száraz falevelek lépteink nyomán fájdalmas panaszszal . . . memento, memento! . . .

Szürkés borongás misztikumába vész el a tekintet. Köd ül az égen, köd van a földön. Néha-néha ugyan oszladozni kezd a sötét szürkesség fátyola s itt is, ott is kikandikál az ég azurja egy pillanatra, mintha lilás festékcseppek folynának szét egy kiterített végtelen vászonkép komor szürkességén, — de ezeket is mihamarább elfedi az irigy ködök terpeszkedő gomolya, mely korlátot szab a látás szabadjának és megfekszi a feketélő szántásokat, átvedlett szürke tarlókat, egyaránt.

A lekoppadt fák, mint megnőtt rémalakok emelkednek ki homályos árnyakként a távol elmosódó szürkességéből, mely lassanként áthatlanul borul a táj fölé.

Megtépázva, megbénulva várja a haldokló természet a fehér szemfedőt, az első hó hideg borulatát lefosztott keblére . . . Egyhangú kopogással zörgeti a havaseső az ablakot . . .

Elfogyott a nóta . . .

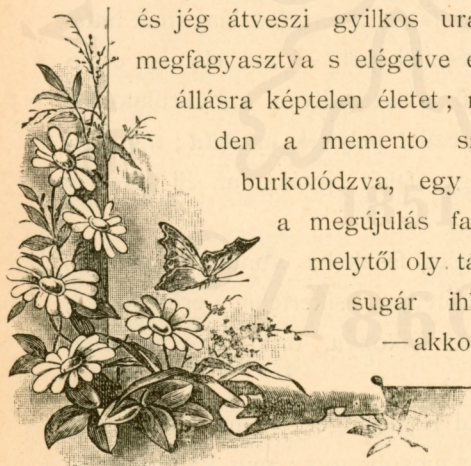
Ébredés.

1851

1866

Mikor az ég tétova, ingó kísértetei: a szürke ködök megülnek makacsul a táj felett, a halálos szenderbe merült természet utolsó, megfagyott sóhajaként borulva rá az alanti hóvilág ónszínű csillámára; midőn a hó és jég átveszi gyilkos uralmát, halálos lehevel megfagyasztva s elégetve egyszersmind az ellentállásra képtelen életet; mikor minden, de minden a memento szomorú misztikumába burkolódzva, egy megölt élet árán dől a megújulás fagyasztó szenderébe — melytől oly távol áll a biztató nap-sugár ihletet ébresztő csókja, — akkor beállnak a vadász szomorú „nemszeretem“ napjai is. — Minden oly rideg, oly kietlen.

A hideg északkeleti szél sivít, üvölt mind szilajabban, mintha fékvesztett manók száguldanák be a szférák végtelenét. Az öreg faóriások nyögve, csikorogva hajlanak meg az ádáz elem vad rohamai alatt. Vélénk sírva fakad, jajgatásra kél az erdő minden fája, a rettentő erők kínzó faggatásától! Csak a fenyves suttog, bűg titokzatosan, meg-megrázva hókoronás fejét olykor, ha a komor oszlopcsarnokok rejtelmes sötétjén végignyilal az a láthatatlan, üvöltő rém, mely oly pokoli melódiát sző az örökzöld lombok el-elhaló, meg ismét életre támadó melancholikus zenéjébe, mely oly fájdalmasan rezdül a kihalt, megölt táj felett.

A mi kis bizonytalan világosság támad a szemhatár távolán olykor, kint a fehér síkokon — melybe bele láthat a révedező tekintet s melyben megláthatja a hótakarta táj egy-egy fantomszerű foszlányának határozatlan, elszürkült részletképét, — az elé is csakhamar sűrű fátyolt sző a szeszélyes kanyarulatokkal alá lengő, egyre hulló ezüst pelyhek áradata; míg lassankint elnyeli a nagy fehér gyászt az éji sötétség leboruló feketesége.

Ám, a vadász meleg fészkébe vonultan, pipaszó mellett hallgatja a télvihar sikertelen erőlködését, mely ajtón, ablakon bekívánkozva, ordít eszeveszetten, mintha most nyúznák.

„Ne hagyd magad Schlésinger! — ám ide be nem jössz“, — mondogatjuk mosolyogva; míg kályhánkban

vígan pattog a tűz. Majd elmélázva tekintünk az egymással dulakodó lángok közé, melyek fantastikus árnyalatokat festenek szobánk falára, megcsillogtatva a nyugalomba helyezett kedvencz fegyverek damaszt-virágos csöveit; majd idébb-odább reppenve, ingó tüzes nyelvekként libegnek egy-egy pillanatra, a sorbavett vadásztrofeák elmosódott, homályos alakjain, melyekhez annyi szép emlék csatolja memóriánk világát. Kitömött faldok, sasok, egy-egy szép 16-os agancs terebélye — sorba mind-mind, megkapja a tünékeny glóriett aranyát, a mult kedves képeit varázsolvá révedező szemeink elé, hogy átéljük újra az isteni gyönyört, hogy megízleljük ismétlen a felejthetetlen nektár édes mézét, melyet Diána istennő kegye nyújtott számunkra.

Ez a zavartalan nyugalom képe, mely oly kedves — ám rövid időre. Mert hát a jóból is megárt a sok. Ábrándjaink forrása végre kiapad; unottá válik a tétlenség, tespedés egyhangú változatlansága, a mi anynyira, lenyűgözi a kédélyt, a lélek szabad szárnyait. Kedvetlenül fordul el tekintenünk mindentől, a mi kedvencz szenvedélyünkre emlékeztet. Ingerültségünk napnap mellett fokozódik; szidjuk az időt, a trafikdohányt, a „hunczut németet“ — szóval elégedetlenek leszünk mindennel egyaránt, a mi él, mozog, fűtyöl és esik...

Istenem, csak egy meleg sugárt, csak egy piczurka ibolyát adj mielőbb — de hamar! — sóhajtja ajkunk.

De hiú kívánság ez a csekélység is. A kandallón kívül nincsen számodra hely . . . még soká, soká . . . Gyönyörködhetsz még tovább is a lángok játékos libegésébe, szelek jajgatásába, a jó „Lord“ misztikus álmaiban — tanulmányozhatod, miként mozgatja a négy lábát, amikor űzi az eszményi világ gyorslábú nyulait, ékes rigmusokban vakogva hozzá a sietős marschrutát; míg egy intensivebb ásítás „auuu . . .“ -szerű szólamában fel nem oszlik hirtelen, az egész vétkes kutyaálom poezise.

Hiába tekintgetünk ki ablakunkon, valami viaszpaló „jelt“ kémlelendő, — nem lát a szem olyat még sehol. Láthatárunk szürke ködbe vész, melyből csak határozatlan körvonalakban üti ki magát itt-ott egy-egy fa, egy-egy bolygó, homályos árny, aztán semmi más, a min megakadhatna a tekintet.

Gubbasztó verebek ülik meg a dérvirágos jázminbokrokat s nagy fekete madáralakok tűnnek elő a ködös levegőben, egyhangú rekedt károgással tolva magukat odább.

Ez még a szomorú kietlenség képe mind.

Lassanként elhomályosul az üveg forró leheletüktől s mi elmélázva, furcsa ákom-bákokkal rajzoljuk tele a lehelet megült ködét.

De nincs oly hosszú, a minek vége ne lenne.

Egyszerre valami sárgás derengés, valami bágyadt fény kezdi kiverni magát a délnyugati ég íves hajla-

tán, köröskörül, beragyogva a téli esték szürke alkonyát. A nyugvó nap ködfátyolos arcán is mintha kiütné magát a vörösbe játszó intenzív pirkadás, mely annyira elüt a téli nap homályos, sápadt derengésétől. De a nagy égő szem felett ott lebeg valami feketeség, valami olyas szemöldöfélé sáv, mely nyúlik, terjed, nő önmagától, mintha egy végtelen itatós papirra cseppent óriási tintafolt lenne. — —

És a fekete fátyol egyre nő, egyre távolabbra, szélesebbre terjeszti ki páraterhes borulatát. A csillagok égő szeme, a hold vékony újjulása egészen elvész a vastag sötétség kendőző feketeségébe, nyomtalanul.

A hideg hirtelen kienged, mintha forró gőzök lecsapódó párázata szívná fel dermesztő lehet . . . Valami rég nem hallott halk dúdolás üti meg a fület, meleg lehével érintve arcunkat a déli égtáj felől gyengéden, tétován, mint a hogy az első csók édes harmata hullá ránk.

Vérünk felpeszsdül . . . megérezzük a tavasz élyentelt, villamos lehet, bár még a természet a megújulás álmában szűnnyadoz. De az aranyálmok korszaka elküldte a déli széllel üdvözetét . . . reményeink már-már bemohosult sírján megfogamzik az első virág. Már bízunk . .

És nem is csalatkozunk.

Az első meleg áradat zúgva önti alá gazdag cseppjeit a fekete éjben, csapkodva ablakunkat mintegy üdvözetül.

Mily szép zene ez a vadász-fülnek, mily szép álmok röpke képei szállják meg ilyenkor a lelket a soha nem szűnnyadó képzelet varázsában, álmodva a kikelettel megtért szép szárnyasainkról, vadludak, kacsák, szépszavú pólik ezreiről, a hosszúcsőrű vándorról s minden más apróbb arisztokrata-rokonairól a nemes vércseszín madárnak, melynek mély torokhangját szinte előzajlani véljük az álomerdő ködös titkaiból. . . . Pedig csak a „Lord“ kedélyeskedése az, azzal a bizonyos nyúllal . . .

Hanem a „jelek“ nem csalnak. A lanyha eső-cseppekkel megkapja az első lökést a természet szűnnyadó ereje s beáll valóban az ébredés nagy pillanata. Atomok szálló csíráival lesz tele a levegő s kezdetét veszi egy új korszak — ha nem is mindjárt virágaival. Ám, nemsokára ott szerénykedik az első ibolya a bokrok enyhében; de pacsirtaszó nem igen köszönti még a napsugár csókját, mely még nem melegít, csak hideg fényt szór alá.

A természet zavartalan működésében fokról-fokra halad rendszere útjain s a kikelet nem akkor üli diadalünnepét, mikor az első virágokat hinti szét. Az első szép napokat, kincsei halmazából, egy gyengéd virág, egy-egy tarka lepkével jutalmazza; de színpompás báját csak később tárja fel. Látni azt erdőn-mezőn egyaránt.

Az őszi sorvadás megvedlett szürkesége tárul fel mindenütt, csakhogy még kopottabb, megviseltebb

annál, mely elphent a fehér gyász alatt. De a kökőrcsin: az utolsó virág lilás tarkasága, újra nem hiányzik s most elsőnek díszlik leveletlen viránya az aszályos mező lankás foltjain.

Még sehol semmi élet, semmi mozzanat; unalmas egyhangúság üli meg a tájak szürke világát. Az erdő hallgat, a mezők szürkén-feketén ásítanak felénk; a tavak fénytelen tükröknek látszanak a kopár mindenség nagy abroszán s legfeljebb a vadludak valahonnan messziről hallatszó gágogása árul el némi életet. A magas mérnök-póznán gubbasztó ölyv néha-néha megemeli szárnyát nagy kelletlenül, mintha útra készülne valamerre az unalom tanyájáról — ha nem restelne; de aztán megint csak gubbaszt tovább is, míg a zsigibasztó egyhangúság unalma, lassanként lezárja karikás szemeit . . . A vadász is mennyire szeretné átaludni, a mi még hátra van a tétlenség üres napjaiból.

Hanem egyszer csak a csendes esték valamelyikén különös hangok szállnak a fülhöz.

Szinte megdöbbenve állunk meg hirtelen . . . „trif-trif-trif, csiu . . .“ hangzik le a magasból; nyomban rá valami zurboló zaj suhintja meg a levegőt pillanatra, mintha sisetgő rakéta csapódnék el fölötünk a magasban.

Arcunkat az öröm mosolya futja át: ráismerünk a rég hallott zene kedves hangjaira, melyek a húzó kacsák útjait jelölik.

Csak amolyan „szőri“ fajta népség még, holmi „csörgők“; de azért szívesen küldjük hozzájuk üdvözlőnk, mint a küszöbön levő nagy invasió előpostáihoz.

Hanem a tavaszi hurczolkodásnak még nagyon is kezdetleges mozzanata ez; az igazi nagy rumli boszorkánytáncza még csak ezután következik a levegőben.

A madárságból a téli vendég nép még nem igen kelt szárnya szabadjára. Itt is, ott is szembeötlik egy-egy bűvár, a libányi nagy bukdár északi honából, azután még más apróbb fajta nép, habár a pacsirta ott függ is már a napsugaras égen, zengő dallal; barázdabillegető is mutogatja kecses alakját a tavak sarán, sőt egy-egy — ám még hangtalanul felreppenő — bibicz madáron is megakadhat a kutató tekintet.

Hanem hiába járnók fel a füzek-nyárfák lombtalan világát, ott ugyan híre sincs még valami újabb mozzanat elevenségének. Szarkacsörgés még az uralgó tónus itten; a fák felett kerregve, csacsogva húz tova a fenyvesek félénk csapata. Ha hosszú jártunkbarkeltünkbe kósza vadgalambra akadunk, az valóságos esemény számba megy még.

A Tisza körül már kissé hangosabb az élet. A nagy küllő lármás hahotája, mátyás harsolása veri fel az erdők csendjét. Távolról a fakopáncs kopogása hangzik át, majd látjuk magát a madarat is, a mint hajladozó testtel dobálja magát előre valami kimagasló nagy fa felé.

A többi madárnép amolyan apró-cseprő fajta, holmi stiglinczek, czinegék, egy-egy bujdokló ökörszem, de a hópinty is még velök eszi a kénytelen vendégeskedés kenyerét.

Imitt-amott egy-egy meredt fülű bagoly kel fel nyugalmas szunnyadásából, alig-alig lebbentve ezüst-aljú szárnyait . . . Velnénk ködfoszlány úszik lassan, imbolyogva tova a fák között. Egy szemes fekete rigó visongva, kerregve riad fel a szárnyas mumus láttára s nemsokára a távolból hallik tak-takoló beszéde Aztán csend lesz megint, sokáig ismét nem mozdul semmi, megáll még a szellő lehelete is az ág között.

A tanyak puszta világában most csak igazán puszta a *puszta*. A mit az őszi fuvalom letakarított róla, azt a tavasz első lehe vissza nem adhatja neki . . .

A sziktavak, semjékek üresen, némán tekintenek felénk. Hiányzik a zöldjük, hogy meghúzzhatná magát benne a szerelmeskedő vadkacsa; a snefféle is csak úgy átsuhan felettük, jobb helyet keresve valamerre. Csak szép holdvilágos, csillagsátoros éjszakákon van az apró pusztai holttengereken valami kis élet, némi mozgadalma a szomjas vadludak ki- és beszálló csapatainak. Pirkadáskor aztán ezek is elmennek. „Gaga, giaga“ — hangzik a bucsúbeszédjük . . . Mennek egy határral odább.

A gólyafészek is üresen áll még a csonka nyárfatörzsön, legfeljebb görény vert magának benne nyugalmas tanyát.

Valami végtelenül unalmas, üres egyhangúság fekszi meg az egész buczkaságot. Nincs a végtelen rónán egy hang, egy mozdulat sem, mintha egy elátkozott világ végtelenjét járnánk, melynek vígasztaló, üdítő színeit rég leperzselé valami sorvasztó lehelet gyilkos párája!

A messze távolban állongó szélmalom is, most oly csüggetegen tartja, lógatja alá iromba szárnyait; pedig a jobb időkből milyen vígan kalimpálta meg a fényes levegőt... Ugy néz ki most a végtelen semmiség közepe, mintha valami odavarázsolt, istentelen nagy oláh süveg lenne, melyet óriás gazdája valami csoda nagy virágkóróval ékesít fel.

Amodább, a lankás hajlaton nagy messzire, hanyarajként mozog egy megterült bürgenyáj, csípegetve a serkedő, silány fűvet a sorvadt gyepek közül. Szinte lesír róluk a kedvetlenség álmos lanyhasága, csak a juhász a régi közönyös és ugyancsak szigorú figyelemmel bámul bele most is a nagy semmibe, a mely körülveszi.

Az itató kút gémején pihen valami nagy jószág, öregapja lehetne a legnagyobb pulykának is. Tán ezt bámulja félnap óta? A sas is nézi: egymást nézik szép csöndesen, még bele nem unnak. A tollas csoda szét-

vágja lepedő szárnyait s félrugja magát magas trónusáról Gazd'uram mormog valamit fejcsóválva : „ejnye, de nagy barom“

A puli nyaffintva iramodik neki, de aztán megáll hirtelen. Látszik rajta, hogy különbséget tud tenni a sas, meg a futó nyúl között. Ám, igen okos fajta, nagyon tanulmányos kutya; nem is adnák oda egy rugott borjúért, de sőt annak tán az anyjáért sem.

Hirtelen nagyot zsiszszsen a levegő — szinte megdöbben az ember tőle. Megriad a jószág is, mintha „férög“ kerülgetné a nyáját valamerről. Pedig csak egy kis csapat madárféle suhintása volt az

Gazd'uram ernyőt csinál a markából s úgy bámul utánuk nagy igyekezettel. Valami mosolyféle futja át elbarnult arczát, a mint motyogja : „ezök is itt vannak már, möggyüttek a sereglyék“

Hát jó jel ez nagyon, ha bár zimankók, förgeteges napok kerülnek még néha ; de csak hiú erőlködése ez már az időnek. A sok piros meg fehér pillét a kikelet biztos, csalhatatlan fuvalma kelti tevékenységre — virágmézet ígérve nekik a közel jövőben.

Nap-nap mellett mindig több és több madáralak jelentgeti magát erdők-vizek körül, míg a téliek rendre idehagynak bennünket.

Szép szavú pólik danolásznak a tó körül, mindenfajta sneff hasogatja a levegőt — kezdve a legkisebbtől, fel a legnagyobbig. Ismét hallhatók lesznek

azok a csodálatos füttyök, trillák a levegőben, melyek annyira megélnkítik, betöltik kedves zenéjükkel a táj üres némaságát.

A marhagázolta rét sarán már lépten-nyomon kirobban a nemes szárszalonka, sőt a denevér-czikázású apróbb fajtáját is ki-ki tiporjuk a füvesebb helyeken; hanem azoknak a szép nagyoknak még hírmondójuk is alig-alig akad, mert a „vízsneff“*) kényes fajta állat, nem barátja a szélnek, zimankónak: a meleg verőfény az ő eleme.

A nap forró csókjától minden megújul, új életre támad. A délibáb is ott rezeg néha-néha már a verőfény aranyos hullámzatában, felemelve a távol látszó tornyot, hogy aztán a rezgő káprázat fénytengerében olvaszsa fel folyton halványodó, tűnő alakját.

Az égen apró báránnyfelhők látszanak, mintha ezüst-barkák fénylő díszével volna az egész nagy lilaság kitarkázva.

Szinte aranyeső látszik aláhullani a káprázatos egek öléből, oly dúsan szórja sugárkéveit alá a nagy tűzgolyó kigyúlt fényáradata.

A lég madár zenéje, duzzadó rügyek, bogár-zümmögés — minden, de minden, az örömteljes ébredés, a

*) Így hívják — megkülönböztetőleg a közönséges szárszalonkától — a vadászok, mivel ez nem annyira sáros, mint inkább füves, vizes helyeket kedvel; de nevezik németesen: *dopler*-nek és francziásan *doublon*-nak is.

feltámadást hirdeti, bár az élet-halál-harcz nyomait még lehet látni mindenfelé.

Azok a szürke szántások, kopott fák, cseperedő vetés, napról-napra színesebb, élénkebb tekintetet kölcsönöznek a táj még nem rég oly szomorító, sivár kietlenségének s egyszer csak az egész szemhatáron, mindenfelé, csak zöldelő fákat, virágokat látunk, fákat, a melyek ozont lehelnek ki, balzsamos illatot küldenek hozzánk, a mitől felfrissül a test, a lélek egyaránt.

Fülemile-dal zendül az „erdő vadbogán“ ; mindenféle madáracsicsergés tölti be az erdőt, mezőt mindenfelé. Hangos, illatos, színpompás lesz a természet a fakadó élet gyönyörűségétől.

A tavak kifakult, avas növényvilágát kezdi felverní az élő zöld s kapaszkodik, nyúlik felfelé nap-nap mellett az a gyönyörű koszorú, mely halvány zöldjével annyiféle szárnyasnak nyújt csendes, rejtelmes tanyát, árnyékos tükröt az égen futkosó vándorfelhők számára.

Szárnyas téli vendégeink már rég hazát cseréltek ; a vadludak gá-gá-ja is mind ritkább lesz a levegőben. Jól ismert, örömmel üdvözölt madáralakokkal találkozunk lépten-nyomon már a tó körül. Ma *darvak* serege krugatja be a levegőt, holnap *kanalasok* jönnek, majd a *sneff nemzetség* füttyögető, danolászó minden fajtájának rajzó sokasága. Minden egyes nap újabb és újabb meglepetést hoz a figyelmes szemlélő számára.

Előjönnek a nagy dudás *gémek* is, hogy hiányos ne legyen az éledező madár-koncert még kezdetleges muzsikája. Egy nap aztán, a mocsárszél valamelyik füzének zöldelő lombjai közül csak kirobban egy *szürke madár* nagy robajjal . . . „*quak*“, hangzik a jövő pillanatban a messzeható madárszózat a tó felett, melylyel be van jelentve a tavaszi mozgalom utolsó mozzanata.

A *bakcsó* az utóhad utolsói közül való.

Mikor ez a hangos toroku szárnyas elhozza hozzánk az ő féltett fehér kontyát, nagy szürke rokonai már rég fészkek otthonában pihengetik a nagy út fáradalmait.

A nagy madár-csatangolást felváltja lassanként a lokális mozgalom kedves igyekezete. Iparkodik minden szárnyas megalkotni azt az édes otthont, mely visszahozza a messzi idegen világok mérhetetlen útjairól.

Elhangzik lassanként az öröm-dal zenéje is, a jókedvű kúrjantások zagyva hangjai. Helyettük a szív beszél szerelemről, boldogságról. Kibontja a *május* bódító virágait, minden bűbáját gyönyörű pompával.

Párbaj a légben.

1851

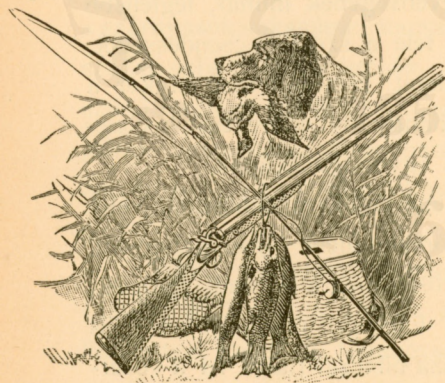
1866

Bires ruczázó rét volt, úgy hívták, hogy „Dóka“. Egyfelől a szőke folyó kapta ölbé s füzek, nyárfás-erdők bólingatták üde lombjaikat felé, másfelől a század tomboló vas Buchephalusa léniázta végig hegymagas töltés tetején iszapos világát.

Az *algyői* kaliczka-hídról bele lehetett látni akár a kellős közepébe. Ki lehetett venni pusztá szemmel

darvadozó szárnyas nép-ségeit, a mint helyet cserélgetve suhantak a nympheás vizek, hajladozó nádkak felett idestova. Viszont ha a rétből tekintett vissza a szem, meglát-hatta az ezer bordás monstrum imponáns alak-ját — kékbejátszó tüne-

ményként, vagy csillogó fényben úszva, mintha ezüstből lett volna kiverve minden porcikája neki — és megláthatta azt is, mint változik által a „szőke“ folyó e büszkesége, a „sátány ösvényeül“ földrengető moraj között: a mint beleszalad hosszú testével a lábatlan vasállat, aczél bordái közé, füstöt pöfögve; eregetve magából, mintha egyenesen a pokolból szalajtották volna világgá a lábasszág, meg a madárság rémeül, mely utóbbiak ijedezve robbantak a magasba a prüszkölő szörnyeteg közeledtekor a vizekről.

Ma már vége neki . . . eltűnt az élettől duzzadó rétvilág, csak a neve maradt meg szép emlék gyanánt. Kalász-tengert, kukoricza-erdőket ringat a széljárás a helyén; egy részét pedig birka járja, sertés túrja fel kedvére.

A régi madárhadból az utolsó bibicz is rég elsírta itt már búcsújeremiádjait és híre-hamva sincsen a jól ismert régi madárellet egykori elevenségének immár, legfeljebb fürj beszél, haris harsogja tele a szóttalan csendességet, avagy kósza sereglye csapat zsizsenti meg olykor a levegőt, kölcsönözvén egy hangyányi időre egy kis elevenséget, a táj változatlan egyhangúságának.

A fürge *juhászkat* (Aegalitis) barázdabillegető váltá fel a legelésző juhnyáj nyomán, mely olyan gangosan, oly rátarti negélylyel futkossa meg a sorvadt gyöpest, mintha legalább is „pilikán“ vagy grif madár volna — és ha olykor mégis valami kósza bibiczet riaszt fel a vezér-

ürü kolompolása, szinte megfutamodik a bamba jószág e szokatlan jelenség láttára! Hát még a többi fajta szárnyas a régiékből, az lett ám csak a ritka! Hírmondójuk is alig-alig akad nekik . . .

Nagyon, de nagyon megváltozott itt minden állapot a mulandóság pusztító és átalakító áramlatában! A minék szárnya volt, azt elvitte a vágya, ösztöne innét más tanyára, a mi meg nem mozdulhatott: arczultatot cserélt az eke nyomán, hogy ráismerni is alig-alig lehet. Pedig még a nyolczvanas évek elején is milyen más képe volt az egész vidék panorámájának és — én jó Istenem — mily különbség is a múlt és jelen között!

Tünődve kérdezzük: Hová lett a régi kép, hová a csillámló vizek, suttogó nádasok, sárga s kék virágok tarka flórája innét?! — az a sok aprólékos nüánsz, mely oly szemnek tetsző cziczomával tarkázta ki ezt a darabnyi üdeségét a göröngyös világnak! Aztán a szárnyasok sokasága: kacsák, sneffek, gémek, sirályok százai, ezrei! Hová lett az a zsibongó élet, sohasem szűnő tevékenység innét a maga ezer szavú érdes hangjaival, mozzanatai kifogyhatatlanságával, mely a világvárosok zajos mozgalmasságával tárult a szem elé?! . . .

Eltűnt, megszűnt visszahozhatatlanul. Hír is mese számba szól róla. A kultura szele megölte az ősi életet, felülfestve kendőző festékével a szétfolyt üde színek virulását — talán mindörökre.

A tüzet okádó vaslóhoz még csak hozzátörődött volna a szárnyas jószág valahogy, de a talaj csontkeményre való sorvadása édenből pokollá változtatá e tereket számunkra, a hol nem lehetett maradásuk nekik.

A nagy pusztulás után még volt egy darabig — talán néhány évig — imitt-amott káka és nád közé elbújt vadvíz a mélyedéses helyeken, fenekekben; meg is lökte a bokros kákát meg a fattyú-nád lengeteg szálkáit valami a víz alatt, némi kis élet lüktetéséről téve tanúságot; de lassankint elfogytak ezek is, a mozzanatok is rendre. Kiszáradt egyik víz a másik után, miután előbb kihalásztá belőlük jóformán az utolsó keszeget is, a hórihorgas halfalánk madárság.

A sok gém, bakcsó csapatokba verődve, egyre kereste-kutatta ugyanis, az ily megbújt, csatakos vízfoltokat, ellepve a partjaikat éjjel úgy, mint nappal, folyvást halászván nagy kitartással, még csak el nem fogyott a fogni való, vagy szárazon nem maradt a talpuk alatt a föld. Mikor aztán nem volt mit, nem volt mibe pícézni többé, lassankint vége szakadt a madárjárás mozgalmasságának is. A vízből kimaradt néhány halállat — a mi itt-ott még megmaradt, — felperdült farokkal csontkeményre száradt s csak a kóbor kutya rágta ismeretlen delikátesz gyanánt.

Aztán a kubikokra került a sor, bár azok is jóformán vízfogytán voltak már, de mégis valamivel tovább „állták a sarat“, mint a réti totyogósok az aszály

hatása alatt és kivált eleinte, némelyiknek mintha meg-elevenedett volna a vize: hosszú hullámcsíkok futottak által — hol egymás mellett, hol keresztbe egymással — rajta . . . Ott még volt némi kis tengődése a hal-dokló életnek. Gémek tömegei el is lepték a partjait, czérkók, csérek sivalkodtak felette; míg egyszer aztán nem lökte meg semmi a kákacsomót a víz alatt, hal-falánkok se kerülgették többé a környéküket. Befogta a kubikok szennyes, sűrű vizét a zöldes hártya s kezdett lassanként kicserepesedni a feneke a legmélyebbnek is. Megnyúzta, lefejtette a bőrét mindegyiknek a nap fel-szívó ereje . . . a gémek elhúzódtak másfelé, ki erre, ki arra. Meglepték a szomszédos Tisza holt ágait, a hól nem ácsorognak hiába.

A kubikokon a kutyának se akadt rágni való többé.

A rét itató kutjából azonban még hosszú ideig vederrel merték a tenger halat: a szívós *kárászt*.

*

Soha sem fogom elfelejteni ezt az egykor oly gyönyörű vízivadász területet, mely annyi sok szép vadásznapi örömeit nyújtja számomra, különösen a sze-gedi árvízveszedelem évében, a midőn szinte ellepte még a vasútmenti kubikgödröket is a vadjószág szinte rajzó sokasága — a szép tollú gémek minden nemzetségével

egyetemben, melyek közül a *fehér bakcsó**) s a nemes *kis kócsag* (*Buphus comatus* et *Herodikus garzetta*) eddig soha nem észlelt egyedből előfordulással került elő mindenfelé, számtalan „esélyt“ nyújtva a vadászgyönyörök forrásából meríthetni Diána híveinek.

Jártam is utánuk fáradhatatlanul s nem egy kalandra emlékezem ma is vissza gyönyörtelt szívvel azok közül, melyeket a „Dókán“ s környékén átélvezék — különösen egyre, a mely ornithológiai tekintetből is megérdemli, hogy megörökítsem egyre halványodó reminiscenciám között.

Verőfényes szép szeptemberi nap volt, amolyan kánikulai megnyilatkozása az alföldi virághervasztó nyárutói tündöklésnek, mely oly pazarul öntja égető fényzaporát alá a letatarolt, kiégett mezők tájaira, melyeken kergesre száradt kukoriczások meredeznek a párás ürességbe, mozdulatlan, sárga csontvázakként.

Csupa színtelenség ömlött végig az egész vidéken. Sápadt sárgaság: a nap felolvadt aranya fogta be a legapróbb fűszálat is, az az égető „aranyfüst“, mely úgy megemésztí szinte szikrázó hevében az ellanyhult életet. Csak a fénybogarak villantak meg olykor foszforos fénynyel, mintha apró villámsziporkákat ontott volna magából a felszított párák sűrűdt, vibráló fényhullámszata a szinte felforrt levegőben.

*) Szeged vidékén *fehér-bakcsó* vagy *kakcsó* a neve. A sárreéten néhol *sárgakendős-kócsagnak* és *selyem-gémnek* is hívták.

Túl a Tiszán — a meszsze kékségben, hosszú egyenesség állt ki a láthatár pereméből. Felette bodor felhő lengett, feketedett, úgy véve ki magát az ég lehajtása alatt, mintha valami irtó nagy régi módi huszárcsákónak a fogója lett volna oda tűzve. . . A szegedi gyártelep kéménye, meg a füstje az. — Közelebről a szőke folyó nagy vaskalatkája tündökölt — majd ezüstben, majd mintha halvány ibolyaködből lett volna szőve minden bordája tündérek által odavarázsolva ég és föld közé. Az innenső sarkáról valami csoda nagy kárunkulus szórta a fényt, el-el homályosulva egy-egy pillanatra, meg ismét elő tűnván a sápadtas fényragyványból.

Egy nagy *réti-sas* tartotta ott pihenőjét, nagyokat bámulva le a suhogó hullámok közé, töprengve tán ama probléma nehéz megfejtésén: vajon miért nincs ez a nagyon karikás vasmonstrum vagy egy lábbali is alá támasztva? . . .

Kelet felé a leghúsozabb magyarok városának*) erkélyes tornyait veheti ki a felfegyverkezett szem.

Beszélő masinán meglehetett volna hallani, az ot-tani legmuzsikálisabb hajlamokkal bíró toronybakterek kúrtszólásait is tán.

A vashídtól jobbra-balra füzesek, nyárfás erdők követték a Tisza andalgó folyását. Felettük lomha gémek vonulgattak, sirályok suhantak által — ki a

*) H.-M.-Vásárhely.

nyílt Tiszára, avagy a „Dóka“ vizes rétjei felé véve újtokat. A rét üde zöldű nádasaival, közvetlen előttem tárta ki a szemhatárba vesző, egyszerű színekkel megfestett nagy kartonát, míg a vasúttöltés a hátam megett nyilalt bele végtelenbe futó egyenességével, a meszszeség összefolyt, zavaros kékségébe. Éppen egy vándor legény ballagott rajta végig a húsosok városa felé.

Az egész töltés mentén mindenütt fűzbokrok s fák borultak gazdag lombjaikkal a füves oldalak fölé, valóságos limbusokat képezve. De meg is kivántam a hűvösölés gyönyörét, valódi kéjjel nyújtózván végig a hideg fűvön, a hogy az agyonfáradt vadász szokott.

Vizslám mellettem lihegve, hihetetlen husszúra nyújtotta ki a nyelvét, bosszusan utána kapva olykor az irtó nagy, nyilván szitakötő-keresztezésekből származó szúnyogok s dongó-legyeknek, miket valószínűleg a táskámon csüngő szárnyas-vadak vérszaga csalt elő. Itt-ott a hosszú fűszálakon, fűzlombokon apró csigák szúnyadtak; egynek se volt ki a szarva . . . Imitt-amott apróka fehér, kék és átlász-sárgás selyempillék nyugtatták a szárnyukat a növényi környezeten, míg a fű között hangyák mászkáltak. Ezeknek is egészen odalett a fürgeségük s első lábaikkal minduntalan a fejüket tapogatták, mintha migrénje lett volna a füledt melegtől valamennyinek.

Valóban, a hőség szinte elviselhetlen vala. Semmi szél se lengett, megállt még a lehelet is. Csak a hosz-

szú füvek között moszatolt olykor valami kis szellő-játék bágyadt bűvősdija, meg-meg símogatva arczomat kellemes hűvősével, vagy pipám füstkarikáival kezdve játékot pillanatra, míg hirtelen ismét meghúzta magát valahol. A természet álmos lanyhasága ránehezült a környezetben mindenre, a mi csak élt és létezett. Még a madárélet elevensége is megbénúlva vesztegelt, a tüzes párák emésztő hatása alatt, mintha a tropusok körül lett volna valahol ez a kis földdarab. Csak a fehér pillék imbolyogtak tétován, nesztelenül, mint apró villik hervatag virágok sóhajaiból keletkezve egy tündéri bűvkör varázslatában.

A kis *ártéri sneff* (*Actitis hypoleucis*) leeresztett szárnyakkal húzódott meg a közeli kubikon, csak a farkát billegtette meg olykor, ha vett észre valami megmozdult bogárkát.

Elnéztem érdeklődve.

Bent, a rét tisztás vízfoltjain szárcsák feketedtek renyhén tétlenkedve. Némelyik szinte oldalt feküdt a vízen a nagy lustaságtól, ügyet se vetve a nádak felől könnyed körforgásokkal közelítő sárga fejű kaló-zok (*Circus rufus*) prédát fűrtető bandájára. — A sekélyes helyeken csupa láb, csupa nyak gémek ácsorogtak világcsaló merengésbe merülve, avagy talán bámulva a saját mozdulatlan árnyékukat, mely csalt vet az apró halaknak. A gerinczeken sneffek veszteglő csapatai tar-kállottak, fehérédtek, hangtalanul álldogálván, egy láb-

kodván ottan, mintha elfelejtették volna a füttyögetést. A szemes „lotyó“ (*Limosa melanura*) őrágasként magasodott ki a liliputi népség zagyva tömegéből, nyilván *meszszelátóul* szegődve hozzájuk, mint ez sneffeknél már szokás.

A fűzlomb hűvöséből pompásan lehetett szemlét tartani, a szemhatáron szétszóródva pihenő madárság felett. Feltámasztottam a fejemet a félkönyökömre, hogy jobban láthassam őket. Hanem ezt a mozzanatot megsokalta a tollas egérke ott a kubik sarán . . . már el is feledtem, hogy ott van. A czippanására lettem ismét figyelmessé. De csak egyet villant, aztán volt — nincs. Elment. Pillanat alatt a túlsó kubik sáros vize felett vitték merev, sarlós szárnyai.

Utána bámultam . . . e perczben alig érdekelt jobban valami. Rövidesen aztán ismét vissza hanyatlott fejem. De ime, új jelenség megint: mintha levegőbe dobált fehér zsebkendőket hányna-vetne játszó kedvében a szél . . . elnyújtott érdes hangokkal lesz tele a felvert hallgatagság: „csérrrr, csérrrr . . .“

Kérintenek egyet a levegőben, meg-meg libegtetik magukat légbeakaszzkodott vércse módjára, aztán tovább mennek nagy lármával, csérogással a *csérek* (*Sterna hirundo*). A kubik mentén mindig messzebből hallatszik, hogy: csérrrr, csérrrr . . .

A nap a horizont áthaladva, lefelé kezdte venni útját az ég rónáján. Késő délutánra hajlott az idő lassacskán.

A madárság közt nyugtalanság támadt.

Egy *nádibika* (*Botaurus stelláris*) majdnem a vizet érintve, csodálatos pózban repkedett át a távol nádas felé — miután ritkaságképpen fényes nappal kihalászt volna magát a nyílt kubikon, bakcsó czimborái között.

Ez volt a mumus.

A szemes „órágas“ elkiáltotta magát, hogy : „lotyó“ . . . mire brrr, mintha bomba csapott volna közibük, a delikatesek bele robbantak az úttalan levegőbe, fütytyögve, trillázva a maguk sneff-nyelvén ékesen, míg lassan elnyelte a távolság a zajongásukat velük együtt.

A szárcsák is megkezdték unalmas lavirozásukat, nagy kényelmesen evedzve ides-tova, majd egyesek nyargalásra véve a dolgot a víz színen. A kacsafalkák már élénken húztak ; a *dárék* (*Podiceps cristatus*) is megkívánták a légfürdő gyönyörűségét a szabad végtelenség hűvös léghullámai között.

Mind népesebbé, hangosabbá vált a vidék a szárnyasok mozgalma és zajongásától ; csak a hórihorgas gémek lustálkodtak még valahol, alkamasint törve az eszüket : felszálljanak-e vagy se a nagy ráéremségtől.

Eközben hűs szellőáram kezdett lengedezni a táj felett, felfrissítve lassankint a növényi életet is csüggeteg lanyhaságából. Sások, füvek hullámozni kezdtek a láthatatlan elem érintésétől ; meg-meg rezdült a lomb is az ágakon, felkeltve szenderükből a színes pillék

sokaságát. Csiga már felébredt s elégedetten tologatta ki apróka szarvait czifra házikójából.

A bogárságot is megszállta a tevékenység erénye.

Szitakötők lippentek, méhek zümmögtek a vadvirágok körül; megkezdték a hangyák is fontoskodó szaladgálásukat a fű között. Nem tapogatták már a fejüket többé . . . A selyempille rezegette, verdeste a szárnyait; aztán hallatszott a levegőben a „zúúú“ . . . mindjárt neki is ment a fatörzsnek a nagy *dongó*, ugyancsak reczegtetve a bőgője húrját. Tücsök cziripelte neki a vigasztalót, szúnyog elsiratta keserves muzsikával. Fűvek hajladoztak, lombok bólintottak . . . Megilleté a földi lényeket a titkos hatalom ébresztő csókja egy új serkenetre.

Ám, békáék se hagyták magukat. Egyszerre csak rágyújtottak *órát jelentő* krekegésükre — mintha komandószóra történt volna: „*krekrekre, varty, varty*“ . . . aztán hirtelen ismét elhallgattak.*)

A békáknak igazuk volt. Négy órát mutatott az ancre-remontoir.

*) Nyaranta — igen meleg délutánokon, a békák hangversenye egészen elcsendesül, csak egyes méla »*unk-unk*«-kok hallatszanak a béka-rejtekekből. Azonban *minden órákor* perczekig tartó olyan krekegésre gyűjtanak rá egy-két előzeneklész jeladására, hogy csak úgy zug bele a táj. Azután csend lesz megint — egy óra folyásáig vagyis a jövő óráig, csak az »*unk-unk*«-kok hallatszanak kivételes méla danául. — A madarak közül csak »*tengeri galambol*« (gerliczét) ismerem olyanul, mely az órákat megjelenti szólásával.

Kezdttem czihelődni — a „szőke“ folyó szétröppent fuvalma elűzte már a tespedést.

Vizslám nagyot nyújtózva, arasznyira szét vonta álkapcsait, miközben kitolt nyelvét karikára szedve — a hogy a kétfejű sasnál ábrázolni szokták, — azt „mondta“ a maga ábrándos tenorján, hogy „áúúú“... bejelentve ez által a mehetnékjét.

Felkeltem, de a másik pillanatban már villámgyorsan vágtam vissza magamat ismét a jól fedő árnyasba. Valami tündöklő fehérség: egy gyönyörű *nagy kócsag* (Herodius egretta) siklott felém a rét felett.

Még távol volt, de jól kivehetém, hogy az ölyv-nél valamelyest csekélyebb testarányú orvmadár repked körül — hol elmaradva tőle, hol ismét megközeleltve a rá különben ügyet sem vető hófehér szárnyast, látszat szerint játszódo kedvtelésből avagy incselkedő czélzatból talán. Botfarka elárulta sólyom voltát.

A kócsag könnyeden, mintegy úszva, egyre közelebb és közelebb ért felém más gémekénél sokalta élénkebb s észrevehetőleg könnyedebb verésű szárnyain és már nem nagyon távol volt, midőn a sólyom egyszerre csak *rácsattant*, szinte kitérítve útjából a nálánál sokkalta nagyobb szárnyast csapásával.

Ugylátszott, a goromba lökés idegessé tette a kócsagot, mert határozott irányú röptét némi jobbra-balra való ingás után félbeszakítva, kört vágott hirtelen széles gyűrűt kerítve érdes, krákogó hangon lármázni

kezdett, mintegy kérdést intézve ellenéhez : vajjon mi szándékba volna velem? Ekkor gyorsan, mint kilőtt nyíl, újra elsuhant felette a botfarkú, majd egy hirtelen kanyarodással a magasba lökve fel magát : mint égből aláhulló sulyok zuhant le a csapást kikerülni igyekvő kócsag hátára, úgy, hogy másodperczekig szinte össze volt gomolyodva a két szárnyas ; aztán kipattanó aczél rugóként a légben termett ismét a merész ragadozó.

A kócsag utána vágott, de nem érthette, hanem annál erősebben lármázott, csapkodva, rugdalózva maga körül ; majd lelogatván lábait s erősen szétfeszített szárnyain libegve, perczekig mintegy tiporni látszott a levegőt — körülötte repkedő ellenét szemlélgetve folytonosan, miközben hosszan kinyújtott nyakán fejét hátra szegve, csapásra kész helyzetet mutatott.

Gyönyörű kép volt ez fent a larurkék staffáztól körülvéve, melynek párja ritkán kerül!

Talán a sólyomnak is imponált, mert megelégen látszott érthetetlen támadásait s az ismét rendes repülési tempójában húzni kezdő kócsagot nem követé többé, hanem a nádas felett örvénylő körforgásokhoz fogott, látszólag más préda után nézve.

Nekem eszem, szemem a kócsagra volt irányozva, mely egyre közelebb s közelebb ért s már éppen a fegyvert akartam emelni, midőn e pillanatban fülbántó sivítás érte fülemet s csak azt láttam, hogy egy barna tömb

csapódik a kócsag fölé s a másik momentában már
dördült fegyverem . . .

A kócsag majdnem rám esett . . . a *sólyom* a
szó betűszerinti értelmében fel volt nyársalva a csőrén.
Éppen az utolsókat csapta haláltusájában hegyes szár-
nyaival . . .

Egy középkorú him *kelecsen sólyom* vagy *ráró* (Hie-
rofalco sacer) vala.

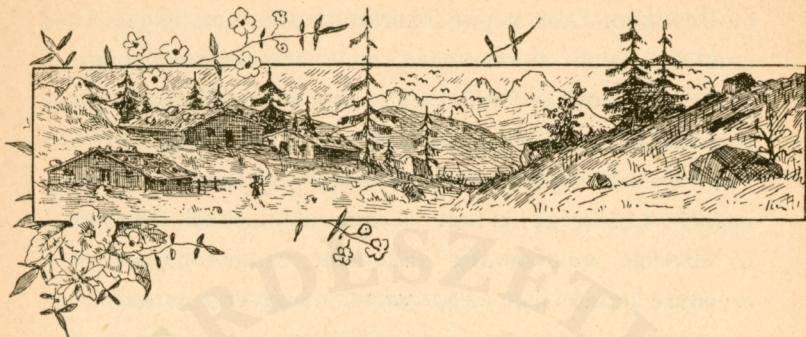

A Székely havasokon.

1851

1866

Bavasok világa! . . . Én Istenem, mily fenséges kép! Mennyi bűbájjal, magasztossággal elárasztott panorámája az örök-szép természetnek! „Összekötő láncszem ég és föld között, hol az ember idegen, hol a föld büszke urában tehetetlenségének érzete fölébredt“, — de a hol egyszerűsége, legmagasztosabb gondolatai is támadnak. Lényé átszellemül, ajkán sóhaj fakad: szavak nélküli ima, hogy szálljon a végtelenbe, el az eszménység honába ahhoz a titkos lényhez, kinek szent szelleme alkotása e fenséges remekében oly magasztosan nyilvánul!

Valahányszor képet látok, melyen e bűvös világ van „természet után“ vászonra téve, mindannyiszor

mosolyognom kell képíró barátunk naivságán, képzelete ama határtalan merészségén, mely arra készítet, hogy az isteni alkotó erő művészetének eme fenséges tökélyű remekét „visszaadni“ erőlködjék — és oly hiába!

De hát egyáltalán lehet-e azt „visszaadni“ a mi isteni?! Lehetséges-e holt vásznon a színeknek bár ezer és ezerféle változataiba szövődött színpompájával is érvényre juttatni azt az *igazságot*, melylyel a természet véghetetlen magasztossága, költészetének fensége, a mindent betöltő szent eszmény szellemét oly félre nem érthető tisztasággal fejezi ki?!

Nem, nem, soha!

A mint nem ismerjük *Őt*, épp úgy nem hatolhatunk be szellemébe, teremtő művészetének titkaiba se. Teljesen terra inkognita összességének egész mindensége előttünk, habár szent atomjait *érezzük*, benn tudjuk is mindenben, de mindenben, a mi az ég kristálya alatt a *lét* fogalmában egyesül. A lélek, a szellem, az érzések végtelen dús világa s minden, a mi szép, nemes, a mi költészetet lehel, vagy nyilvánulásaiban fenségeset és magasztosat tár elénk: mind-mind megszentelt parányait rejtik magukban, mindenből szent szellemének nyilvánulása sugárzik elő.

Érezzük szívünkben, benn van a virág szirmán rezgő harmatcsepp ragyogásában, a tenger gyöngykönyvének méla fényében. Kisugárzik a drágakő szivárványából, csillagragyogásból; ott van hulló könyeink-

ben, melyeket a szív szenteltvizeként a lélek derűjének-
borújának megszentelésére harmatoz. S hogy *létezik*,
a havasok elhagyott bércein *érezzük* igazán! Érezzük
szent szellemének illetését szívünk minden dobbanásán,
érezzük a bűvkört, melybe megigézve magához ragadja
a lelket — az eszményiség világába el, megtisztultan
— s hol, ha nem itt, a szabad természet e hasonlít-
hatlan magasztosságú szentélyében, mely a mély érze-
lem imaháza s melybe új erőt keresni térhet a világ
zajában elfáradt kedély, megnyugvást a kétely tenger-
rén hányatott szegény tévelygő! Oh, itt, a csillagok
közelében boldog a lesujtott lélek, — mert elvész
előle a föld pizsokja, el minden férgével, semmisé-
gével . . .

Igaz, a vándorra, ki életében először lépett be e
misztikus világba, megdöbbenő, elszomorító hatást gya-
korol az. Mintha egy idegen, elátkozott világ, a halál
szomorú, rideg országa tárná ki előtte komoly, nyugodt,
szinte visszariasztó képét — mely pedig oly fenséges ;
de egy megható, sajátságos érzés mégis megragadja
a lelkét, a mikor a zöld erdők koszorúját túllépve, a
komor fenyvesek és folyófenyűik területén át elérkezik
a növényzet véghatárához, oda, a hol a hóborította térek
rideg sivatagjai tárulnak föl s a fellegekbe vesző bérce-
óriások hókoronái szórják hideg sugaraikat — a gyémánt,
az opál, smaragd, a briliáns káprázatos színjátékának
csodás szivárványaiban tündökölve!

Oh, mily elragadó, mily leirhatlanul gyönyörű és fenséges látvány ez!

Az Alföld légképrázatos, tengersík rónája — sutogó nádasai-, könyhullató füzesei- és minden más összes szépségeinek özönével — kedves, igaz; ámde a magasztosság csak a havas bérczek régiójában honol!

És mégis — sajátságos! — a szeretet meleg érzelmével vonzódni e misztikus, alkotásában oly csodás világhoz, talán még a legmélyebb kedélyű embernek se lehet. Számára csak mély csodálatunkkal adózhatunk, bármily felemelő és átszellemítő érzés szállja is meg e mellett érzelmünk világát roppant magasztosságának kifejezésével szemben.

Szépen, az igaz érzelem kifejezésével mondja Petőfi, mint az Alföld hű fia, midőn ily szókra fakad:

Mit nekem te zordon Kárpátoknak
Fenyvesekkel vadregényes tája!
Tán csodállak, ámde nem szeretlek,
S képzelem hegy- s völgyedet nem járja.

S igaza van! Az Alföld derült kedélyű szülöttje nem is szeretheti és nem is érezheti itt magát boldogan. Hisz a *havas* lakóját is oly megható búskomolyság: valami néma életfájdalom sujtja le; pedig itt született. De érthető ez: a rideg, majdnem virág- és életnélküli haza *igazi, benső boldogságot* nem adhat neki.

Az elhagyatottság érzetét, általában azt a különös benyomást, mondhatnók *fájó érzést*, mit a havasok első

látáskor gyakorolnak az emberre, egyrészt a flóra s a természet élő lényének feltűnő szegénysége is okozza bizonyára.

A növényzetet a tulajdonképeni havasi régióban mindössze is néhány *moha*, *szusmó*, *májmo*ha és a *ragyabura* (havasi rózsa) képviseli.

Az állatélet is elég szegényes s kivált az emlősök osztálya alig mutathat fel néhány képviselőt, talán egyedül a medve- és zergére, a hegyi vadászok nemes „kampós-vad“-jára szorítkozva csak.

A tollasok világa már gazdagabb, ámbár elég jelentéktelen ez is; a mi van azonban, az mind jellemző alakja, majdnem elválhatlan lakója a havasok világának. Így a f ürge kis *hópinty* (*Fringilla nivalis*), a hómezők vidor lénye; a *havasi csattogány* (*Accentor alpinus*), mely többnyire a havasi rózsa aljában rejti el piczinke otthonát, mely növénynek valódi élő költészete ő, ott zengvén el legszebb dalait; — a *pillangó-madár* (*Tichodroma muraria*), mely a b érczek szirtfalainak igazi tollas lepkéje, kifeszített szárnyakkal, terebély-farkkal — félig kúszva, félig röpködve, lebegve szaladgálván szüntelenül az égbe nyúló ormok tar falain, úgy tűnve fel ott, mintha valóban egy óriási tarka pillangó volna, mely ideges nyughatatlansággal mézet rejtő virág után kutat.

A fenhavas jellemző madara még a havasi patakok elválhatlan aranyos ékessége, a sikkes *kénsárga billegény* (*Motacilla sulfurea*), mely e zordon világ vidor

költészetének egyedüli képviselője, örökvidor Bérangereként szerepel.

Van még aztán egy-két szárnyas, különösen a ragadozók közül, mely itt él-hal. Fellegekbe járó, mérészröptű *sasok*, *keselyűk*, mindmegannyi kis királyok, itt élnek zavartalanul, uralkodva a szegényes madárvilág társadalmában teljes korlátlansággal. Itt van a nemes *saskeselyű* (*Gypaëtus barbatus*) hazája is; gyors szárnyú *sólyom* is lebben a szirtfalak odvai körül és még néhány légi kalandor.

Azonban a flóra s az élő lények feltűnő szegényesége s e mellett az egyedek gyér előfordulásáért (mi a havasokon annyira meglep), gazdag kárpótlást nyújtanak a természet hasonlíthatlan szépségei.

A kinek életében csak egyszer is alkalma volt bepillantani e bűvös világba, lehetetlen, hogy a nyert magasztos benyomás kitörülhetlenül lelkébe ne vésődjék s örömmel ne gondolna vissza a szép tájakra!

A visszaemlékezés gyönyörének hatása alatt teszem én is papírra e sorokat.

*

24 hosszú esztendő pergett le azóta az idő lomha óráján, mióta havas bérczek nagyszerű világát először pillanták meg rónasághoz szokott szemeim.

Nagy idő egy ember életében, de daczára a nagy időtávolságnak, most is még érzem a bűvöletet, a varázst, ama magasztos gyönyör ihletét, mely a felejthe-

tetlen csodaszépségű tájak láttára egész lényemet oly kimondhatatlan lelkesedésben ringatá.

Úzött a vágy, megismerhetni őseim kicsi hazáját, a híres Székelyföld vadregényes tájait; de úzött vadászati és madarászati szenvedélyem is általában Erdély kies bércei közé.

Kiváltképen óhajtottam a havasok madárfaunájával megismerkedni, összeszedendő belőle minden megszerzhető ornithologiai gyűjteményem számára. A sasok és keselyűk különösen érdekelték, a nemes saskeselyűt, az őszállatok talán még ezen egyedül létező képviselőjét pedig szabadon, őshonának sziklavárain megfigyelhetni, képezte vágyaim egyik legfőbbikét.

Hosszú sóvárgás után végre földerült a rég várt örömnapp, melyen kedves Alföldemnek búcsút mondhatva, a vadregényes tájak felé vehetém útamát és meg se is igen pihentem aztán a hunivadékok gyönyörű hazájáig.

Itt, az előhegységek és lomberdők madárvilágának tanulmányozása és gyűjtése céljából előzetesen több apróbb kirándulást téve, végre egy tipikus havas megmászására határoztam el magamat, a Székelyföldnek a moldovai határszél mellett fekvő egy igen vad és elhagyott jellegű hegyóriását szemelve ki e célra.

Ellátva mindazon tárgyakkal, melyek egy több napra tervezett magas hegységi exkurziónál mellőzhetlenül szükségesek, egy szép verőfényes reggelen neki-

indultam a fáradságos útnak, kísérve egy vén, praktikus székely havasi vadász által.

Útunkat apró erdélyi fajta hegymászó lovakon tettük, melyek személyünk terhén kívül még egy-egy keresztbe erősített zsákot is czipeltek, melyek készleteinket tartalmazták.

Leszámítva a teljességgel úttalan útakon való lovaglás kényelmetlenségét, útunk elég kellemesen folyt volna és sok élvezetet ígért.

Eddig soha nem élvezett kéjjel szívtam magamba a kristálytisza hegyi lég balzsamos étherét, míg szemeim bámulattalten kalandozának a regényes hegyi táj szépségének leigéző látványán.

A nap izzó sugárkéveit küldözgetve alá, fényesre festé a még magasan felettünk emelkedő bérczkolosszusok büszke ormait. A magas hegyoldalak erdődsze káprázatos fényben pompázott, mintha tündöklő fátyolszövevvel lett volna bevonva, míg az ég szolid kékje átlátszó üvegfedőként fogá körül az alanti fenséges táj gyönyörű képét.

Órákig tartó, fárasztó és néha igazán veszedelmes lovaglás után, aránylag azonban mégis rövid idő alatt, elérkezének a zöld díszben pompázó előhegyek véghatárához, oda, a hol már fenyves bérczek, kopár szirtfalak, sziklatömbök, hegyszakadékok és egyéb „vad helyek“ váltakoznak egymással teljes rendszertelenséggel.

Általában a hegység innét kezdve az u. n. vadregényes külső meglepő képét ölté magára, a havasi régiót jelezve. Minden ponton új és új meglepetés kínálkozott, bármerre fordultam is. Hanem sehol egy ösvény, madár ének, sehol egy fejszecsapás, sehol egy emberi hang, lélek zsibbasztó csend mindenfelé.

A merre s a meddig csak elkalandozhatott a szem, haragos zöld fenyűk hatalmas alakjainak zárt, sűrű falnaxja emelkedett ég felé merev mozdulatlansággal, tömött, sötét lombsátor által borítva, melyen csak elvétve itt-ott lopózkodhatott be egy-egy téveteg nap-sugár, végig nyilalva a néma, komoly oszlopcsarnokok jellemzetes, derengő félhomályán, mely a felülről jövő külső világosság varázslatos beszűrődése folytán keletkezik.

Mindenfelé teljes élettelenység, riasztó néma csend honolt. Ha bujdokolt is valami élő lény valahol a kikutathatlan rejtek tömkelegében, semmi életjel nem árulta el a létezését. Még a szellő se zengett a fenyvesek örökzöld lombjai között. Hallgatott minden, csak a nagy *fekete harkály*, a fenyvesek lappangó manójának tompa kopogása hallott olykor a távolból, rejtélyesen, mintha koporsószegeket vertek volna be valahol.

Furcsa, megdöbbenő ekhót képezett erre, az erdő mélyén fel felsíró *fenyveskuvik* vontatott, szomorú jajgatása, mely oly borzalomkeltően hat az erdő beszédével ismeretlen vándorra . . . Mind e hangok a távol-

ban enyésztek el. Tisztán kivehetőleg fölhallatszott a völgyből a rakonczátlan havasi patak szilaj moraja, a mint ezernyi akadályokkal küzdve, hullámai haragosan, tajtékozó hófehér habot verve, zúdultak alá a vízi mohok és fénylő kavicsokkal kirakott szűk mederbe.

Valami őszerejű, megkapó fenség van e szilaj, tomboló mormolásban!

Bámulattal, de egyszersmint mélyen megilletődve legeltetém szemeimet az őstermészet érintetlen báján, csodaképeinek változatos, gyönyörű sorozatán, mely körülvelt; melyek összhatását a magasztosságig emelé az ünnepélyes csendű síri némaság, mely oly megható itt e misztikus világban, „hol az ember idegen“. A nyomasztó hallgatagság azonban — mely a havasokon oly állandóan kísér, — hosszabb idő múlva némi kísérteties jelleget kölcsönöz az egész összességnek s leverő, elszomorító hatással nehezül az ember kedélyére, természetyszerűleg búskomor gondolatokat ébresztve a kebelben. Szóval ki sem fejezhető, mily üdítőleg, jólesően hat ilyenkor csak egy élő lény látása, egyetlen vidám madárhang hallása is az emberre!

Mily örömmel üdvözöltem én is az apró *fenyves-czinkék* csevegő kis raját, az árulkodó *havasi szajkót* (*Nucifraga*), átsuhanó *sólymot*, a villámszárnyú *hegyi fecskét* s egyéb kedves jelenségeit a szárnyasok világának!

E közben mind főlebb és főlebb hatoltunk a fenyves régió szívetája felé.

A talaj itt már mindenütt puha mohszőnyeg bősönnyével volt bevonva, melengető takaró gyanánt borulva rá a holt sziklatalaj jéghideg keblére, melyen a madár csőréből elhullatott magocska se nyerhet életet.

Ernyőszerűleg szétálló páfrány ágaskodott itt-ott . . . más semmi zöld alatt. Az exkluzív fenyvek maguk alatt mindent kiölnek.

Mohos kövek, viharbarnította sziklatömbök hevertek mindenfelé; majd roppant törzsek zárták el útunkat, ledőlt évszázados fák hullái, különös alakú mohok, zuzmók zöld takarójával bevonva. Itt-ott áthatolhatlan sűrűségeket képezve, az áfonya és páfrány egymásba fonódott tömbjei adtak némi változatosságot az alanti szegényes és egyhangú környezetnek.

Az ily helyek, úgy látszik, kedvencz buvóhelyeit képezik a félénk fajdnak,*) a mennyiben közeledtünkre itt is, ott is nagy robajjal lökték fel magukat a sűrűs aljából.

Útközben néhányszor a szakadékokban és „széldöntéses“ helyeken, az ősrengetegnek valódi temetőire akadtunk.

Meglepő, borzalmas látvány az, mely az ily helyeken föltárul!

Egész sora a vihar által le- és egymásra döntögetett fáknak — néha egész erdőrészeteknek — hever a talajon, mint valami lepuskázott hadsereg. Láttam oly

*) Süket fajd, székelyesen: »Vad páva.«

helyeket is, a hol a hegyoldalokról alázuhant nagymennyiségű kidőlt fa- és szikladarabok, toronymagasságnyi, óriási tömege volt vad rendetlenséggel egymásra halmozódva.

Micsoda rémítőek lehetnek itt az elemek csatái!

Egy ősfenyvesen áthaladva, hol egy óriási *uhut* sikerült kapóra kerítenem, — valami sikátorszerű hegytorkolatba jutottunk bele, melyben csak nagy keserve- sen, lóval ló után haladhatánk, mivel a kétoldalt ég felé törő gygasi roppant szirtfalak, mindinkább szűkebbre szoríták össze az ég kék mennyezetével beboltozott sziklafolyosót, melyről egy kis képzelet hozzájárulásával azt lehetett volna hinni, hogy egyenesen a titánok várának föltárt kapuja, mely egy rejtelmes világ titkaiba vezet . . . hanem szerencsére nem vezetett. E helyett ismét a százados fenyűk rengetegét találtuk magunk előtt a maga lélekzsibbasztó egyhangúságával. A sötét vadon azonban itt már csak egy szélesebb erdőszalag formájával birt s túl rajta kopárfoltok tűn- deztek fel — itt-ott még egy-egy csoport haragoszöld borókával, mely ép úgy veszi ki magát a sziklás vidé- ken, mint egy pillanatja a boldogságnak egy sötét, szomorú élet tragédiájában.

E közben mind közelebb és közelebb jutottunk az örökzöld fenyvesek tenyész-határához. A derengő tem- plomi félhomályt — mely a fenyvek közt oly jellem- zetes, — kezdte felváltani az igazi tiszta fény jóleső

derűje. A komor faóriások zárt hadsora ritkulni, majd szakadozni kezdett; a látóhatár kitágult. A távolabbi bérczek gyönyörű panorámája kitárta előttünk ködben úszó impozáns képét. A kiálló sziklaormokon messzire ellátszottak a magános fenyűk hosszú alakjai; másfelől — a szakadékok szélén — ritka sorban csenevész, félig elszáradt fenyőóriások terpeszték még szét csonka, villám- és vihartépte ágkarjaikat — mintegy esdeklőleg, mint a halált rettegő beteg az utolsó nehéz pillanatban.

Egy mélyen alant elvonuló tág völgyület magas bércszegélyén szétekintve, meglepő látvány tárult fel előttünk: egy eddig nem is sejtett *hegyi tó* ezüst síkja. Körületét fenyvesek koszorúzzák, míg partjain virágélet díszelgett a napfényben csillanó, zsongó bogárhad által körülrajozva. Tiszta vizének áttetsző kristályából nemes pisztrángok szökeltek fel a fűzcserjékről tovalibbenő szitakötők után.

Rövid szemlélődés után tovább folytatva útunkat, még jó ideig bolyongtunk aztán a havason, míg éjjelező tanyánkhoz eljuthatánk. E hely kissé emelkedettebb volt, mint a közeli *moldovai* fensik és valóban felséges kilátást nyújtott a környező hegyek koszorújára.

Évszázados fenyűk — itt-ott egyes nyírfákkal tarkítva — fedték a tér nagyobb részét; míg középpütt egy havasi patak hasítá a terepet. Ettől jobbra, mintegy 700 láb magasra kiemelkedve a hatalmas fenyves felett,

egy meredek mészkőszirtfal hosszú láncolata vonult
tova, tátongó mély üregekkel megrakva.

Valóságos keselyű- és sólyom-eldorádó!

Évszázadok óta talán itt fészkel a hegyvidék
valamennyi karakterisztikus szárnyas ragadozója.

Most is ott kóválygott szédítő magasban a szirt
felett, közel 30 darab óriási madár, mint *keselyű*, a
szikla hegyek specialitása: a *fehérnyakú* (Gyps fulvus)
fajból.

A kis havasi pásztorkunyhó, mely tanyázó-
helyünkül volt hívatva szolgálni, egy hatalmas szikla-
tömb védő enyhében szerénykedett — közelében még
egy másik, hasonló nagyságú és formájú primitív alkot-
mánynyal. Ezenkívül egy szálfákból készült *akolszerű*
építmény (u. n. *karám*) is járult e havasi farm telep-
szerűvé tételéhez, közelében bekerített helyekkel az
állatok számára, melyeket a barangoló medvék miatt
éjszakára szabadjára hagyni a havasokon nem igen
tanácsos.

A kunyhó előtti tisztáson már vígan lobogott a
tűz. Igen sajátságosan vette ki magát a bizonytalan
világításban, a tűz körül heverésző torzomorz oláh
pásztorok csoportképe, a mint éppen falatozásukat vé-
gezték teljes hálnémasággal.

Lovacskaínk és czókmókjaink elhelyezése után, mi
is a tűz mellett foglaltunk helyet, bundánkra heveredetten
élvezve az áldott pihenés gyönyörét; majd az étkezés

prózaí foglalatossága került sorra. — Beszélgetés-
közben kikérdeztem a pásztorokat a *sasok*, *keselyűk* és
medvék felől, mely utóbbiakra vonatkozólag azt az
értesítést nyertem, hogy Ursu komáék gyakran megszok-
ták tisztelni a karámokat nem óhajtott látogatásukkal.

Medvékről lévén szó — lévén a havasokon az
esti pászortüzek parlamentjében a diskusszió főtárgya
mindig a medve, — apránként előkerültek a szokott
medvehistóriák. Mindegyikök tudott valami hajmeresztő
medveölési „történetet“ elmesélni. Hanem nem igen bor-
sódzott tőlük a hátam.

Egy vasvillaszemű kecskepásztor különösen kitett
magáért s ugyancsak öldöste rakásra a sok medvét,
kettesével, hármásával küldözgetvén őket a másvilágra!

Kissé megsokalva a „szem nem látott, fül nem
hallott“ öldöklések kifogyhatatlanságát, s aztán meg
mivel úgy is magasan járt már a fiastyúk a csillag-
regió láthatárán — a késő éjet jelezve, megszöktem
az ábrándos kompániától.

Vadászczimborám az illatos havasi széna- és
fenyőgalyakból készített fekhelyen már recsegett
javában Morfeus fülethasogató nótáját. Én is aztán
álomra hajtva fejemet, nemsokára mélyen elaludtam,
álmodva rettentő dolgokat: viaskodásokat rettentő erdei
csodákkal, rőf hosszú körmű fenevadakkal, szakálas
Miss Pastránákkal (brrr! erővel csókolni akartak!);
míg úgy éjfél tájban pokoli ordítás, lónyerítés, állat-

bőgés és ebsaholás elrémítő hangzavara riasztott fel küzdelmes szunnyadásomból. Az első pillanatban az álom mámorának hatása alatt, — azt se tudtam hirtelenében, mihez is kapjak az ismeretlen, kritikus körülménnyel szemben; de csakhamar aztán talpra ugorva, felvont fegyverrel siettem kifelé a gunyhóból.

A hold éppen kidugta tele pofáját a szálló felhők mögül, megvilágítván egy pillanatra a kis telep körületét, melyre egy futó tekintetet vetheték; hanem ez éppen elég volt arra, hogy az ősfenyves felé nagy ugrásokkal távozó két roppant fekete állatot szemre vegyek: az elriasztott *medvéket*.

Közben az ordítás, ebsaholás egyre tartott; Luna asszonyság azonban felhői mögé vonulván, a szurok-fekete sötétségben látni többé mitsem lehetett. Azonban itt is, ott is felvillantak a világosság improvizált fáklyái. Tűzcsóvák kezdtek mozogni, rohanni ide-oda, kigyózó, sziporkázó fénycsíkokat rajzolva a sötétség sűrű leplére; majd a tűzrakás friss fénye is fellobbant, jó távolra bevilágítva a tért.

Hanem most már hiába volt! Ursu komáék a nem sikerült akció után már rég láthatatlanokká tették magukat.

A nyájban — leszámítva a nagy megfélemledést — semmi kár nem esett; hanem a mi egyik hegy-mászó lovunk az jól nézett ki! Ott feküdt élettelenül, a fülét se biczczentve többé. Nyaka pogányul meg volt

dolgozva, a hasa kihatva úgy, hogy a belek teljesen kifordulva heverték mellette.

Csak az boszantott, hogy a nagy sötétség miatt egyetlen golyóval se csiklandozhatám meg a vakmerő gyilkosok selymes bundáját.

Nagy időbe került, még a kis telep ember- és állat-állományában a csend és nyugalom helyreállt ismét. Hanem persze, nyugodt alvásról többé szó sem lehetett, nem pedig azért, mert egy második támadás majdnem bizonyos eshetőségével kellett számolnunk, mivel ha vissza is riasztatik a maczkó első kísérletétől, igyekszik egy második alkalmat keresni a sikerebb támadásra.

Különösen nekem sehogy sem akart többé álom jönni a szememre. Most már ébren is folyton Miss Pasztránok és rőfös körmű medvék halucináltak a szemeim előtt! De meg aztán öreg czimborám is fűrészelt ismét rémítő erélylyel, hogy csak úgy harsogott belé a kunyhó akkusztikája. Ehhez járult a nyájebek irgés-morgásának borzasztó á kompagnija a valószínűleg kihallatszó csoda-modulációk hallatára, elképzelhető zenei élvezetben részesítve szegény füleimet!

Szakálas hölgy, horkolás, kutya-szekund — emberemlékezet óta mind oly dolgok, miket sokáig tűrni nem lehet! Ez elviselhetlen állapot izgalmainak hatása alatt el is határoztam, hogy inkább az egész éjet kint a szabadban, medvelesen töltöm el, mintsem hogy tovább

is kitegyem füleimet az éktelen koncert gyönyörűségének!

Hirtelen elhatározásomat megvalósítandó, azonnal fel is tápáskodtam elég kényelmes helyemről s fegyveremet, vadászkésemet és revolveremet kézhez véve, elhagytam a havasi fészket. Odakint a hamvadó tűzrakás körül heverésző pásztorok még mindig ébren várták a medvék újabb támadását.

Miután értésükre adtam elhatározásomat, egyet közülök (a vitéz medveölnököt) fejszével felfegyverkezett magam mellé véve, együtt elhagytuk a telepet, lehető zajtalanul a karámtól valami másfél puskalövésnyire elterülő fenyves felé véve útunkat s annak közelében egy szakadék felett, a mélybe törő havasi patak partján lévő nagy sziklatömbök között, boróka-bokrok-tól fedezetten elhelyezkedtünk.

Az ég helyenként kitisztultan, csillagfényben díszelgett s a teli hold is — bár nagy „udvartól“ körülvéve (mi mindig szelet vagy esőt jelent), — elég világosan szűrte alá „méla“ sugarait, úgy, hogy a telep és környéke egészen jól kivehető volt s egyébként is megszire meg lehetett különböztetni minden tárgyat; tehát látatlanul nem közelíthetett semmiféle Isten teremtese sem.

Az egész táj a csöndes éj nyugalmaiban szendergett. A patak egyhangú csörtetésen kívül más semmi zaj vagy nesz hallható nem volt. Nem mozdult semmi,

elfülett minden élő lény, mintha a vadon lappangó élete teljesen kihalt volna a síri csendű tájakon.

Eleinte a fiatal vadász érthető izgatottságával, később azonban már egy nemével a fásultságnak, mély gondolatokba merülten ültem a mohos sziklakövön. Lassankint, mint a tűnő ködfátyol szövevények, elmosódtak előlem a rideg jelen szokatlan képei, alakzatai, el a hegyi vadon idegen világának egész mindensége. Lelkem az ábrándok ébrenálmának tündérvilágába tévelyedve, a képzelet varázslatával az Alföld végtelen rónáját tárta elébem . . . meglepett a honvágy fájdalmas érzete . . .

Ah, soha nem felejtetem azt az érzést, azt a sajgó fájdalmat, mely ekkor szívembe nyilalt!

Fejem hátrahanyatlott a hideg kőre, míg tekintetem a csillagok honán tévelyegve kereste a vigaszt, ott fenn, hol nekem is van egy fényes világom a sok között, melyek mind oly biztatóan hinték arczomra szelíd fényöket . . . Hallani vélem a pásztorfurulya csapongó danáját, a húzó darvak kurrogó beszédét, nádas suttogását . . . feldobog a szívem lelkesülten :

Te vagy, óh szép Alföld végtelen rónája,
Lelkem legkedvesebb mulató tanyája . . .

(Petőfi.)

. . . De hisz mindez csak álom, a csalóka képzelet igézete, szálló rózsás-felhő képzeletem szívérvá-

nyos világa felett, mely csakhamar szétfoslott s harmatárrá vált alágördülő keserű könyeimben . . .

De hallga . . . szellő indul, susog az ágak közt lágyan, csendesén . . . Felsóhajt az erdő, élet kel a szomorú, sötét faóriások síri csendű világában, meg elcsendesül, azután feltámad ismét . . .

Az erdő beszédje ez, mely vihart jósol.

Most újabb hangok vegyülnek a lágy modulációk közé, úgy tetszik, mintha szakgatottan hárfazengés távolról jövő orgonahanggal egybeolvadottan, rezegne az erdő fái felett.

Meglepetve tekintek szét, de a misztikus hangok már távolodnak és mind elhalóbb lesz a zengés, míg összefoly az egyhangú szellőzúgás szintelen danájával.

Semmi kétség, vihar van készülöben, a mi a hegyek közt oly hirtelen szokott támadni.

És csakugyan, fent az ég mezején elvadult gulyaként száguldott a fekete felhők számtalan gomolya, össze-összetorlódva itt-ott a nagy síkon, meg ismét szétszakadozva rohantak tovább nagy sebességgel a tájak felett.

A hold fényes ábrázata még ki-kikacsintott ugyan, pillanatra, a felhőfoslányok kulisszái mögül, de rövidesen elfülelt végkép a sötét régiók feketeségébe.

A hegyek ormán már ott lebegett a borulat sötét palástja.

A feltámadt szél is megkezdte sipoló nótáját, mind dühösebben czibálván a közeli szakadék martján allangó csenevész fenyűk zörgős galyait.

Pokoli idő kerekedett!

Fejszés testőröm váltig tuszkolna fedél alá; de én nem tágítok. Hanem az idő mindinkább vadult. A távoli égíven tűzkígyók villantak fel, szeszélyes czikzakkokat rajzolva a sötét stafázsra; aztán előbb elhaló, de mind erősebbé vált moraj indult, rezgő hanghullámban terjeszkedve az ormok felett, míg végre eget-rázó dörgéssé változott át.

Most már itt volt a legfőbb ideje, hogy mielőbb fedél alá kerüljek! Végkép kifejlődött az idő mérge.

Az ég szünet nélkül nyilalta czikázó villámaint s a dörgés szinte szakadatlanul morajlott, jelezve a végkifejlődés fináléját.

Sietve indultunk a karám felé; hanem alig érhetünk fele útjáig, midőn egy eget-földet megrendítő rettenetes csattanás után, megnyíltak az egek csatornái és percz alatt rémítő zuhatagban zúdult alá a felhőszakadás jéghideg zuhanya.

Vadászczimborám a rettenetes csattanásra felébredvén, éppen kézilámpásom meggyújtásán pizmogott, midőn majdnem bőrig ázva bebotlottam a kunyhóba.

Első dolgom volt persze, a hideg zuhany átélézése (!) után a konyakos üveg után nézni, miből egy hatalmas korty kissé helyre hozott. Azután a thea-

készlet került elő, s mialatt átázott ruháim lehányása s fegyverem dédelgetésével foglalkoztam, a víz vígan zubogni kezdett.

Ah! soha életemben a „theának“ nevezett meleg lity-loty jobban nem esett, mint most! Szinte kéjjel burkolódtam aztán bundámba, hogy Morfeusznál rezsi-ben levő adósságomat lerójam.

Odakint zúgott, tombolt a vihar, mintha most nyúznák, közbe-közbe nagyokat dörgött — de csak félálomban hallom már. Vélem hallani a nagy bagoly „huhu, uhu“ rémkiáltását is, aztán egyes ebvakkantásokat, majd rémítő ebsaholást . . . Ugyan mit ugathatnak? Talán a medvék megint! Én tőlem lehetnek . . . az ám. Hanem mielőtt tovább fűzhettem volna elmélkedésemet, végkép elnyomott az álom.

*

Már rég a hegyormok felett sétált a nap aranygolyója, mikor reggelre kelve, kibontakozhatám az édes álom ölelő karjai közül.

Gyönyörű verőfényes nap volt. Teljesen kitisztult. Seholy egy felhőcske sem ült a végtelen egek káprázatos szőnyegén, mely kedves ibolya-kékjében tündököelve borult a táj fölé.

A levegő etherikus tisztasággal folyékony aranyként csillámlott, tükröződött a nap fényáradatában; pirkadó zománczú fénykáprázatban ragyogtatva itt-ott

a hegyek ormán ülő ködfoszlányok áttetsző, könnyed leplét.

A mészkőszirtok fölött roppant magasban, csapatostúl keringett az enyhe verőfényben fürdőző keselyűk tábora, talán kémszemléjüket tartva magas trónusokból, mielőtt a messze síkok prédát ígérő tájai felé vennék útjokat. Minden egyes fordulásuknál — melyet egyesek méltóságos lassuságú körző reptük közben a nap felé tettek volt, — kifénylett óriási, sötét testtömegükből a fehér gyapjas fejük, mint megannyi szeplős tarkaság a kék-ür sík mezején; miről nemcsak a csapatosakat, de a magánosan feltűnő keselyűt is már oly messziről meg lehet ismerni.

Alantabb, a szirtodvak körül, *sólymok* röpködtek, nagy pörlekedést vivén véghez e közben egymás közt valami fölött, a mit csak ők tudnak. Az ősfenyves felé tekintve, ott meg a *kőszáli sas* röppenése köté le figyelmemet, a mint nyílegyenesen, szárnyait nem is lebbentve, húzott tova az erdő koronája felett, el-elsikkantva magát légi sétája közben, mintha harczi riadóval üdvözölve, pár-harczra hívná fel a sziklavárai közé tévedt nemes társait.

Kissé körülnézve a telepen, öreg társamat nagy munkával elfoglalva találtam: nyúzta a medve-ölnök segélyével a maczkók által lemészárolt lovunkat, — mely látvány nem valami kellemes hatást gyakorolt kedélyemre, már csak a nagy sajnálkozás miatt sem,

mit a szegény pára-jószág iránt sok jó tulajdonságai miatt éreztem.

Hanem nincs oly rossz, a miben valami jó is ne rejlenék !

A mint így szánakozva szemlélgetem a szegény „snapszlin“ (így hívták a lovacskát) véghez vitt vetkeztetés csúnya munkáját, hirtelen eszembe ötlük valami. A keselyűkhöz, mint tapasztalt hegyi vadászok mondták nekem, nem lehet máskép hozzáférkőzni, csak ha csaldög mellett les rájok az ember. Hátha ez nekem is sikerülne !

Ötletemet nyomban közöltem is tapasztalt öreg czimborámmal, ki életében nem egy keselyűt lőtt már lesből és mindenféle módon s általában nagy gyakorlata volt a nagy szárnyas-orvok vadászatában. Lázár Kálmán gróf madárgyűjteménye számára is nem egy szép példányt szerzett már.

Ötletem helyeslésre talált, sőt biztos sikerűnek ígérkezett czimborám kissé élénk képzeletében ; hanem „egy feltétel alatt“, mint mondá, ha ugyanis a kadaver éjjel s nem napvilágnál tétetik ki a kiszemelt helyre, mely utóbbi esetben a foglalatoskodás gyanút kelthetne a rendkívül elővigyázatos és következtető természetű orvoknál ; a lövésznek is természetesen, még virradat előtt el kell foglalni leshelyét, nehogy észrevétecsék.

Megbeszélvén a dolgot, egészen öreg czimborámra bíztam a haditerv végrehajtását s mivel határozott

programmot úgy sem állapítottam meg havasi kirándulásom tartamára — a gyűjtést és ornithológiai megfigyeléseket kivéve, — elhatároztam a napot a már említett tónál pisztrángthalászattal tölteni, nehogy a felső hegységben való kószálásunkkal s esetleges lövéseinkkel felkeltsük a közeli szirteket lakó keselyűk figyelmét és gyanakodását.

Hanem mielőtt megállapodásunkhoz képest a tóhoz elindultunk volna, egy halaszthatlan tennivalónk volt: el kellett készítenünk ugyanis a leshelyet. Rögtön utasítottam is e végből az öreget, s mivel időközben a gyepmesteri foglalatосkodásnak úgy is a végére jutott, egyuttal mindjárt el is indítottam a megállapított hely felé; én pedig reggeli theám elkészítése és elköltése után, pipaszó mellett a tegnap lőtt *uhu* preparálásához láttam; majd annak végeztével angol horgaimat szedtem elő, a halászbótot stb., szóval öltem az időt, a hogy tudtam.

Hanem a czimbora nagyon sokáig késlekedett!

Vége pizsmogásból, türelemből végkép kifogyva, kiültem a kunyhó elébe a szirtek fölött keringelő keselyűket tanulmányozni egy kissé, a mi aztán elszóraztatott addig, míg az öreg czimbora végre előkerült.

A készülődés hamar megtörtént. Némi elemózsia, egy palaczk bor a tarisznyában s azzal útban voltunk az alsóbb fenyvesrégió felé.

Hogy meddig kellett aztán fel-le mászkálnunk, csötölnünk-botolnunk, míg a pisztrángok ígéretföldjére el-

juthatánk, annak elbeszélését mellőzöm ; elég az hozzá, hogy végre is megérkezénk a gyönyörű helyhez s nyomban mindjárt hozzá is fogtunk a sok élvezetet ígérő kedves sport előkészületeihez.

Előszedtem kitünő, műrovarokkal felszerelt angol horgaimat, melyeket kísérőm ugyancsak megbámult ; hanem nagy fejszóváltgatások közben mégis nem késett ama véleményének kifejezést adni, hogy „ilyes izékkal a pisztrángokat bolonddá tenni nem igen hiszi, hogy lehessen“ . . . Ráhagytam, gondolva, annál nagyobb lesz majd a meglepetése, ha az ellenkezőről fog meggyőződni.

Hanem aztán rajtam volt az elbámulás sora ! Figyelemmel kísérve én is a vén, praktikus halász-vadász-czimborá előkészületeit, csak látom nem kis csodálkozással, hogy tarisznyájából különféle színű madártollat szedve elő, azok kitépett sugaraiból megformált csomócskákat kezd kötözgetni selyemszállal a horgára, majd ilyképpen előállít egy libelullaszerű bogár-alakot !

— Hát aztán van olyan észnélküli hal is, mely kendnek ezt a csoda-horgát bekapná ? — kérdem mosolyogva.

— Hát, hogy van-e ? az majd mindjárt elválik. — Azzal szabályosan vezetgetni kezdi kezdetleges, minden kritikán alóli halászszerzőmát, aztán egyszerre csak nagy hirtelenséggel kikap egy arasznyi szép pisztrángot a vízből, — megvallom, óriási elcsodálkozásomra, mert

soha senki se lett volna képes velem elhítenni, ha most sáját szemeimmel meg nem győződöm felőle (noha többször hallottam állítani), hogy oly kényes és fölötté tartózkodó hálnál, mint a pisztráng, ily csodálatos horgászati módot sikerrel alkalmazni lehessen!

Megvallom, e tapasztalat után szinte kicsinylő tekintettel kezdtem méregetni az én szép, de méregdrága fogóeszközeimet, melyekkel — az igazat megvallva — elég gyakran oly peches állapotoknak, bizonytalanságnak van kitéve az ember!

És úgy volt ezúttal is!

Mert mintha csak a sors szatirája gúnytárgyat keresett volna bennem, ezúttal is úgy kerülték a kedves halacszkák műbogaraimat, mint ördög a tömjént; holott czimborám — elképzelhető bosszúságomra — egyre rántogatta ki a szépen pettyegetett nebulókat!

De hát különös egy állat is ez a pisztráng és ugyancsak próbára teszi a horgász türelmét és tudományát! Ott lehet a szinte csodás finomságú angol horog a csalódásig hűen utánczott mű-vízibogarak- és szitakötőkkel, ha a horgász vízbe vetett eszközét oly gyakorlati ügyességgel nem képes vinni, miszerint a vízben, vagy a víz színe felett lebegő csalétek az élőkhoz hasonlólag mozogjon. Hanem ez még nem minden. Tudni kell azt is, hogy ezen vagy azon a tájon, ebben vagy abban a hónapban mily bogarak találhatók s melyikek nem, ezek közül melyek mutatkoznak

rekkenő hőségben vagy borultas, felhős napokon, melyek kedvelik inkább az árnyas, mint a napos helyeket stb., mert ha mást használ, attól idegenkedik a delikát húsú halacska. Aztán persze, kiegészíti még a mesterséget egyéb aprólékos tudás is, az óvatosság, hogy a hal meg ne lássa, miért is jól el kell bújni a part árnyában, mert a pisztráng bár falánk egy jószág, de nagy önmegtágadásra képes, ha gyanakszik stb.

Már vagy a tizedik helyet változtatva, kísérelgetem a szerencsét — végig próbálgatva tuczatszámra a mindenféle bogarakat, — de csak nem akart pártomra állani a halászat kaján védszentje; míg az öreg egyre ránczigálta kifelé a csillanó halacskákat, mindig egyet-egyét köhentve s jelentős kancsalítást vetve felém, valányszor egy újabb préda került a horgára . . .

Beláttam végre is, hogy a tó-mellékén előforduló bogarak tanulmányozása nélkül nem boldogulhatok, mert idegenszerűt — hiába — nem fogad el az óvatos pisztráng.

Mit volt mit tennem, leültem tehát a tó-partra bogarászati szemlélődéseket tenni, kémlő tekinteteket vetve mindenfelé repülő és mászó specziesek felfedezése végett, melyek azonban nem igen mutatták magukat.

Hanem igen, ott libeg ni, valami olyas, se nem pille, se nem éppen sáskaformájú valami! Szép aczélkék; ragyogó zománczú a teste, szitahálós a szárnya.

Úgy tetszik szarva is van neki! . . . Öt egy másik, amott megint egy . . . Itt meg valami rugja magát a vízben. A teste akkorás, mint egy nyúl-sörét, olyan tojásforma; fene sok lába van! Ez lesz a *vízi pók*, ámbár nem egészen bizonyos.

Nosza, elő vele az én műférgemmel, — volt három dobozzal! Befordítottam a kalapomba valamennyit; aztán kezdődött a böngészet . . . Majdnem elkiáltottam magamat, mikor a látottak hasonmását megtaláltam. Ez az! Van szarva is . . . Itt meg a másik, a sok lábú csoda! Hála Istennek, csakhogy megvannak!

Rögtön ellátom az egyikfelével a horgászkesztséget — azzal, a melyiknek szarva is volt (ehhez volt a nagyobb bizalmam); azzal nekilódítom a zsinórt és vezetgetem annak rendje és módja szerint, visszatartva még a lélekzetemet is e közben és aztán — uczzu! ki-rántok rövidesen egy eviczkelő ficzkót.

Nosza, meg is markoltam ám örömben, mert nagyon kívánczozott vissza a familiájához, a ficzkádozó jószág!

Ez az egy halacska meghozta a szerencsét. Egyiket a másik után kapkodtam ki aztán csekély időközökben, úgy, hogy késő délutánig egy pompás kollekczió gyűlt össze belőlük a szákomban. A czimbora is nem kevesebb szerencsével folytatta a maga kakastollas szereszmával a szép sportot.

Az idő azonban nagyon az est felé hajolván, abban kellett hagynunk a szép mulatságot, nehogy elesteledvén a rengetegben, az eltévedés majdnem bizonyos eshetőségének tegyük ki magunkat.

Egyébként minden baj nélkül még idejében éreztünk a tanyára.

A pásztorok azzal a kellemes hírrel leptek meg, hogy a „vulturek“ (keselyűk) már fölszagolták a hullát s az egész napon át ott kóvályogtak a telep felett, egészen alacsonyra ereszkedve e közben, úgy, hogy bátran lehetett volna rájuk lőni.

Persze, örültem a dolognak, mert konzekvenciát fűzhettem belőle a holnapi nap kilátásaihoz. Ki is adtam az ordrát, hogy mihelyest luna asszonyosság eltekin-tend a hegyek felett, vinni kell a „snapslit“ és szépen hosszában elhelyezni a leshely előtt. Én pedig hozzá-láttam a halak elkészítéséhez, mihez mindig nagy passzióm volt.

Míg az öreg czimbora a tüzet élesztgette, addig én a nyársakat faragtam kellő számban; aztán a már megtisztított s egyenként szalonna-darabokkal fölszerelt halacskákat vonogattam fel rájuk.

Időközben feljött a hold is, szinte nappali vilá-gosságot árasztva; ezzel elérkezett a kadaver kiszállít-ásának ideje, a mi rudak segélyével és nem csekély ordítózasok közben (az oláh mindig ordít, ha csinál valamit) meg is történt.

Èz alatt elkészültem a halakkal s visszatérõ öreg
czimborámat egy valóban lukullusi estebéddel kínálhat-
tam meg.

Vacsora után előkerült a pipa, meg egy-két korty
borocska ; a csodálatos medve-históriák se maradtak
el persze s aztán nemsokára álmra hajtók fejünket.

*

A nyughatatlan vadász-vér azonban már kora
reggel elúzé szemeimről az álm tespedését. Kint még
fénylõ csillagszemeivel tekintett alá az ég, a még bizony-
talan derengésben úszó hegyi tájra.

Még kissé korán volt. Elég idővel rendelkeztem
tehát a készülődésre.

Kis kézi lámpám szegényes világa mellett tettem
meg előkészületeimet, mik egy pedáns vadásznál min-
dig oly nagy fontosságúak. Előszedtem, rendeztem a
tölténykészletet, kazettába raktam néhány golyós és
apró ficzkókkal ellátott patront. Sok nem kell, mert
bárcsak lövést is tehessek ! Azután körülnézegettem a
híres párisi Devisme által készített igen kedves „elegy-
csõvű“ puskámat, hogy rendben van-e ; jól csappant-e
a szalasztó stb. Rendben volt minden. Meg voltam
nyugodva. Önbizalmam megnövekedett a kellő dózusra,
a mi szükséges a siker biztosítására.

Most már jöhet a prózaibb rész. Megfőztem a
theát ; beszedtem egy jó adag reggelit, mert ki tudja,

mikor kerülhetek elő a lesről. Aztán a tetejébe egy pipa dohány elfüstölése következett és — derengeni kezdett a „korány“. Vállra tehát a puskával!

Sietve elhagytam a telepet s mentem egyenesen a fensíkot szegélyező fenyves felé s csakhamar belemélyedtem aztán az oszlopcsarnokok sötét zugolyaiba. Elérve a hallgatag, síri csendű rengeteg tulsó határvonalt, a szakadékba ömlő hegyipatak sziklás, bozótos partszalagja zárta el útam. Ez itt az ígéretföldje. Helyben voltam.

Körültekintve, mindjárt a szemembe tünt a szegény „snapszli“ kiterített hullája; a nagy raffineriával elkészített leshelyet is fölfedeztem a patakpart sziklatuskói közt. Sűrű gyalogfenyű mögött rejtőzött és három óriási kődarab barikádszerű zugolya alkotta azt. Fölül ügyesen be volt tetejezve fenyőágak és galyakkal s általában akként elmaszkírozva, hogy eltéve magamat bele, a legélesebb szemű bármi Isten teremtése se fedezheti föl ottléteimet, holott én előre fel egészen jól és kényelmesen kiláthatok a hullára.

Az öreg czimbora ülőhelyről is gondoskodott: egy alacsony kis fejtőszék-féle volt az odúba helyezve. Azt mindjárt el is foglaltam. Azután a Devismét éltettem meg a maga keménymagú eleségével.

Ezalatt mind világosabb és világosabb lett, végre teljesen kivirradt. A közeli fenyves suhogni kezdett; az útrakelő reggeli szellő lágy sóhaja a nap keltéről

jövendölt. Nemsokára aztán aranyos fényáradat festé meg pillanat alatt a bizonytalan reggeli derengés homályos szürkességét: előmosolygott a nap fénylő arcza a hegytaraj szeszélyes czik-czakja mögül, bíborosra csókolva sugárzáporával a szenderéből fölébredt természet isteni szépségeit.

A keselyűk ilyenkor még a tétlenség nyugalmát élvezik. Ott ülnek a magas szirtfalakon, vagy az odvak nyílásaiban, lomhán, kéjesen. Szárnyaikat messzire szétterjesztve testüktől, úgy élvezik a napsugarak lanyha fényzápor-fürdőjét. Csak mikor a nap már jó magasra felkapaszkodott az ég kék éji mezejére, szokták elhagyni éji tanyájokat, mit rendszerint azon szirtfalon szoktak felütni, hol házi tűzhelyök léteznek.

Ha kellőképpen beteltek a reggeli lustálkodás kényelmes, de unalmas tétlenségével, egyik a másika után felrugja magát magas trónusáról, de hogy a jövő pillanatban annál mélyebbre sülyedjen alá. Hanem szétnyílnak a hatalmas lendítők s az óriási test kecses kanyarulattal lebben ki könnyedén, nesztelenül — mintha óriási pehely lenne — a magas régió átlátszó ürébe, fittyet hányva az alant elterülő mélység borzalmosságának.

Szép csöndesen, alig lebbentve szárnyaikat, kanyarognak aztán csapatostul a szirtfalak fölött (sokszor egész napon által is), vagy mind tágabb és tágabb gyűrűket vonva s e közben folytonosan emelkedve,

a kék ürben elvesznek a szem elől, hogy ki tudja, mily roppant távolokban fölfedezzék azt a pontot, mely az életfentartási tevékenységre alkalmat nyújt nekik.

Közel egy órája már, hogy kitűnő leshelyemből kifelé bámulok, de mindez ideig semmi nevezetesebb mozzanat nem adta elő magát, kivéve azt a teljesen váratlanul jött, s előttem egészen ujságszámba menő esetet, hogy a várva várt szárnyas óriások helyett a *czinegék* liliputi népségének egész kis raja lepte meg a kitett hullát, nagy falánksággal lakmározva, csipkelődve rajta, mintha valami ezredrésznyi keselyűk lettek volna.

Hanem minden ornithológiai érdeklődésem daczára is, e pillanatban nem igen birt érdeklél előttem e kis élénk szárnyasoknak biológiai tevékenysége, bármily szokatlan volt is az különben; sőt tán inkább még boszantott, a sors csúfondáros szatiráját látván benne . .

Hanem csakugyan megfoghatatlan, hogy bár a nap jó magasan jár és hozzá ugyancsak meleg van, mégis a vendégek még mindig késnek!

Kezdtém aggódni, hogy tán nem is lesz ezúttal hozzájok szerencsém. Pedig hát nem tartozom a peches vadászok közé. Diána istennő — vagy nem bánom hát: Hubertus morozus arcza, ugyancsak szokott a legkritikusabb körülmények közt is mosolyogni felém.

De hát sas- és keselyű-lesen sok függ az esetlegességektől is. Így például, ha tegnap vagy tegnap-

előtt jól telenyalakalták magukat valahol, akkor ugyan hiába minden igyekezet, mert semmiféle dögnek még csak feléje se néznek egy ideig a máskülönben pedig torkos jószágok; mert alkalomadtán rendszerint úgy telezabálják magukat, hogy aztán három, sőt nyolcz napig se kívánnak enni, kivált ha döghús mellett nyomtatékul még jó nagy darab csontokat is nyeltek el. Ez pedig nem nagyítás, hanem való tény; mert a keselyűk — nem véve ki a saskeselyűt se — nemcsak a hús-részeket, de a csontokat is felfalják, széthordják, kivált ha nagyon ki vannak éhezve. Bonczoltam több oly keselyűt, melyek gyomortartalmát majdnem kizárólag csakis csont képezte, még pedig aránylag oly óriási nagy darabok, hogy szinte elképzelhetlennék tetszett előttem: miként birták elnyelni és hogy fért be a torkukon.

Természetesen, az elnyelt csontdarabok — kivált a nagyobbak — nem egyhamar bontathatván fel a keselyűgyomor különben roppant hatékony rágó gyomor-nedvet szolgáltató oldó-mirigyeinek erélyes működése daczára is: megáll a gyomorban buczkósan, mint a kő, mely okon az étvágyra lehangoló hatást gyakorolnak.

Innét van az, hogy a torkig magát telezabált keselyű oly hosszú ideig (8, sőt 10 napig is) képes egyhuzamban koplalni.

Azok a keselyűk, melyek a hegytarajok fölött huzamosan, nap-nap mellett ugyanazon számban ková-

lyognak, minden kétségen kívül valahol magukat jól telezabálták.

Aztán, ha figyelemmel kíséri az ember az ilyeneket, tapasztalja, hogy számuk napok mulva néhány-nyal fogy és fogy napról-napra, végre alig van egykettő; aztán ismét szaporodnak lassankint vagy rohamosan, ahhoz képest, mennél előbb (vagy később) jut mindeniknek alkalmá a jóllakáshoz; végre összekerülnek ismét valamennyien. Ritkán lesz több vagy kevesebb és a numerus állhatatos lesz ismét napokig. Mindíg ugyanannyit látni egy és ugyanazon helyen, ha jól megszámláltatnak.

Én gyakran tettem ezt és sok mulatságot okoztak nekem ezt illető megfigyeléseim.

Már-már hinni kezdtem, hogy a szomszédos mészköszirtfal lakói is alkalmasint valahol a terített asztal gyönyörűségéből jól kivévén a részüket, a „snapszli“ elta- karítására nem reflektálnak: midőn hirtelen egy sajátságos, számárrívásra emlékeztető átható hang harsant fel s ezzel egyidejűleg egy sötét árnyék vonult át lassan imbolyogva, a napfényben szinte ragyogó fenyves s tisztás fölött.

Nagyot dobbant szívem az örömtől, de a másik pillanatban már teljes nyugodtsággal nyúltam a Devisme után, lőkész helyzetbe téve magamat.

E közben ismét felhangzott a különös kiáltás és sajátságos fütyölések hallatszottak le a magasból, aztán

hirtelen szinte sötétség támadt, annyi átvonuló sötét árny kezdte keresztezni egymást.

Bár kifelé teljesen akadálytalan kilátásom volt, ülő helyzetemből azonban a magasba tekintenem sehogy se lehetett. Pedig égtem a vágytól, szemmel kísérhetni az érkező óriási szárnyasokat. Azért is nagy óvatosan kissé széjjel húzva az odú fölé helyezett lombtetőt, kis rést csináltam magamnak.

Kitekintve, csak elbámultam a sok lepedő-szárnyú madáron, mely fent szeldeste a levegőt. Volt ott pár tuczat legalább is; hanem még roppant magasban tettek kémszemléjüket, éppen semmi hajlamot sem mutatva az aláereszkedésre.

Így tartott ez valami jó óra hosszáig legalább is, úgy, hogy már minden türelmes természetem daczára unni kezdtem a dolgot.

Végre úgy tetszett, mintha néhány példány kissé ereszkedni kezdene. És valóban, szép csendes keringőzés közben mind lejjebb és lejjebb tartottak a föld felé. Hanem aztán a mi ezután következett, az minden képzeletemet túlhaladta. Ugyanis, a mint vagy három-négyszáz lábnyi magasba voltak a dög felett, egyszerre csak nagy hirtelenséggel szárnyaikat testükhöz kapva és csüdeiket előre nyújtva, a szabad esés törvényének hódolva, mint megannyi súlyos kődarab, egyik a másika után kezdett alápotyogni sajátságos zajjal a magasból — oly villámszerű gyorsasággal, hogy szinte elkáp-

rázott bele a szemem és a szörnyűködéstől szinte az égnek állt minden hajamszála.

Bízvást azt hittem, hogy elevenen egy sem marad s mindannyi pogácsává lapultan, holtra zúzódva fog elterülni a szíklás talajon.

Hanem csalódtam és egyszersmind roppantul meglepett, hogy e madarak mily bámulatos pontossággal tudják kiszámítani a mozgás fázisait! Ugyanis mihelyt közel voltak a földhöz, csak széjjel nyíltak a hatalmas szárnyak, mint valami órási ernyő s a másik pillanatban már a legcsendesebb tempóban ereszkedett alá a nehéz test egyik a másika után.

A levegőben kóválygók, mihelyt az első leereszkedés megtörtént, füttyölő, sivító zajjal egyre-másra hullottak lefelé és pillanat alatt megnépesedett a hulla és egész környete.

Elámultam a sok óriási szárnyas láttára! — látára e meglepő képnek, mely örökre felejthetetlen lesz előttem!

No, gondoltam, lesz itt mindjárt marakodás. Hanem csalódtam. Nagyon jószívű madarak lehetnek ezek egymás iránt. A melyek már a dögön voltak, teljesen fesztelenül láttak hozzá a falatozáshoz, de általában oly mohón faltak, hogy szinte fuldokoltak bele. Eleinte a sok madár nem mind férközhetett a hullához; azonban lassanként majdnem mindegyik elokupálta a maga helyét. Kezdetben csak a nyakukat nyujtogatták, aztán a szár-

nyaikat lebegtetve, kezdtek közelíteni; míg némelyek ügyes mozdulatokkal körülszökdécselték a hullát, mielőtt falatozáshoz láttak volna.

Igen érdekes látvány volt, midőn némelykor kiterjesztett szárnyakkal és fenyegető fejmozdulatokkal rontottak egymásra. Komoly búbolásra azonban nem került a dolog köztük.

Sokáig elnéztem a lakmározó óriásokat és néha alig birtam kiállani, hogy fenhangon ne nevessek bohókás mozdulataikon. Hanem végre megelégeltem a szemlét és lövéshez készültem. Féltérdre bocsájtkozva, egy, a hulla közepe táján roppant állhatatossággal habzsoló óriási példányt szemeltem ki áldozatul, melyet nagy figyelemmel célba véve, elnyomtam a ravaszt. A dördülést követő füstfelhőtől mitsem láthatván, gyorsan előugrottam rejtekemből s a nagyobb részt még a felrepülés munkájával vesződő, ugráló és e közben szárnyaikkal csapkodó keselyűkre még a másik (a ficzkós) töltényemet is kisütöttem. Egy mindjárt elterült; egy másik pedig erősen sebzetten, alacsony, majdnem a földet érintő röpüléssel ugyan, de mégis átvonult a határon s a sziklák közt eltűnt szemeim elől.

No, de maradt kettő, még pedig egy hím és egy nőstény példány. Hanem a melyiket első lövésemmel golyóval terítettem le, annak ugyan beadott a Devisme nagy tompa golyója. Nem is hozhattam el a fején, szárnyain és lábain kívül egyebet belőle — emlé-

kül. A másik szépen lévén löve, preparálásra jól bevált.

Hanem e kalandom óta teljesen tönkre silányult előttem az a nimbus, melylyel képzeletem eddig a keselyűket felruházta.

A szétlőtt keselyű utálatos pészma-illata, kiömlő beleivel egész undorító lénye, teljesen kiábrándítottak e madarak iránt táplált magas véleményemből. De kétségtelen is az, hogy az éppen nem ritka keselyűknek csakis impozáns nagyságuk, szokatlan külsejökkel, a csupasz fej és nyak tollgallérjokkal kölcsönöz némi rendkívülséget; egyébként pedig nincs rajtuk semmi csodálni, de annál több utálni való.

1851

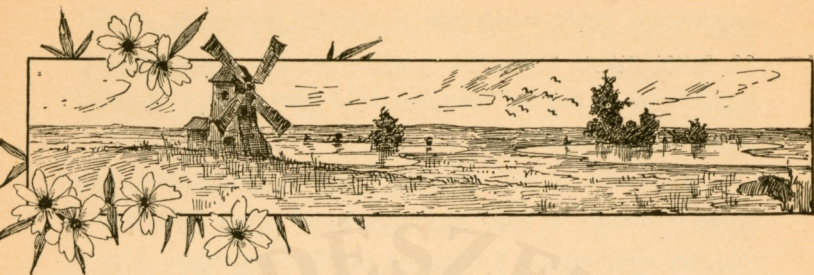
1866

A magyar prairie.

1851

1866

Pusztá föld ez, a hol most járok,
Istenért sem látni virágot.

Petőfi.

Kedves felföldi barátom, ha te a szép Alföldi rónát még ma is afféle néptelen térségnek tartanád, a hol mértföldnyi kerek ségen alig-alig látni egy-egy áldott lelket a kiáltó semmiben tévelyegni; ha te azt hinnéd talán, hogy az egymásnak napjártányi földről integető falu-tornyok alján túl, az élet mozgalma egyáltalában nem hat ki a kalásztermő térségek napsugaras szabadjába, — hát akkor felette csalatkoznál.

Nem úgy van már, mint volt régen! Tűnik, egyre tűnik a régi forma, a pusztá délibábos gyönyörűsége, poetikája, romantikája, helyt adva a kultúra terjengő

érdekeinek, mely benépesíti a tátongó ürességet, megöli az árvalányhaj kultuszát s telerakja kis fehér emberkalitkákkal a hajdan néptelen zöld abroszát a kalászt termő szép kánaánnak.

Oda van a régi karaktere, nincs meg többé korlátlan szabadja a nagy egyenességnek, mely felett mértföldre elláthatott a kútágasok őrtálló sasmadara, kipróbálhatta a repülését a vágató betyárt órákon át kísérgető, sebes nyilalású fecskemadár.

Mindenfelé meszelt falak tekintetnek már ki a tarkává lett tájak panorámájára; kutyaugatás veri fel, lábas-jószág bődulése teszi hangossá a puszták világát, a hol a „csavargató muzsika“ se ismeretlen ma már.

Benépesült a puszta.

A hol azelőtt délibábok aranysejme hullámozott, — ott most imádság kél s káromkodás reppen szerte a kis hajlékok magányából; a hajdani nádas-erek táját, dülők mentét: akáczsorok kerítik, hűvöset kínálva delelő jószágnak, hortyogó fináncznak, ha kikódorogta magát keserves sétáján.

Egészen más itt minden, mint volt hajdanában, mikor még jó Vas Gerebenünk bizvást kiálthatta fel lelkesülten: „Ki a rónaságra, rekedt a lég a nagy falak közt, még az imádság is elhal a sűrű párázatban; hadd látom meg a pacsirtát, mely kora reggelen ússza meg a légment, csevegő dalával akarja felvenni a csendet, mely száz mértföldön heverész!”

No, ma már a füttyös kis jószág alig hiszi, hogy a pusztaságot, „melyet szemével átlát“, hangjával felverhetné. Felveri azt az ember s állat nyüzsgő élete, ha más nem, hát a tanyák legelésző tinóinak kolompolása, mely hangzik mindenfelé.

A távolság most már nem teszi oly „szeliddé“ e hangokat, hogy a fáradt utast „vezetni bírja“. Elmosódik ez most a puszta zajába. Nagyon is eléri a pacsirta hangja nemcsak a szomszéd tanyáig! — Sok itt a *szomszéd* már; sok csengőnek a hangja „vékonyul ki“ a lihegő vándor mellett.

Nagyon-nagyon megváltoztak az emberek is. Nem az ősi erkölcs járja többé. Növekszik a szenvedély a rónán.

Hajdan bízvást kérdezhettük: „Nincsen egyetlen egy boldogtalan ember a rónán, hogy egy árva sóhajt nyögjön ki a dúlt kebel? Nincs annyi szenvedély, hogy egy embert eszeveszetté tegyen, a ki megfutná a földet és bekiabáljon a semmibe és megrémítse az éjnek óráit?“ . . .

Egykor hiányozhatott erre a felelet; de ma már a szenvedély uralja a szíveket a végső határokig — az eszményiség szürke ködbe vész. A pusztai élet romantikája, költészete elsorvadt a megnehezült élet prózai fuvalmában, mely az érdekek plántáinak ad létet ma már.

A kultura nagyon átalakítja a szellemet: nagyon sok az önzés szálló csiráiban, mely csak az észre hat;

â szívet, az ideált — minden nimbusával — megöli hideg fuvalmában.

Azt mondják, egykor a szerelemnek nem volt itt csalódása; a rágalom nem birta felmarni az ember boldogságát, a csendes lakot nem gyújtották egymás fejére az emberek. — Hát az igaz lehetett. „A csábítónak nehéz munka megfutni mértföldeket,“ azért a szerelem itt háborítlan élet. — Hát a rágalom? „A pusztaság olyan róna, hogy a rágalom nem lel akkora völgyet, melyben egy kis bűn elbújhatnék, melyről a rágalom beszélni tudna.“ — De hát a gyújtogató? „Az eget akarod tán meggyújtani, ezt az egyetlen tetőt a pusztaságon, vagy azt a kunyhót, mely csak akkora, hogy a lefekvő gazdának kinyúlik belőle a lába?“

Hát úgy *volt*. Hiányzott a bűnhöz a talaj, hiányzott az erkölcsi maszlag a szívekből, mely az indulatokra gyakorolhatta volna mérgező hatását.

Hát a betyár?

Megfelelt erre is a „régii jó idők“ krónikása:*) Mikor Ádámot kiverte az angyal a paradicsomból, s leszedé a fák gyümölcsét, lopott-e az? — A farkas megfutja a rengeteget s az őzet felfalja, — mondod, hogy rabló? — A gerlepár buzaszemen táplálkozik, hiszed-e, hogy tolvaj?

Ugy-e nem hiszed?

*) Vas Gereben.

Lásd, a puszták fia meglátta a sebesen iramló csikót; neki kellett egy, melyen alkonyattól hajnalig megfuthatá a tért, hol szeretője lakott, — repülni nem tudott s mielőtt agyában egy gondolata támadhata a véteknék, már a csikó hátán ült . . .

És széles alföldön nem leltél egykor egyet, ki ezt „tolvajságnak“ tartotta volna.

Ma már nincsenek betyárok, nincs, ki az árvalányhaját kalapja mellé tűzze a nyalka legényesdi hivalkodó czégéreül; de van ám annál több bicskázó bitang, vannak Finum Rúzsik, megmérgezett szívek a tanyák „csendes“ világában. Züllik az ősi erkölcs, felverte a mérges bozót giz-gaza, melynek a „terjedő kultúra“ bal-kinövései adtak életet. Fele sem igaz ám azoknak a czifra paraszthistóriáknak, melyeket az eszményiség ködébe burkoltan, a költészet virágaival feldíszítve, el akarnak velünk hitetni az unos-untig paraszt-regényekben útzó író barátaink.

Nincs külön paraszt-romantika, nincsenek paraszt ideálok, vagy ha vannak, hát azok nagyon ősnaturálisok, igen anyagiasak és meglehetősen érdesek lehetnek. Badarság ott költészetet, romantikát keresni, hol a gyom elnyomja még a kikirics lilaságának ritka feltjait is!

Színpadi regényhősök s hősnők nem teremnek a rónák szabadjában, hol a létérti küzdelem kiül nemcsak a szívekből, de tán a levegőből is minden költői

és romantikus ködöt. Odakint keveset ábrándoznak, de annál többet dolgoznak. Nehéz ma már az élet.

Ámbár az alföld képének nagymérvű megváltozásával a gyakorlati irány a szellemre se téveszthette el átalakító hatását, mely — sajnos! az ősiség rovására általánosan ható és folytonos áramlatnak mondható ma már, — mégis, még mindég vannak a rónának egyes oázisai, hol a legeredetibb nemzeti jelleg igaz ősisége — mind szellemben, mind külsőségeiben, majdnem érintetlen maradt a terjengő áramlat idegen befolyásaitól — előnyére-e, hátrányára-e? nem keresem.

Ilyen a többek közt Debreczen vidéke a híres Hortobágygal, hol a nép a maga hamisítatlan eredetiségében, egyszerű ősi magyarságában, — a tájak is a régi ecsetvonások felülfestetlen képeivel díszelve, kivételt képeznek az újabb sablón alól.

Itt még mindíg költészettel, romantikával van tele a levegő is. Édes bús dalok, betyár-legendáknak a telvényföldje ez még most is, ámbár a betyárt rég elhordta a mulandóság szele; de a régi báj még nem veszté el szűzies zománczát a terjengő idegen tónusok szürkeségében, ha bár sok minden megváltozott itt is már.

Egész raja támad az ember lelkében a visszaemlékezéseknek, ha feltárul előtte a Hortobágy nyílt csodaképe, ezen óriási nyitott könyve a felséges ter-

mészetnek, melyből a poéták oly sok szépet és regényeset tudtak kiolvasni.

Többször megfordultam végtelenbe futó sík tájain, megbámultam, megcsodáltam különösségeit — melyek a maguk nemében egyedüliek, s a nyert benyomások kitörölhetlenül rajzolódtak emlékezetem el nem halványuló lapjaira.

Legyenek e sorok régi szép emlékeimnek szentelve — azon emlékeimnek is egyszersmint, melyekhez madarász- és vadász-életemnek legszebb napjai fűződnek.

*

Ha az utas a híres „*kálvinista rómát*“ hátrahagyva, a debreczen-füzes-abonyi „vonalszakaszon“ belevágtat az Alföld délibábos végtelenségébe a füstöt és parazsat okádó gőzparipán, — jó hét negyedórai robogás után egyszerre csak egy kiáltó üresség: a *Hortobágy* deszkaegyenes, impozáns pusztatengere tárja ki egész végtében csodálatos, megfesthetlen képét bámuló szemei előtt.

„Uram Isten, mily rémséges egyhangúság!“ — sóhajt fel a felföld változatos, magasztos szépségű tájakhoz szokott fia, a fa és bokor nélküli kopárság láttára, unottan vonván be fejét a kupé ablakából; „mennyi göböly s mily kövérek!“ — tör ki a kányaorrú, piszkos körmű marhakereskedőből is, a csodálkozás hangos kifejezése, a nagy síkon szerteszóródva legelésző ten-

gernyi gulya-marhán jártatva falánk tekintetét; míg a vásáros külföldi, főleg bécsi utas, összeszorított ajakkal s nagyon is vegyes érzelmek közt küldözgeti nyugtalan tekintetét a „se hossza, se vége“-féle végtelen üresség felé, alkalmasint „rauberek“ után kutatva, az obligát német alaposság révén szentül meg lévén győződve mindegyik ugyanis, hogy az „ober petyáren Rosza Szándor“-ok és egyéb félkéz-kalmár-féle népségektől, végtében-hosszában ma is még csak úgy hemzseg a híres Hortobágy.

Persze, a viszonyokkal ismerős elfogulatlanság más színben lát itt mindent s csak lelkesedni tud a nyert benyomások hatása alatt.

Elnézi, nézi az ember lelkesülten, a végtelenbe szakadó egyenesség gyűretlen lapját, mely olyan egyenletesen sík, mint egy tükörlap, melynél emberi szem tökéletesebb s nagyobb szerűbb lapályt nem látott soha s a mely valóban óriási tükörhöz vagy hirtelen jéggé fagyott tengerhez hasonlít leginkább. És nyári verőfényes napokon, midőn az egész nagy síkság a délibáb tünde víztükreben úszik, midőn a lenge léghabokban fürdő tárgyakat hosszú vízirányos fényvonal választja el a sík földtől, — e hasonlat még inkább megközelíti a valóságot.

Hanem sajátságos, különös kép ez mégis.

Fel, alá — a merre csak tekintünk, egy fa és bokor nélküli roppant üresség, egy ásitó csoda az egész,

tele végtelen semmivel, melyen nyugpontot ugyan hiába kutat a czéltalan kalandozásaiban elfáradt tekintet.

Nincs itt olyan nagy messzeségben. A mi van, az belevész a távolság végtelenségébe. Gyenge szemünk be nem láthatja, még csak nem is sejtetheti, hogy legalább visiót alkothatnánk felőle magunknak!

A formák, alakzatok itt eltörpülve, összefolyva eltűnnek a roppant távolságok enyészítő káprázatába s bár az egyenes, nyílt róna őszintén egyszerre kitárja előttünk minden látnivalóját, mégis épen e miatt egész óriási, impozáns lapját nem olvashatjuk egyszerre végig, a felséges egyszerűségű pusztá tenger elszórt detail-képeit nem érzékihetjük magunknak a végtelenbe szakadó, az egész felületen végig ömlő tónusok miatt. Innét egy kis fantáziával azt hihetnők első pillanatra, hogy valóban egy üres, holtta vált, talán jéggé fagyott tenger az egész nagy síkság, melyet befeketített a kaján *idő* kendőző festéke s hogy élet, fű, fa, virág, sohasem tenyészett rajta. A szelek kisöpörték, a viharok elsímitották egész végtelen felületét, az enyészet véttójának roppant hatalmával-erejével elboronálva minden halmát, erdejét, tönkre téve összes mindenségét, hogy tespedjen megdögölve örökkévalóságra szóló időkig, gyülesező boszorkányok tanyájául szolgálván, melyet még a madár is messze elkerül.

Pedig hát nem úgy van.

Az elfeketült, elátkozott- s minden életnélküli holt laposságának látszó tér valójában egy életdús, bársonyos zö'dben díszlő, káprázatos fénynyel elárasztott földdarab, egy külön világ a világban, melyet azonban nem misztikumai, melyek nincsenek, de sajátságosága, különösségei, saját külön romantikája és költészete tett nevezetessé, érdekessé és csodálttá.

Hanem tulajdonképpen mégis mi ez a csodálatos *Hortobágy* ?

Azt hiszem kevesen vannak édes kis földünkön, a kik ezt nem tudnák! Petőfi rég megénekelte, mint a betyár-romantika, pásztor- és csikós-élet hazáját, a hol „jó legelője van“ ménesnek, gulyának. És valóban, a Hortobágy 45,000 holdat meghaladó erdő és bozót nélküli síksága, kizárólag csakis *legelő*, még pedig egy olyan legelő, mely kicsiben az amerikai prairiekre emlékeztetve, állandóan több mint 65,000 darab lovat, szarvasmarhát és juhot táplál beláthatlan térségein a nyári és őszi hónapokban.

Persze, téllal majdnem egészen eltűnik az élet mozgalmassága a kietlenné s jórészt lakhatatlanná vált síkról, mely ilyenkor hótól borítva, a magas észak hópusztáinak dermedt halálképét mutatja. Ámde alig hogy felébred a természet nyugalmas tespedéséből, már is felölti megújultan élettől duzzadó képét az egész nagy végtelen egyenesség ismét :

Méneseeknek nyargaló futása
Zúg a szélben, körmeik dobognak.
S a csikósok kurjantása hallik
S a pattogása hangos ostoroknak.

Petőfi.

A fehér szikes pusztai utak mentében — közel, távol, mindenfelé, a merre csak eltekint a szem, — ott mozog a szétszórt rendekben legelésző gulya, ménes; a birka-nyájaktól meg csak úgy nyüzsög a puszta a meddig csak beláthatunk a messzeségbe s úgy látszanak, mintha valami csodanagy hangyák vagy legelésző szöcskerajok lennének, melyek hol szétszóródnak lassú oszlással, hol meg tömegekbe egyesülten mozognak előre hullámos mozgással. Itt-ott egy-egy folt iramodást kezd és sebes futások közben egyszerre csak eltűnnek a szem elől, a távlat csalóka, fakó szürkeségébe veszve, mely felett csak megrezdül a selyemfényű lég hullámzat s „messze-messze a ködbe vesző láthatáron vízben rengő városok, felfordított gulyák képe lendül meg s az ezüstsínű tenger szinte elnyeli az egész pusztát rezgő hullámaival“, el magát a bámuló vándort is, mely bízvást dalolhatja a szépszavú költővel ihletten :

. . . Mintha ezüst-tenger vizeiben járnék :
Körülvesz egészen délibáb hulláma
S eltemet ingatag vizeinek árja.

Móra.

A láthatár hajlatánál a nádból vagy deszkából készült „szárnyékok“ meg a „karámok“ a délibáb lengé-
léghabjainak csendes hullámzatában, reszketésében úgy
tűnnek elő, mintha roppant áradat vizeiben rengő
bárkák lennének s a gyönyörű lazurkék égboltozat,
mintha csak a kéklő tenger tükrének viszfénye
lenne.

Meglepő szép, midőn egész gulyákat, házakat vagy
lovon ülő embert emel fel a földről a délibáb szeszé-
lyes játéka, vagy ha „nem kapott egyebet, egy ütött-
kopott vén csárdát emel fel, azt tartja a föld felett“
— mint Petőfi írja ; — mi meg csalódásban ringatózva
ugyancsak erőlködünk, hogy az ily felemelt tárgyak
alatt elláthassunk.

Mennél tisztább az ég, annál teljesebb és pom-
pásabb e játék, mely különben mindig csak déli irány-
ban csillogtatja káprázatos, gyengén hullámzó, majd
rengő tükrét. Kelet, nyugat, vagy éppen észak felé
hiába keresné szemünk, mert ez égtájak felől sohasem
mutatkozik. Hiába keresnök a hűvös évszakban is
akármerre. Olyankor délibb tájakon jár a délibáb is,
mint az idegenbe tért vándormadarak.

Gyönyörű a Hortobágyon az ég és föld párhuzamának pompás összhangzata is. Hanem rendkívüli
meglepő az ilyenhez nem szokott szemnek, az aljon
előmlő tónusok egyhangú, majdnem egyöntetű homá-
lyos szürkésege, melyből az intenzívebb, világosabb

színek csak mélyebb betekintésnél tűnnek elő s fejlődnek ki az alakzatok körvonalai.

Igen szépen írja le a Hortobágy egy jeles tollú ismertetője*) egy kis rajzban a következőkép: Felséges szépség nyilatkozik meg e pusztaság két vonalból álló arczatában. A földjét jelző egy egyenes vonal a fölője domboruló égbolttal a magasztosan egyszerűnek megkapó képét nyújtja. Első pillanatra a két vonalon kívül semmit sem látunk, csak lassankint nyeri vissza a végtelenbe vesző láthatár elmosódó halványosságába merült szemünk a közelebb eső dolgok, a közelebb eső távolban feltűnő színek átmeneti, az egész alap szürke tónusától elütő színeit. S csak mikor az első benyomás frappans hatása alól szabadulni tudunk, mikor kellőképpen belenéztük magunkat a végtelenségbe, akkor jut eszünkbe, hogy detail-tanulmányokat is tegyünk.

Ekkor, mikor a felséges semmit, a végtelenbe szakadó szürke tónusokat szemfájásig bámultuk, akkor, de csakis akkor kezdünk el látni mást is.

Halványfekete színt mutató, fával körül ültetett oázisokat, melyek úgy néznek ki, mintha a pusztaság vöröses-szürke lapjára lehullott festék-pecsétek lennének, a csokoládé-színben látszó szélfogókat, a fehér vonalakban megcsillámló legelésző gulyákat, a rezgő meleg levegő által felemelt lovon ülő ember alakját, mely úgy látszik, mintha valami óriási tevén ülő alak lenne, kép-

*) Vértessy Gyula.

rázó szemünk egy kis fantáziával turbánt is lát a vörös-fekete, hosszú szakálú beduin-arcz felett. Pedig valami csendesen üggető csikóslegény lehet, vagy valami „esett birtokában“ utazó czivis-legény stb.

A fehér szikes pusztai utakon fel-feltűnik egy-egy parányi fekete folt, a melyik egyre növekedik, mint az itatóspapírra esett tintacsepp — s nemsokára kiválik a bőrrenyővel letakart széles fekete bőr ülésű cziviskocsi, elébe fogva öt ló egysorjában, vagy kettő előre, három hátra; néha a laposkalapú kocsis is rajta ül az egyik lovon — bent a kocsiban meg méltóságteljesen pipázik egy-egy jóléttől szélesre nyúlt ábrázatú, hegyeskalapú czivis.

Apró vakondturásszerű emelkedések látszanak a síkon szanaszét, melyekről csak ha egészen közel érzük, látjuk, hogy pásztor-kalyibák. A távolban jó sűrűen egymás mellett (persze, az a „sűrűnek“ látszó távolság meg van félnapi járó föld) kútgémekek hosszú vonalai látszanak, mint *Arany* írja:

Óriási szúnyognak képzelné valaki,
Mely az öreg földnek vérét most szívja ki.

Pedig hát csak egy kis rossz szikes vizet szí ki belőle, a mit bizony többnyire csak a marha bír inni; a pásztorok számára alig akad néhány kút a pusztán, a melynek vizét ihatják. A mi pedig a külső vizeket illeti, ilyeneknek nyárban hírük-nyomuk sincsen. Ka-

nyargó erek, füves semlyékek egyáltalában nem, de sőt jelentéktelenebb kopolyák is alig találhatók. Mert a csapadék vagyis „vadvíz“, a Hortobágyon nem állhat meg a roppant nyári hőség miatt a vizáthatlan, indolens talaj daczára is, mert mint a költő mondja: a felfelé kapaszkodó nap hévsugára „mint lángeső, oly égető özönnel ömlik a pusztára“, párává változtatva igen rövid idő alatt minden létező nedvet, a mely csak a pusztá roppant térségén bárhol összegyülemlt.

Hajdanában, mikor még a vízcsapolászi tudomány nem ártott meg a Tisza vizének, tehát még az elfelejthetlen víz- és vadbőség aranykorában: máskép nézett ki a Hortobágy is, mint jelenleg! Ma már jobbra csak a keret van meg, az eredeti kép kiszakadt belőle réges-régen! A régente nád és kákával borított rengeteg árterek teljesen eltűntek. Az u. n.: „*Hortobágy*“ vagy „*bágyér*“ vize, — mely hajdanta a szent-ágotai csárdánál Karczag és Püspökladány közt érintvén a „nagy sárrét“ vízdús lápjait, ellátta a pusztá fenekeit is bőven, — továbbá a 40—50 méter széles, holt vizü Tisza-ágak: ma már megszűntek éltető elemét képezni, a nagy síkság egykori vízfogó helyeinek, noha kötésig érő víz még most is, a legszárazabb években is található bennük.

A víztelenséggel oda lett jórészt a pusztá poezisa is. A csókot kérő szegény-legény romantikája a múlté már, valaminthogy „romantikáról“ a hajdani értelemben,

alig is lehet szó a Hortobágyon. A kultura szele lengedez e tájak felett is! Prüszkölő masina vágtat végig a síkon, mely látvány alig alkalmas költői és regényes érzelmek ébresztésére. A gőz és szén megöl mindent, a mi eszményi! A vasravert földről az őseredetiséggel a vad is eltűnik — és eltűnt jórészt a Hortobágyról is, legalább nincs annyi s nem oly dús és változatos a fajok számában, mint volt ezelőtt, mikor még nem volt kitalálva a vízlecsapolás furfangja s nem tolakodott be a füttyös masina a puszták csendes világába, ijesztgetéseül a félénk vadludak ezreinek, rémlátmányul a lábasjószágnak, gulyának, ménesnek, futásnak bolondítva ma is még nem egyszer őket a gulyások, csikósok áldásaitól kísérve a „kutya nímet“ megtalálójával (?) együtt.

Hire sincs már az ide tévedt vadászoktól pipadohányt, „kapszlit“ kéregető „szegény legényeknek“, kik hajdan oly sok galibát okoztak a vásáros népnek, félholtra ijesztgetve a gyűrűben, pántlikában utazó füttyürüs zsidót s gyakran a debreczeni vásárra igyekvő bécsi kereskedőket is, kiket a melléjük adott zsandárkíséret daczára is igen sokszor teljesen kifosztottak.

Ma már ilyesmikről teljesen hallgat a krónika. A lesen ülő vadásznak „jó estét“, „szép jóreggelt“ legfeljebb ha a kék gatyás csikós, vagy a nagybotú juhász ha kíván, — ha ugyan nem rösteli a szót, mert itt a nagy pusztaságban élő embereknek nehezebb

vân az, mert elszoknak tôle az örökös egyedüllét miatt.

Az ide tévedt utast tehát nem igen érheti már baj, ha csak véletlenül a komondorok ki nem lopják a kocsisaroglyából. Mert komondor az van szépen, csak valamivel kevesebb, mint Tatárországban, bár a „lopók“ miatt ugyan alig van már szükség a harapós ármádiára. Roppantul megbecsületesedtek ugyanis erre felé az emberek ma már! Soha sincs „hija“ a jószágnak, ha csak a „stampede“*) ki nem tör rajtuk, mint a texasi gulyákon szokott, a mi alatt az értetik, mikor a békésen legelő állatokon egyszerre páni ijedelem vesz erőt s eszeveszett gyorsasággal száguldani kezdenek, mintha valami földöntúli erő hajtaná őket előre; a mint hogy a pásztor-csikós nép hiszi is erősen, hogy a jószág ilyenkor „lát valamit,“ valami olyast, melyet az ember nem láthat — „talán valami agyoncsákányozott cseh zsandár kósza lelkét, mely itt sem nyughatván, örökösen vándorol, ijesztgetve a félénk jószágot“ — mint egy keserű humorú, a régi „jó világ“ letüntén kesergő öreg csikós mondta nekem.

De hát a vízi vadászat? No, annak még vannak szép napjai is hébe-korba.

Igaz ugyan, mint már említve volt, hogy nyaranta az itt uralgó roppánt hőség fölszívó ereje rövid idő alatt párává változtat az utolsó cseppig minden csapa-

*) Nincs rá magyar kifejezés.

dék-vizet a pusztában s azért ez időben semmiféle vízi-szárnyasnak színét se látni; de másrészt igaz az is, hogy esős években, a Hortobágyon szana-szét fekvő szikés aljak, fenekek, melyek nagyobb részt csekély, de hálózatosan összefüggő — a milyen oly mély — medenczéket képeznek: *őszszel* még aránylag kis esők után is megtellenek; midőn is aztán csak előzőnli a teméntelen vízi szárnyas a vizek rónáját s kivált a kacsák óriási tömegei, kiömlő tintaáradatként szinte elfektetik a vizeket, suhogó, sípoló, vágogó, krekegő és mindenféle csodálatos madárnyelven zajongó rajokban darvadozva a magasban is fönt, ha a csikósok ostorpattogásai, vagy a lövések döreje felriasztja őket csendes veszteglésükből.

Ez az eset következik be hógazdag telek után is, a midőn szintén megáll — és pedig tartósabban — a hóvíz a pusztán, alkotva számos kisebb-nagyobb terjedelmű sík tükröket minden irányban, a hol csak mélyedés van a sziken, melyek a fölvonuló kacsák, ludak, szélkiáltók és sneffek ezreinek szolgálnak kedvencz leszálló helyül és különösen éjjelező tanyául.

A pusztának ily átalakulását látva, szinte elképzelhetlennek tartja az ember, hogy Hortobágy szinte végnélküli, csak a láthatár által övezett területe kopár, száraz szik-legelő volna az év legnagyobb részén! Hátha még a megjelenő vízi-szárnyasok óriási tömegén jártatja bámuló tekintetét!... Megdobban ilyenkor a

vadász-szív s esküdni kész a legviláglátottabb madársz is, hogy volna széles e hazában vadászterület — a Tisza deltáját sem véve ki, mely a vízi-madarak mennyiségét illetőleg, a Hortobágy bár időleges vadbőségével vetekedhetnék!

Hanem a nyári hónapokban aztán annál kihaltabb a madarélet itten. Bármely irányban, végtében, hosszában följárhatni a pusztát a nélkül, hogy egy-egy kózsakányán (*Milvus*) és még néhány orvmadár fajon kívül más szárnyassal találkozni lehetne. Az említett vörös madár a pusztá *fecskéje*, a mennyiben villás farkával úgy veszi ki magát, mintha valóban valami csodanagy fecske lenne. — Látni olykor nagy lepedőszárnyú *parlagi* és *pusztai sasokat* (*Aquila* var. *fulva* et *Aquila heliaca*) is. Legtöbbnyire a szúnyoglábú gémeskúta csúpjában üldögélnek, boglyas, gubbasztó positúrában, egy és ugyanazon helyen órák hosszáig is — talán merengve, talán szomorkodva ilyenkor? Isten tudja. Minden esetre azonban, a bölcselkedés madarai lehetnek, mert hunczut és szemmel képesek még a juhászbundába bújt puskást is azonnal felismerni és istenért se várni be még express lövésnyire se.

A pusztán járva-kelve — kivált marhadög idején, de máskor is néha — megesisik, hogy a távolban valami nagy buczkókat látunk állongani. Eleinte a távolság miatt jól ki nem vehetve, természetes zombékoknak, vagy elmaradt juhoknak tartjuk őket, míg közelebb érve

kiderül, hogy a merőlegesen kiemelkedő alakok volta-
képpen nem egyebek valami *óriási madaraknál*. A
távcső aztán felvilágosít, hogy azok galléros nyakú
keselyűk, mely madarak régebben nem is valami ritka
vendégei voltak a Hortobágy nagy síkjának.

Ha úgy augusztusban már, az egymást rövidesen
követő nagyobb esőzések következtében a víz imitt-
amott megáll a szikes aljakon, nagyobb, bár még mindig
alig állandó síktükröket képezve, mindjárt jelentgeti magát
a *gojzerek* és *sneffek* néhány hírmondója, bús fütyülé-
sekkel adva hírt megjelenésükről. A *kacsák* azonban
követjeiket később küldözgetik.

Hanem szeptemberben — néha mindjárt az elején —
a verőfényes napok, délibábos csillámlások mind rit-
kábbak lesznek. Lassan elkövetkeznek a komor, felhős
napok és „félre áll az időnek a szája“ — mint mon-
dani szokták a Hortobágyon. A szél fütyörészni tanultat
s mind gyakrabban vágja át a pusztát, néha-néha
ugyancsak szilaj futamokat bocsájtva a korlátlan kiet-
lenségbe. A táj zavaros borongásba vész s fölül szürke-
ségbe, alól fakó feketeségbe merül el a vizsgálódó
tekintet . . . Szomorú képet ölt magára ég és föld egy-
aránt! A távolból a gulya-kolomp és ménes-csengetyű
csilingelését kapkodja át a szellő szaggatottan, egy-egy
pillanatra téve csak hallhatóvá a pusztá e szelíd mu-
zsikáját; míg az úrrá lett elem dupla pofával fújja
tovább és tovább idétlen dallamait, míg ki nem fogy

belőle, aztán újra rákezdí, ha megjött a lélegzete. Hirtelen csenedesedésekor ki-ki hangzik szaggatottan, elhalóan az a búsongó fuvola hang: *póli, pó-li!* . . .

A póli madár jövendőli ilyenkor a fergeteget.

Ismert két tagú beszédének első szótagja, mely nem oly éles, egészen elmosódik a turbulens elem zúgásába — — *li* — — *li*: *lesz, lesz* — hangzik kicsendülve és valóban *lesz* olyan fergeteg, hogy csak úgy özönlik alá az áldás, mintha vödörrel öntenék. Hiába gyűri le az ember a „kalapja tetejét, ha látja a a fürgeteg elejét,“ nem használ az Hortobágyon, mert ha véletlenül valami közelben levő pásztorkajibába nem menekülhet, bizon bőrig átnedvesedik.

Ily fergeteggel, melyet rendszerint tartósabb esőzések szoktak követni, a Hortobágy szikes talaja teljes mérvben érvényesíti vízfelfogó tulajdonságát s csak elbámúl az ember, mennyi szikvíz támad egyszerre mindenfelé! A vadászat aranjúezi napjai azonban csak szeptember végén következnek be teljes mérvben, mert akkor jelennek meg a Hortobágyon a *vadludak* megszámlálhatlan, ezrével összeverődő csapatai; még előbb a *kacsák* rengeteg sokasága, a *sneffélék* és *lilek* özöne, a vizek partján nagy seregekben húzó *szélkiáltók* és több más fajú vízi lakos, úgy annyira, hogy a sok mindenféle szárnyas éktelen zajongása s a csoda sok vadlúd roppant zsvajától nemcsak napszálltával, de a nap minden szakában hangos a pusztá és lesen ülve,

holdakra becsülhető területeket látszólag elborító vadmassából, mely a lövésekre ágyúörgéssel vetekedő zsvajjal emelkedik vizek fölé s eszeveszett száguldást kezd a szélrózsa minden irányában, annyit puskázhatni le, a mennyit éppen tetszik.

Különösen élénkek a pusztaszéli vizek, de estenden a Hortobágy egész környéke, a hol egy csöpp víz sincs is. És ez általános vadbőséghez nagyban hozzájárul az a körülmény, hogy a Hortobágy környékén mindenféle igen sok kalászos vetemény van s különösen kölesekben igen dús a pusztaszélek vonala. Természetesen, a tarlók és kölesekben bő lakomára találhatván, e körülmény roppant vonzerőt gyakorol különösen a kacsákra s a mesés vadbőség főleg ebben találja magyarázatát.

Hogy mily rengeteg sokaságú, a szó szoros értelmében sáskarajszerű tömegekben szokták esténként a vizekről kifelé húzó kacsák a tarlókat és főleg a kölesföldeket elárasztani, fogalmunk lehet azon évente ismétlődő tényből, hogy a 30—40 holdas, vagy éppen kisebb kölesek ha éjjelenként őrizetlenül maradnak, majdnem teljesen a falánk vendégek áldozatául esnek, mert a kacsák nemcsak a rendekét csépelik ki szárnyaikkal, de még a kölesboglyákra is rászállanak s aztán édeskevés betakarítani valót hagynak a gazdának.

A Hortobágy nagy vadbősége részben annak is tulajdonítható, hogy a pusztai szikes fenekekben nyoma

sincs a kacsákat nyugtalanító élősdieknek : madárrühnek, pióczának, melyektől a réti mocsárvizek nyaranta szinte hemzsegnék s ugyanezen kalamitások miatt a kacsák már idejekorán elhagyni kénytelenek költőhelyeiket, a szikes vizeket keresve fel ösztönszerűleg, hol a gyötrő madárrühtől csakhamar megtisztúlnak, minthogy a lúgos lé halált hozó elemet képez az apró élősdiekre nézve, de a piócza sem élhet meg benne.

Minthogy a Hortobágyi vizek síkságtól környezve nád, káka, sőt teljesen fűmentesek, a nappali vadászatok mindig eredménytelenek, mert a szemes vízi vad be nem vár puska lövésre ; ép ez okból a kocsival való kerítgetések se igen vezetnek célhoz, s legtöbbnyire csak csekélyiségeket eredményeznek.

Háladatos, egyedül célhoz vezető mód a Hortobágyon, kizárólag csakis a *les* és pedig nem is annyira a reggeli, mint az esti lesek. A nappali lesek csak tavaszkor nyújtanak élvezetes mulatságot az ilyenkor nagyobb falkákban járó sneffek és szélkiáltókra, mint-hogy e szépszavú madarak tavaszi húzása egyszersmint párosodási üzem is lévén, maskok és jól utánzott hívó szavuk segélyével könnyen puska elébe hívhatók és nagy mennyiségben lőhetőek.

Szélkiáló-leseken azonban lőhetni kacsát, sőt ludat is ; utóbbiak nevezetes és teljes mérvben kielégítő sportot azonban csakis őszszel, szeptembertől kezdve, a nagy útra való előkészületük idejében nyújtanak, midőn

is sűrű jövés-menésük mozgalmával, egészen kivetkőztetik a pusztát csendes egyhangúságából.

Természetesen, a fedezet teljes hiánya miatt, csakis a vizek partján, vagy a szigetecskéken ásott lesgödrök segítségével boldogulhat csak a vadász. Hanem a lesgödörásás keserves egy munka a kemény, szikes, nedvesség nélküli pusztai talajban!

Sokkal kényelmesebb, ha kölesekbe ülhet el az ember. Persze, itt csak esti lesekről lehet szó, mert míg estenden táplálkozás végett lehúz a vizekről a vad, addig hajnalhasadtával éppen ellenkezőleg elhagyja egytől-egyig a tarlókat és kölesföldeket s ki a vizekre vált vissza.

Kacsákra tehát csakis a kölesföldek nyújtják a legélvezetesebb sportot. Hanem idejében el kell tenni magát a vadásznak, ha nagy zsákmányra akar szert tenni, nehogy az előre küldözgetett (?) ávángárdák megsejditvén jelenlétét, elrontsák mulatságát a húzó hadak nagyobb részének más irányba való térítése által. Hanem még az esetben is kerül löni való elég!

Ha idejében, még jóval esteledés előtt elül az ember egy jól látogatott kölesföld valamely alkalmas pontján, lát a húzás megindultakor egy olyan trallárumot, mely képzeletét messze tulszárnyalva, egyenesen bámulatba ejti. Csak úgy zszizseg, fütyöl, süvít sűrű fellegekben, körülötte mindenfelé a sok, a töméntelen sok kacs! És szakadatlanul lövöldözhet a ki-

fogyhatatlannak látszó, gyors egymásutánban érkező rajokra, a míg csak a töltényeit az utolsóig el nem pufogatta, vagy a puskája csőve ki nem tüzesedik, vagy végre míg bele nem un az agybántó durrogásba s elejthet akár egy kocsideréknyi vadat, a mit mi egy időben egy gazdatiszt ismerősömmel gyakran megcselekedtünk.

A nappali, illetve reggeli kacsalesek kevésbé, sőt sokkal kevésbé eredményesek, de sokkal többet nyújtanak a szárnyasok faji változatossága tekintetében; hanem jóval magasb fokú lövészeti ügyességet igényelnek, mint a minőt a tömegekbe való puffogatás megkíván.

Eltelkintve a vizek jelentéktelenebb szárnyasai által nyújtott sporttól, a nagyobb érdekű, igazán élvezetes lesvadászatok csak a tarlók felszántása után veszik kezdetüket, mert az ekkorra már teljes számban megérkező *libák*, szinte áradatként özönlik el a Hortobágy vizeit, a környékbeli vetéseket s minden oly helyet, a mely csak a legelésre s pocskolásra alkalmasnak kínálkozik, úgy, hogy egy jó lessgödörből szinte szakadatlanúl lövöldözhetni a végnélkül beérkező csapatokra. Csak a húzást megelőzőleg érkező *előcsapatokat* kell békén hagyni, illetve lövés nélkül tova bocsátani, mert tény az, hogyha ezek lövés által fölvelt húzásokból eltérítetnek, a többiek is aztán húzási irányt változtatnak, vagy magasabban jönnek a szokottnál.

Természetesen ott, hol esti les alkalmával a lövések özöne gyulladt el a hangostorku népségekre, a reggeli lesek kevésbé eredményesek, mert a libák gyanúperrel élve, a magas régiókban teszik hangos lármával kísért sétájokat s leszálláskor se kerítenek a szokott módon, hanem minden előzmény nélkül majdnem függélyesen vágják le magukat a vizek közepére, oly jól kiszámított lőtávolon kívüli distáncziára a parttól, hogy nem árthatni nekik a legjobb fegyverrel sem.

Reggeli leseken nem oly sűrűn jár-kél ugyan a vad (s nem oly közelségben, hogy akár kalappal is lehetne leütni belőlök) — mint esti leseken, mégis a reggeli húzások érdekesebbek és kevésbé izgatók, mindenestre pedig öntudatosabb, higgadtabb cselekvést engednek az embernek. Nincs idegizgatóbb valami ugyanis, mintha az ember szakadatlan figyelemben, tevékenységben kénytelen lenni percnyi megállapodás nélkül! A vad egyre suhog — folytonos lövöldözés. Mindig csak egyik csövet vagyunk képesek tölténnyel ellátni, mert nincs idő mind a két cső megtöltéséhez — és a vad egyre jó. Töltéskor tíz falkát is elszalasztunk . . . Ha meg kacsára akarunk éppen lőni, már halljuk az újabb libacsapatot közelíteni és így tovább. Szóval valódi boszorkány-táncz az, a mi a légben véghez megy, mely kimeríti, elkábítja az embert. Persze arra, hogy a vadat felvegye, gondolni sem lehet; ez által csak multságát rontaná. A nem halálosan talált vad

nagyobb részével, hogy sohasem beszél, úgy is bizonyosra veheti. A les után, a vezetéken tartott jó hozár-eb elvégzi az összeszedés munkáját, a mi pedig elmaradt volna itt-ott, napvilágnál megtalálható.

Reggeli leseken, bármily sűrűn jöjjön is a vad, valami nagyobb izgatottság nem igen lepi meg az embert, minthogy a vad javarészben nem hirtelen, szinte váratlanul ötlük fel, hanem ellenkezőleg, messziről kivéhetőleg közeledik.

Reggeli leseknél szabály, hogy még sötétben elfoglalja helyét az ember, mert kivált a *szélkiáltó* korán megkezdzi röpkedéseit s a vidéken hangos kiáltozással szerte kószáló egyes egyedeket, rendszerint már rövid időre követik a vizek partján végig húzó falkások és nagyobb csapatok, melyeket csengő hívószavuk utánzásával (ha persze jól el van rejtőzve az ember), könnyű szerrel lehet még ősszel is közeledésre birni.

A szélkiáltókat csakhamar követik a kacsák. Eleinte azoban csak a távolban ingó, zavargó fellegeik látszanak, a mint emelkednek vagy ereszkedőben vannak. Ujabb csapatok keltét mindig meszire hallatszó dörgő robaj előzi meg. Egyesek, kisebb falkák, czvikkek, utat vesznek erre is, arra is, sebesen mozgó fekete pontokat, vonalakat, lassan hullámzó ékeket képezve a légben, melyek részint közelednek, részint távolodnak avagy köröket vágva, mozgási tengelyök központjába nagy kerüléssel ismét visszatartanak.

A láthatár íves kapuja újabb és újabb rajokat bocsájt ki magából, melyek a nagy távolság miatt légben tánczó szúnyogoknak látszanak.

Ez a rendes reggeli mozgalom eleje. Még csak ezután következik a java. Mint a hogy a távol láthatáron a vihar-felleg emelkedik s mindinkább sűrűbb alakot nyer, mint a hogyan jégzivatar előtt a légben sivitani szokott, — úgy jönnek közelebb, száguldanak elő minden irányból a szárnyasok ezrei, különösen a kacsák. Hanem a főhúzást megelőzőleg, előbb szórványos szállingálások történnek a távolban. Az alakok azonban mind kivehetőbbek lesznek; az éles fül már a madár nyelvések chaoszát alkotó külön szólamokat is véli kivehetni, minden intensivebb hangot, fütyöket, a mint kiválnak a zagyva chaosból.

Hallja, mintha valaki, valami nagy művész ezüsttiszta csengésű fuvoláján oktávokat próbálgatna, megszeható, búsongó hangokat bocsájtva, mely oly kedves a vadászfülnek . . . ez a nagyorrú, szépszavu *póli* madár beszéde, a mikor a szelet jövendöli vagy a nap-sugár tetszik neki. Kivehetjük már a muzsika-szerszámát is, a mint hosszan maga előtt tartja: a nagy kajla csőrét, mely igazi zenei eszköz, melyen még a billentyű is meg van. — A póli művészi fuvolázása még fülünkbe cseng, mélabús érzelmet ébresztve keblünkben, midőn hirtelen valami negédesen olvadozó, majd pajzánul csengő füttymóka trivális hangjai teszik tönkre a fuvolyas-

mester művészetének hatását. „Lotyó-lotyó“, hallik olvadozón, szinte „szerelemittasan“, majd gyorsabb tempóba csapva át, egy végtelen folytonosságú gúnyos jodlirozássá fajul a különös madárkuplet, melyet különben a sneffek és sneffecskék ékes, kokett familiájának egy kissé hosszacska, ám egyszersmint kissé pisze orrú chasonettje, az ékes *lotyósneff* produkál.

Majd másforma mindenféle hangok festik a levegő-
eget. Czinczogás, trillázás, vékony-vastag fütty hat el hozzánk, mintha valami vásott kölyök fűzfasípját nyag-
gatva, különféle idétlen hangokat bocsájtana világgá. A *széki* és *fütyülősneffek* ezek. Mind közelebb hallik a ken-
dermagos tarkaságú nagy *fekete sneff* (*Totanus fuscus*) csiukolása is; a *galambsneff* (*Mächetes pugnax*) „tyű-
tyű, tyűtyűtyű“-je, a *rétisneff* (*Totanus calidris*) „tyűűű-
tyűhühü“ éneke. Hanem rövidesen túlhangozza a liliputi népség czifra zajongását a tömegesen érkezni kezdő libák még hangosabb lármája, a húzó kacsák csörgő, sipoló, súvöltő, krekegő, süvítő hangváltozatai.

A még a távolban mozgó alakok is kibontakozni kezdenek.

Fényes, alig észrevehető vonalak közelítenek, melyek alig különböztethetők meg a világos fellegektől. *Kócsagok* azok szűzfehér mezőkben (melyek, fájdalom, már búcsút vettek a Hortobágyi vizektől s ritkán láthatók). — Majd szintén nagyon fehéredő, nagy sötét lábszárú alakok bontakoznak ki, a mint lassú, de köny-

nyed szárnycsapásokkal mind közelebb és közelebb tolják magukat. Úgy tetszik, mintha messzire kisárguló csőrében mindenik prédát hordva, apportiroznék valamit . . . erről ráismerünk a *kanalas-gémekre*. Hajdan sok volt, de most már ritkaság számba megy ez is.

A rajzó, száguldó tollas népség, mint a szélhajtott porfelleg terjed mindenfelé. A sok sneff meg-megvillanó falkái most már alant, fent és minden oldalról zurbolják a levegőt nagy suhanással, zsiszenéssel téve hirtelen fordulataikat e közben.

Feltekinve, mintha kibontott fekete fátyol lengene felénk: széles félhordalakra kiterjeszkedett sorvonásban valami fekete madarak közelítenek. Ráismerünk az *ibisekre*, melyekre újabban azt fogták rá a mindentudók, hogy csak valami 15—20 éve lenne, mióta Magyarországon jelentkezni kezdenek. Pedig a Tisza-mentén régente, mikor még a „sárrétek“ érintetlenek voltak s az u. n. Tiszaszabályozás nem volt még kitalálva, — mocsaraink egészen közönséges szárnyasa volt az *ibis* is és csak úgy fészkel (és fészkel itt-ott ma is még) a Tisza füzes árterein, mint a gémek és kárakatonák; aztán *batla**), a sárréten „*saska*“, meg *fekete sneff* volt a nevük és a jelenben is *batlának* (néhol

*) A *batla* hajdani sárréti neve: a *saska*, eredeti *cserkesz* szó, mely e nyelven görbe *kardot* jelent, helyes vonatkozással a madár kardszerűen hajlított csőrére. — Csak érdekes volna tudni, hogy jutott népünk éppen *cserkesz* madárnévhez!

tévesen *kárakatonának* is) neveztetnek a Tiszaví-
déken.

Ez élénk szárnymozgású s jórészt gojzercsőrű és formájú szárnyasok, többnyire már a sereghajtók szoktak lenni. A *csörgők* ezrei már rég tevékenységben vannak, nyílsebesen zúgva el a les mellett minden perczben. Aztán a *kanalasok, tőkések, sípolók, kendermagosak* jönnek, de ki tudná a boszorkánytáncz e zürzavarában mind felismerni a fajokat, kivált ha egy gazdag húzás teljes kifejlődése alkalmával jó kacsá, lúd, gojzer, galamb- és fütyülő-sneff, lile és bibicz sűrűn követve egymást!

Van ilyenkor nemulass! Lövés lövés után esik. Hanem nyakig a mély lesgödörben elrejtve, a jó lövés nem a legkönnyebb mesterség a vadsokadalom daczára is. Gyorsan megfordulni, a távolságot szempillantásra pontosan megbecsülni, valamint a kétoldalt elrohanó, elől- s hátulról jövő vad elébe kellően irányozni, nem kis feladat s nagy gyakorlatiságot igényel.

Ha a vadászvér heve elragad, ha lősz, mielőtt a lábat, sőt szemet jól látnád, haszontalan munkát végezsz s szegényes lesz az aggatékd.

Felejthetetlenek nekem azok a szép vadásznapiak, melyeket hajdan a Hortobágyon átélvezék! Igaz, a nagy vadbőség daczára is, hiányzik innét a fajoknak az a nagy változatossága, zsibongó élete, mely a lápok világát oly felette érdekessé teszi. Hiányzik a szemnek kedves zöld stafázs is, a virágokkal hintett vizek, haj-

longó fűzlombok s minden más aprólékos, de kedves díszítményei a gyönyörködtető, összességében oly sajátos képnek, melynek derűs, solid költészete oly megragadó; kedves benyomást gyakorol s elfelejthetetlen emléket támaszt a lópók csodás világa iránt. De azért e roppant díszítmény nélküli földnek is meg vannak kedvességei, meg van a maga külön szépsége, érdeke, a miért meg lehet szeretni s kivált a vadásznak lelkesülni iránta; ámbár úgy mondják, hogy ma már a Hortobágy is napról-napra veszít valamit régi eredetiségéből. Persze, az enyészet véttója ránehezedik nem csak a pusztá romantikájára, de a vadjára is egyaránt. A régi kép eltűnőben. Az az áramlat, melyet kulturának neveznek, — átlengi a puszták világát is. Hala-dunk! Meglehet, ma-holnap a Hortobágy délczeg csikósa is szilaj paripa helyett valami kölyök-lokomotiven, avagy „bolond-kocsin“ — mint a „bicziklinek“ nevezett futékony szerszámot nevezi az alföldi nép — vág-tatand a megvadult ménes elibe.

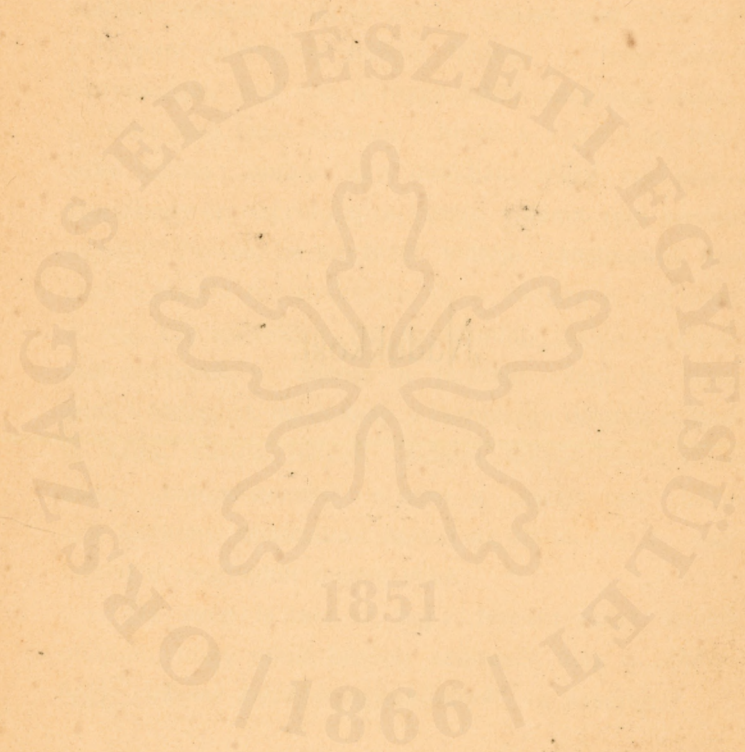
De szép is lesz az, haj! Hanem azért szívből óhajtom, hogy minél később szülessék meg a „*Hortobágyi csikósok kerékpár-egyesületének*“ az eszméje!

Nádakközt.

1851

1866

Agyszer — régen, még abban az időben, mikor még a hollandi-bagger halálhangerangja nem kondult meg a Tisza és Kőrös-vidék ősi poézisa felett s a mesés sárrétek, lápok vízországát milliónyi víziszárnyas érdes csipogása tette hangossá a vadász és madarász nagy gyönyörűségére — a lápokat járva, egy csodálatos kis sárréti falun, egy minden oldalról vízzel, ingó nádak kifakúlt erdeivel környezett valóságos kis Velenczén vezetett keresztül útam.

A jobbára fehérre meszelt apró sárgunyhók nád és gaz tetejökkel, mint megannyi tarka madárkalitkák mosolyogtak elő, kedves hangulatot ébresztve, az úde lombú fűzek, gyümölcsfák s színvedlett nádak rendszertelenül összehányt környezetéből, mely

kép egész őszesesége felett bizonyos ősies kinyomat mellett, valami megmagyarázhatlan kedves, idillikus — hogy ne mondjam : szinte igézetes hangulat derengett.

Első pillanatra csak a magasabb helyeken guny-nyasztó egyes kis vityillók tünedeztek ki a dús növényi környezet buja lomb - tengeréből, melyet csak nagy elvétve símogatott végig a kósza szellő enyelgő kedvtellése. Csak ha megszokta már a szem a zöld szín sajátságos variációinak minden fokozatos átmenet nélkül való egymásba oladásait a vegyes növényi környezeten s képessé vált detail megkülönböztetésekre is, — fejlődtek ki lassanként a sajátszerűen karakterisztikus, az ős-ember rég letűnt korára emlékeztető ősies kép összes látnivalói frappans hatással. Aztán a le-lecsapó fecskék, át repülő gólyák és gémeiktől fölriadozó tarka galambok csapatos rebbenései itt is, ott is — és ismétlen eltűnésük a zöld kuliszák mögött is, szinte rá vezették a szemet, a sejtést az egyes nomádfészkek bűvösdi rejtekhelyeire.

Gyönyörű nyári reggel volt. A harmat még ezüst tengerét terítette szét a didergő növényzeten, bár elfogadta már a hévsugarak aranyát s sziporkázó fényzáporban fürdőztek mirriád cseppjei. A nap mind hévségesebb illetéssel csókolgatá végig a bájos virágfejeket, a fűszálat, a földet, betekintve csintalan sugárival a nyíladozni kezdő virágkeblek mézédés titkaiba.

A csendet alig zavarta valami. Lomb nem rezdült, nádas suttogása is elcsitúlva vesztegelt, mintha elámult volna a nyári tündöklés pompáján.

A nádak czímerén is ott remegtek még a megült párák tündöklő könyecsepei, melyekkel a Hajnal a sírba szállt Éjkirálynőt elsiratta. — — Fák lombja is ragyogott a tündéri dísz pompájától, a mirriadnyi rezgő gyémántcsepp kisugárzó ragyogványától, melyre a nap-sugár oly bőven ontá felolvadt aranyát.

Itt-ott a zöld tömkeleg felett, magas jegenyék nyújtóztak égfelé kúpos koronájukkal s impozáns nyárfák tekintettek el mintegy őrszemekként, a távol kékségbe kifutó lápok végtelen ezüstrónái felett, lomha kéjjel csüggetve el-el sápadó, majd ismét pirban égő lombozatukat a csillogó, rezgő meleg párázatban, melyet nem üdített a légáram megállt lehelete. Itt-ott a verőfény kandi sugárcsóvái keresztül csillantak a lombok között, hosszú, folyton rezzenő-libbenő fénysávokat vetve az alyak tarka, színes szőnyegzetére, a felvillanó feketés árnyú vízfoltok tükrös lapjaira, miket sárga s fehér vízirózsák ékesítettek hanyagúl szerteszóródó díszükkel.

Alig volt fa, melyen az obligát szarkafészek feketélő tömbje ne látszott volna; sőt néhány csonka törzsön gólya-palota nagy félgömbje is foglalt helyet. Ott ült a tetejében mindegyiken, a vérvörös csőrű bölcselkedő is, hangos kelepeléssel üdvözölgetve a mind-

untalan átrepülő társakat, melyek messze elfehérlő mezükben mint megannyi világos felhőfoslányok, lengték át az üvegtiszta égür léghullámaid.

Igazi csendes, idilli kép, melyhez hasonlót alig láttam valaha!

Minél közelebb vitt utam a kis nomád-telep felé, annál élénkebbé, hangosabbá vált a lappangó élet megnyilatkozása az őseredeti környezetben, mely körülvevett. Mindenfelől hangok, mozzanatok kötötték le figyelmemet, hogy alig győztem szemmel-füllel felfogni a jelenségek sűrű nyilvánulásait.

A megviselt, döcögős utat mindkét felől kísérszásos, nádligetes mocsárból, minduntalan görbehátú nagy vörös gémek rugták fel magukat nagy robajjal, s egyre-másra apró „fakutyák“ (Ardetta minuta) libbenetek az úton keresztül ideges rebbenéssel. Meg-meg zörrent a nád is, a sűrűn kelő vadkacsa szárnyverésétől s szárcsák, vízi-tyúkok nyargalták meg minduntalan, a nyílt helyek iszalagos, nympheás felületét, mintha valami liliputi lovascsapat robogott volna végig a fekete mocsár mély árnyú tükre felett.

Egyes helyeken egészen kinyílt a vízi táj s megszire belehetett látni a fényderengésben úszó láp gyüretlen rónáját, melyen itt-ott gerinczesek, földnyelvek s zöldelő szigetecskék ütötték ki magukat, avagy zombékosok terjengtek szét rajta, úgy tűnve fel, mintha ezer meg ezer kúpos kaptárral lett volna részben kirakva a víz.

Felettük egész rajai rebbentek a sneffek különféle fajainak, éles, átható füttyökkel hivogetva egymást. — Egyik-másik kúpos emelkedésen, valami állongó fehér madár tünt fel, kócsagra avagy kanalas-gémre vallva; fajuk azonban a távolság miatt kideríthetlen vala. De annál jobban felismerhetők valának a bíbiczek jellemző reptükről, meg a sirályok, melyek mint légbe dobált zseb-kendők lengtek-csapongtak tétován, hangos „rimánkodással“ zúgva tele a levegőt, kivált ha valami ragadozó madár közelített valamerről.

Nyilván, fészkes-telepük volt a közelben.

A bíbiczeknek is apróságaik lappanghattak a zombékosban, mert ugyancsak nagy lármával kerülgették döcögő koécsimat. Nyívákolva kaptak fel a tócsákról itt is, ott is, eleinte rendes tempójukban repülve egy darabot; de csakhamar cikázásra fogták, bukfenczeket hánytak sajátságos fuldokló hangok kíséretében s hol le, hol föl csapták magukat szemfényvesztő ügyességgel, bámulatra méltó tornászatot végezve a levegőben.

Az ornithológus érdeklődésével folytattam útamát tovább — egyre-másra szerevezve a kedves benyomásokat, melyeket az érdekes mozzanatok sűrű egymásutánja s a hangulatteljes kép egyszerű színeivel ébresztett.

Majd itt, majd ott kötötte le valami a figyelmet, mik nem annyira újságos érdekükkel, mint inkább változatosságukkal hatottak érzéseimre. Hisz a

lápok élete, szívverése, az itt megnyilatkozó élő költészet bája, — rég nem vala már titkos betűkkel beírt miszterium az én számomra . . . De lebilincselte itt a friss élet zsongása, az ősz természet megkapó bája, mi sohase tévesztheti el a fogékony lélekre ígézetes hatását.

Nem bírván a mennyek országának tövises és rögös útját is eszembe juttató szekerezést tovább, le szálltam s gyalog kezdtem folytatni útam, bár szintén nem valami kellemes „séta“ ígérkezett a süppedékes, rothadó nád és vízi-gaz töltelékkel kiegyenlített kocsúton; ezen kívül helyel-közzel még sáros csatakok is akadályozták a járás-kelest. Mindez azonban nem igen gyakorolt rám visszariasztó hatást, sőt inkább (uram bocsáss!) némi-nemű bogarászati tanulmányok tételére ösztönzött. Mert ugyanis, soha életemben nem láttam egy rakáson annyi s oly különös tarkaságú pilléket, mint a mennyi a kocsútsarain mutatkozott. Aztán az a temérdek szitakötő (Libelula)! — aczélkékek, bronzszínűek, arany és ezüst fényben díszlők, czirmosak — mind színpompában játszó valóságos repülő ékszerek, melyeknél szebbet képzelni sem lehetett.

Valóban időbe került, míg a liliputi rajon kellőképen kibámulhatva magamat, megválni képes voltam a szép látványtól.

Egy újabb mozzanat ragadott ki elmélyedt szemlélődésemből; hanem ezúttal nem valami érdekes látnivaló alakjában.

Egy különös, mély és bömbölő hang terjedt hozzám, melyet valahonnét nagy messziről kapkodott át a meg-meglíbbenő fuvalom telefona . . . mintha a mesebeli Labirinthus szörnyetege hívná ki ádáz csatára a lápok szellemét . . . A csatamén éles vihogásával nyertett bele az ideges vöcsök (*Podiceps cristatus*) a lópavadon misztikumából előtörő dörgő szózatokba, melyekkel a nádas elvonult remetéje: a nádi-bika (*Botaurus stellaris*) rázkódtatá meg a sűrű párázatot, mely már-már megülte álmos lanyhasággal a lápok világát a fullasztó hőségben.

E közben egy apadásos helyhez értünk. Innét se hiányzott az érdekes látnivaló . . . De mily liliputi népség rajzik itt szanaszét! Ni, mily fürgék, mily szaladósak, akárcsak ha tollas egerek volnának! Csupa sneffek és sneffecskék, kisebbek, nagyobbak, tarkák-barkák; azután fütyülnek olyan szépségesen, hogy a bakonyi kanászok se különben.

Gyönyörködve szemléltem az apró had virgőncz futkározásait: mint iramodnak szerte, mint futnak azután megint össze, mint kapkodnak idegesen az illanó férgek után. — Azok, a melyek nyilván megelégették már a hanczurozást, sajátságos sneffpozitúrákban sütkéreztek hévséges verőfényben, míg kis teleszedett begyük csak úgy kifehérlött a fekete-szürke mocsáralj piszkos alapszínéből.

Nem volt hozzá lelkem, hogy közibjük durrantsak szegénykéeknek; de mégis észrevettek. Mert sze-

mes kis nép ez nagyon, a képtelenségig nagy messze-
látók. Pedig piczinyke, a gombostű fejnél alig duplán
nagyobb, fényes szemükről el sem képzelné az ember,
hogy milyen éles látó-érzékét képez az!

Mikor megközelítettem őket, nagy füttyögve, jod-
lirozva, czifra szólással hussantak a levegőbe. Egyik
csapat erre, másik arra vette utját nagy riadalommal,
mintha bomba csapott volna közibük. Erős rebbenésük-
kel, zsizszsenésükkel úgy meg zurbolták a levegőt,
mintha nyílraj süvített volna el a víz felett.

Utánuk bámultam nagy érdeklődve; hanem bizony
mihamarább beleveszett a távolság halvány borongá-
sába egyik csapat a másik után.

Mily jó étvágya is van a tátongó ürességnek s mily
telhetetlen, ha egyszer beleszabadul a szárnyas lény
a birodalmába!

Hanem bezzeg, nem nyelhetette el a czerkókat
(Hydrochelidon), meg cséreket (Sterna), melyeknek szinte
rajzó sokasága felülmulta az étvágyát.

Skandallózus nép ez különben, ha egyszerre sok
van belőlük. Ugy tudnak ordítani, jajgatva rimázkodni
s néha olyan különös, idétlen dialektusokkal zajongják
tele a fület, mintha magyarul károgó sváb-kölykök
lelke bújt volna beléjük! Aztán micsoda hanczurozást
visznek véghez, milyen örült módon száguldoznak össze-
vissza a levegőben, ha rájuk jön a kergeség . . . azt csuda
látni! Indiskrétiójuk valóban bámulatos; úgy viselik magu-

kat, mintha csupádon csupán csak nekik állana a világ. Pedig hát, némi jussa volna ahoz másféle istenteremtésének is talán?! Hanem az is igaz, hogy többnyire a suttyókból, meg a csitri fiatal kisasszonykákból tellemek ki a legszájasabbak. Az öregebb legények egészen másképp viselik magukat. Szolidan, komolyan sétálják meg a levegőt — alig kukkanva egyet is, ha nincs rá szükség. Aztán passzió nézni, micsoda tudásuk van a halászmesterkedésben, mint libegik át lassan, szigorú figyelemmel a vizek felületét, vizsgálódva erre is, arra is, nem e merül fel valami sejtelmes kicsiségű halstecske a sima víz áttetsző tükörlapján, hogy aztán azonnal a gyors cselekvés terére lépjenek. Mert a „keszég“ nagyon illanékony halállat, ebben a tekintetben az egér is csak kis-miska hozzá. De elárulja magát a hanczurozásával! Szokása ez már a hal apróságnak. Pedig odafenn a gonoszok mindjárt észreveszik a cziczázásukat s odatartanak, mint a farkasok a vérszagra. Megáll egyik is, másik is a levegőben, mintha oda volna akasztva s verdesi szárnyát, tempózik a magasban — mindig csak egy helyen; e közben azonban le nem veszi szemét a gyanus helyről — várva, mire végzi az apróság a hanczurozást. Alól pedig mintha megelevenednék a víz pár tenyéryi folton: mozog, szántják a kicsi testek az egymást keresztező barázdákat nagy hirtelen. A kiálló fűszálak meg-meg mozdulnak, rendülnek, mintha beléjök ütődnek valami . . . pedig szét se lebben, fod-

rot se hány a víz . . . Így folyik egy darabig, de nem sokáig. A hallesik pedig csak libegnek tovább is, mert: türelem a halász erénye. Majd elválik úgyis mindjárt . . . már válik is. Hirtelen nagy zurbolás támad a víz felületén . . . mintha valami kis raj szaladt volna szanaszét — és hirtelen ezüstös aranyos testecskék villannak meg, mint piczurka ékszerek . . . Elérkezett a tevékenység pillanata a türelmes mester számára; csak erre várt! Idegesen megrándul a teste odafent s abban a pillanatban magára szedi a szárnyát; azután egyet csattan a víz, a mint odacsapja magát a szárnyas halcsiszár — s a jövő pillanatban már a levegőben apportirozza tova viczkándó prédáját. — — —

Pompásan elmulattam egy darabig a cséreken; azután ott hagytam a lármás halászokat. A szemem már nem bírta tovább a káprázatot, fülem a roppant zsvivajgást, melyet az ezer és ezer madár zajos mozgalmával előidézett.

A falu közvetlen előttem terült el. Itt már egyoldalúlag egészen nyílt kitekintést engedett a vidék, habár víz csillogott is mindenfelé. De a náderdők távolabbra vonultak a partoktól s csak itt-ott zöldelt egy-egy elmaradt árva bokor sás; hanem annál több bürök, nádalytó, meg vadrepcze gazolta be a kurtára maradt vizet, melynek tisztás helyein fehér libapölyhököt hajkurászott a rónavízre kiszabadult fuvalom.

A mennyire csak elláthattam a falu alján, mindenütt hótiszta házi libák tették vízi sétájokat pölyhös apróságaikkal. A part mentén tyúkok kaparáztak.

A víz felett mindenfelé czirkáló, feltűnő sok rétikánya (Circus), nem igen látszott aggodalomkeltő hatást gyakorolni a kedélyes regattázókra; hanem annál nagyobb lármát csaptak, midőn néhány vörös libatolvaj „kurhéja“ kezdte villás farkát mutogatni a magasban; mi a tyúk-frekvenciára se téveszté el imponáló hatását. El kellett magamat nevetnem, midőn láttam, micsoda futásokat visznek véghez a kakas jeladására, ezek a feltűnően apró kaparnokok — menekülve az udvarok felé; míg a peczkes kakaskák torzonkodva sandítottak a magasba, kányáék hunczut észjárását tanulmányozva alkalmasint, hogy a kellő pillanatban vitézi módon léphessenek akcióba a Hellász becsület nagyobb dicsőségére — és a mint alkalmam volt csakhamar meg is győződni róla: valóban hihetetlen sikerrel! A nagy bolond kánya gyáván megfutott a sarkantyús kis bajnokok elől, a lúdőrző gyerekek roppant „kurhé-ja!“ „hejő, nye!“ ordításai által kísérvé, miközben husángokat, kalapokat hajigáltak a levegőbe, nyomatékosabb riasztás okából.

Valóban nagy kár érte, hogy mióta Bramaputhra és Kokkinkhina az „anyakönyvvezetők“ teljes ignorálásával beleavatkozott a tyúk-pedigreek meghamisításába, — azóta ez a liliputi, de roppant merész, (valószínűleg

ősmagyar) „paraszti-tyúk“-faj, napról-napra tűnedezik s karakterisztikus egyedei mind ritkábbak lesznek az Alföldön.

A sok látni való, általában a kép idilli volta, mely most már nem mintegy tűnő káprázatként, de egész egységes voltában kifejlődve tárta fel előttem mozaik-szerű részleteit, melyek minden egyszerűségük mellett is igen kedves hatást gyakoroltak reám, — szinte meggyökeresítették lábaimat egy pillanatra.

Ludak, csirkék, kiakasztott hálók, aztán az a sok félmeztelen gyereknép, mely csak úgy özönlött a sárgunyhók tájáról, — végre a tarka staffázs a maga változatos zöldű színgazdagságával, cikázó fecskéivel, tarka galambjaival, gólyaival — egy oly látvány ingerével hatott rám, melylyel betelni alig tudtam és ismét és ismét szemlélődési tanulmányokra ösztönzött.

Csupa elevenség, csupa élet mindenféle s valami jóleső, altató zsongás terjed szét a kedves hangulatú környezet egész összessége felett.

A falu alatti vizek életmozgalmasságát, a mindenféle úszkáló szárcsák és vöcskök tették még élénkebbé. Mulatságos látvány volt, mily hirtelenséggel merítették magukat víz alá, ha a lúdőrző gyerekek „puff“-ot kiáltva, göröngyöt hajtottak feléjük, mi ugrálva sikamlott a mozdulatlan, tükrös vízen tova, melyben a világos báránfyellegek képét a visszatekintő égbolt halvány

lilaságával, oly szépen verte vissza a viszfény játékos csilláma.

Mindenfelől szakadatlanul hangzott a csodasok „nádiveréb“ (*Acrocephalus turdoides*) érdes hangversenye, énekművészi képességük nem közönséges bizonyítékát szolgáltatván a „krikrik“-kek, meg a „krekrek“-kek geniális variálása által, mi oly élvezetes concertet képez a muzsikális fülek számára!!!

Nem is tudom elhinni, hogy ez a sárgahasú madár nem a békadalárdák karmesteri szerepét van hivatva betölteni!... Annyi tény, hogy a hol nád meg béka létezik, onnét a nádiveréb se hiányzik. A pocsolyák örökvidor kedélyű Bérangere, örök ifjú torkú valóságos „élő költészete“ ő — ha ugyan a pocsolyák egyáltalában birnak poezissel. Hanem tény: mikor ennek a krákogó költészetnek az utolsó fületbántó akkordjai is szerteszállnak majd, a lápok álmos hangulatába veszve, — akkor az okos vízityúk is sarokba állíthatják méricsikélő rúdjaikat. Hanem addig még sokat kiönt a Tisza és sok nádi chasonett koptatja el a „hangját“ a vízészeti potentia nagyobb dicsőségére.

Felette sajátságosan vette ki magát a partok magas póznáira kiaggatott halászó eszközök úgyszólván gyűjteményes kiállítása, az őseMBER rég letűnt korára emlékeztető jelleget kölcsönözve a különben is oly ősies képnek, mely úgy tűnt fel nekem, mint egy látomány, melyet játékos kedvében tán a délibáb kapott

ki valahonnét a magas régiókban úszó, „minden földi mozzanatot megörökítő fényárcáprázatból“ (Flammation) s aztán itt felejtett, hogy legyen nekünk mit csodálnunk rajta.

Ott nyújtózkodtak a partok mentén azok a kéregháncsból, kivájt fatörzsekből készült kis lápi „lélekvesztők“ is, melyek talán ezredévekkel ezelőtt is épen ilyenek lehettek. Szinte látta a csalódásban ringató képzelet, az őseMBER erőTől duzzadó alakját, a mint tolórúdjaival kormányozva primitív járművét, a lÁpVadon misztikumába tűnt tova. És a vibráló párázat áttetsző aranyköde, az át-át futamodó szellőtől megingó nádas elhaló sóhajai — az a bizsergő zsongás, melynek túlvilági harmóniájából sokszor perczekre alig kívánkozik ki egy érdekesebb madárszózat a nyüzsgő élet megnyilatkozó mozzanataként, — mind-mind hozzájárult, hogy egy pillanatra káprázatba merüljön el a megihletett képzelet :

„Hogy a gondolkozás szemét lehúnyja
S csupán sejtések szárnyán lengjen az
Andalgó lélek öntudatlanul“.

(*Rudnyánszky.*)

Kissé távolabb a partoktól — szerte-széjjel elcsapva, mint megannyi mythosi vízi-szörnyek : félig elült „bárkák“ (véterek) ütötték ki égbefutó orrukat a fekete vízből. Felettük egyre csérogott, jajgatott a prédát sejtő

halászmadár csapatostól ; a gém is nagyot rugva, kerített egyet a levegőben, nagyot kiáltva, hogy : „gál“ ; aztán leereszkedett az egyik ezerlukú halskatulára — elmélkedni egy kicsit az emberi furfangon tán, avagy a terített asztal gyönyörűségén — mely azonban elérhetlen neki ! . . . Fogas kérdések ! . . .

A mily élénk volt a külső környezet, ép oly élettelenné látszott az eredeti kis nomádfészek maga. A sárga hasú madárság csiripolásán kívül alig-alig ért el a fülhöz még valami egyéb életre valló hang, avagy mozzanat. Csak a pöndölös gyereknép zsvajgott itt-ott a házak előtt, vagy kakaskukorikolás kiáltott bele olykor, a mindenfelé fülelő nagy csendességbe.

Férfi népség, vagy fiatalabb asszonyszemély alig mutatkozott, ámbár valami ünnepnap vala. Valószínűleg a lápokát bújták most is — csupa megszokásból, halászva, csikászva és vadtojáást szedve. — Hanem a fiatalabb nép híjával, annál több Tóthi Dorka-szerű alak kuporgott a házak küszöbén, nyámogva az apró, füstös bögrécskékből előhalászott főtt kukoricza-szemeket, miknek elhányt hajáért nagy viaskodásokat vivének véghez a többé-kevésbé anyányi csirkeállatok.

Az út vízzel telt, imitt-amott sűrű sással, náddal benőtt árkok és helyenként valóságos náderdők labirintusai közt kígyózva tova, mind beljebb és beljebb vezetett a csodálatos sárréti fészek sárgunyhói közé, melyek néhol czölöpökre állítva, mint valami óriási

flamingó-fészkek vízzel és náddal voltak körülövezve, az ősrégi czölöpépítmények megújult képét tárva szem elé. A parton apró „lápok“ lapultak meg, melyeken tolorúd segélyével szoktak ki s be eviczkelni az emberek.

Hosszabb kóválygás után, végre egy emelkedettebb térre jutott ki kocsim, melynek tunnansó oldalán hosszú, ócska épület gunnyasztott egymagában, „mélán“ tekintve el a végtelen semmibe, mely ásítva terjengé körül a látás szabadját.

Messze-messze lent az aljakon, keskeny fényvonalak látszottak, csillámfoltok váltak ki a szürke tónusokból, kacsintó ezüstszemekként szórva csillámuk sugárait szerteszt, mintha sziporkázó tűzrózsákkal lettek volna kirakva. Olykor el-elvekultan, borongásba hunyt el csalfa fényjátékuk egy-egy pillanatra, mígnem ismét oszladozni kezdett a lilás ború hájoga.

Maga a láp egész végtelennek látszó világa, kékbe futó homályos kép gyanánt szakadt bele, a láthatár szürke tónusába, melyben szétfolyt, elmosódott végkép és nyomtalanul a szivek derűje. A láp felett mozgó vagy rohanó pontozatok, egyes madárszózatok, melyeket idáig elkapkodott olykor a széljárás egy-egy fűtamodása, — sejtették csak a szemlélővel, hogy a messze kékség titkaiban egy nyüzsgő élet világa egyesül.

Bent az útszéli vityillóban mormogott a bőgő s valami istentelen hangszerszám rettentő magas pozícióból vallatta a cserebogarat, hogy: „a rózsámé

leszek-e“ ; közbe-közbe egy-egy jókedvű kurjantás csapott ki a vinyogyó hangok közül s az összevert sarkantyúk ütemes pengése színesíté némileg, a vályogvető syphonia bicskanyitogató kesergését:

„Csak azt mondd meg
Rózsámé leszek-e !“

Hát odabenn valószínűleg betyárok rendeztek egy jó búfelejtő napot maguknak, míg persecútor uraimék talán valahol egy másik csárdában ütötték bottal a nyomukat . . .

A nap melegített a hogy csak birt; a pipiske kitért szájával terítette meg a szárnyát a nagy hőségben . . . ilyenkor minden lelkes és párás állat keresi az árnyék hűvösét! De nekem sürgős volt az utam a sárréti vadásztanya felé, a hol egy kedélyes vadásztársaság adott egymásnak találkát. Aztán nem is láttam a kis nomád fészket soha többé:

Valjon meg van-e még?! Vagy elkelepeltek felette is már a régi gólyák a búcsúztatót, mint a hogy a bagger kiharangozta azt a nyüzsgő életet, melynek a *sárrét* volt a nevelő édesanyja?!

